

Masteroppgave

*”Han æ’kje veldig fin syns æ, men han duge jo”
– En studie av variasjon og endring i listadialekten*

Av Hege Karin Omland

Masteroppgaven er gjennomført som et ledd i utdanningen ved Universitetet i Agder og er godkjent som sådan. Denne godkjenningen innebærer ikke at universitetet innestår for de metoder som er anvendt og de konklusjoner som er trukket.

Veileder:
Martin Skjekkeland

Universitetet i Agder, Kristiansand

15. april 2009

Førord

Denne masteroppgaven er en del av det toårige masterstudiet i nordisk språk og litteratur ved Universitetet i Agder. Det har vært veldig spennende og lærerikt å arbeide med dette prosjektet, og det er mange som fortjener en takk for at det har latt seg gjennomføre.

Først og fremst vil jeg takke alle informantene som stilte velvillig opp og deltok i undersøkelsen med stort alvor. Jeg vil også takke norsklærer Bjørn Løland ved Lista videregående skole som lot meg ta ut elever fra norsktimene sine slik at de kunne være med i undersøkelsen. En stor takk rettes òg til veilederen min, Martin Skjekkeland, som ga meg ideen til dette prosjektet. Takk også for god faglig veiledning!

Til slutt vil jeg takke mannen min, Leif Johannes. Takk for god omsorg og tålmodighet, samt hjelp med noen av de datatekniske tingene! Dattera vår, Anna Sofie, fortjener også en takk fordi hun sovner seinest klokka sju så å si hver kveld.

Sandnes, april 2009

Hege Karin Omland

Sammendrag

Hege Karin Omland
Masteroppgave i nordisk språk og litteratur
Institutt for nordisk og mediefag
Universitetet i Agder
Våren 2009

”Han æ ’kje veldig fin syns æ, men han duge jo” – En studie av variasjon og endring i listadialekten

Denne avhandlingen tar for seg listadialekten som studieobjekt. Målet med studien er å finne ut hvilke endringer som har skjedd i listadialekten de siste årene, samt å finne forklaringer på hvorfor noen unge listalendinger i stor grad har bevart den tradisjonelle listadialekten, mens andre har ”fornyet” den i mye sterkere grad. Problemstillingene jeg forsøker å besvare i denne avhandlingen er:

- Hvordan snakker ungdom på Lista i dag? Hvor godt holder den tradisjonelle dialekten seg?
- Hvilke endringer er det eventuelt som skjer i listadialekten? Og i hvilken retning utvikler den seg?
- Hva er grunnen til at noen holder mer på den tradisjonelle dialekten enn andre?

I tillegg ønsket jeg å finne ut hvor mye såkalte ”listaengelske” ord er i bruk blant ungdom på Lista i dag.

For å finne svar på problemstillingene, benyttet jeg meg av kvantitative og kvalitative metoder. Jeg samlet inn data ved hjelp av et avkryssningsskjema, en såkalt bildeundersøkelse, kvalitative intervju og nettverksregistrering. I undersøkelsen deltok i alt tjue ungdommer i alderen seksten til atten år. Seks av disse ungdommene ble valgt ut til å gjennomføre bildeundersøkelsen, kvalitative intervju og nettverksregistrering.

Resultatene jeg kom fram til var at språkbruken blant unge mennesker på Lista er variert. I de fleste av de tolv språklige variabelkategoriene, vekslet informantene mellom å bruke tradisjonelle og yngre varianter. I noen kategorier var det imidlertid tydelig at de tradisjonelle variantene var på vei ut av dialekten ved at svært få informanter foretrakk disse. Dette viser at listadialekten er i endring. Disse endringene kan være uttrykk for både språklig regionalisering og standardisering.

Det at noen informanter har en mer tradisjonell dialekt enn andre, kan ha sammenheng med hvilke sosiale felt og hvilke sosiale nettverk de er en del av. I tillegg kan det ha sammenheng med i hvilken grad de ønsker å identifisere seg med hjemstedet. Til slutt kan også såkalte underordnede språksamfunn påvirke medlemmene til å ha et tradisjonelt listamål.

Innhold

1	Innledning.....	1
1.1	Presentasjon av avhandlingen.....	1
1.1.1	Valg av tema.....	1
1.1.2	Problemstilling.....	2
1.1.3	Metoder.....	3
1.1.4	Strukturen i oppgaven.....	3
1.2	Lista.....	4
1.2.1	Stedet og historien.....	4
1.2.2	Administrasjon, befolkning og næringsliv.....	6
1.2.3	Kulturliv.....	8
1.2.4	Utvandring.....	9
1.3	Listadialekten.....	11
1.3.1	Målgeografisk plassering.....	11
1.3.2	Hva er skrevet før?.....	12
1.3.3	Listaengelsken.....	13
2	Teori.....	15
2.1	Språklig regionalisering og standardisering.....	15
2.1.1	Utviklinga på Agder.....	18
2.2	Samfunnstyper.....	20
2.3	Språksamfunn.....	21
2.4	Språkets identifiseringsfunksjon.....	24
2.5	Sosiale nettverk.....	25
2.6	Fenomenologisk tilnærming og sosiale felt.....	27
3	Metode.....	33
3.1	Kvantitative og kvalitative metoder.....	33
3.2	Valg av variabler.....	35
3.2.1	Valg av språklige variabler.....	36
3.2.2	Presentasjon av språklige variabler.....	38
3.3	Datainnsamling.....	41
3.3.1	Avkryssningsskjemaet.....	41
3.3.2	Valg av hovedinformanter.....	44
3.3.3	Bildeundersøkelsen.....	46
3.3.4	Kvalitative intervju.....	47
3.3.5	Nettverksskjema.....	48
4	Presentasjon av resultatene.....	51
4.1	Analyse av data fra avkryssningsskjemaene.....	51
4.1.1	Variabel 1: Presens av sterke verb.....	51
4.1.2	Variabel 2: Perfektum partisipp av sterke verb.....	53
4.1.3	Variabel 3: Preteritum av sterke verb.....	54
4.1.4	Variabel 4 og 5: Svake verb.....	54
4.1.5	Variabel 6: Endelse ubestemt form entall av svake hunkjønnsord.....	57
4.1.6	Variabel 7: Palatalisering av g- og k-lyd (velarer) i innlyd.....	58
4.1.7	Variabel 9: Differensiering <i>rn/dn</i>	60
4.1.8	Variabel 11: Særegne former, determinativer.....	61
4.1.9	Variabler fra bildeundersøkelsen.....	62
4.1.10	Variabler med liten eller ingen variasjon.....	63
4.2	Presentasjon av hovedinformantene.....	63
4.2.1	Anne.....	64

4.2.2	Birgitte	70
4.2.3	Frida	76
4.2.4	Eskil	82
4.2.5	Christian	86
4.2.6	Dagfinn	91
5	Analyse og drøfting av listaengelsken	97
5.1	Bruk av listaengelske ord blant ungdom på Lista i dag	97
5.2	Hovedinformantenes bruk av listaengelske ord	98
5.3	Årsaker til at noen bruker flere listaengelske ord enn andre	101
5.4	Sammenfatning - listaengelsk	103
6	Drøfting av variasjon og endring i listadialekten	105
6.1	Endring i listadialekten	105
6.1.1	Sterke verb	105
6.1.2	Svake verb	107
6.1.3	Svake hunkjønnsord, ubestemt form entall	108
6.1.4	Palatalisering av velarer	109
6.1.5	Ubestemt form flertall av hankjønnsord	110
6.1.6	Differensiering av norrøn <i>rn</i> til <i>dn</i>	111
6.1.7	Personlige pronomener	111
6.1.8	Særegne former og tradisjonelle ord	112
6.2	Årsaker til variasjon og endring i listadialekten	113
6.2.1	Regionalisering eller standardisering?	113
6.2.2	Sosiale felt	117
6.2.3	Sosiale nettverk	118
6.2.4	Listadialektens identifiseringsfunksjon	120
6.2.5	Samfunnstype	122
6.2.6	Underordnede språksamfunn	124
6.2.7	Sammenfatning	125
7	Oppsummering	127
7.1	Svar på problemstillingene	127
7.2	Forslag til videre forskning	130
	Litteraturliste	131
	Vedlegg 1 – Kvalitativt intervju med Birgitte	134
	Vedlegg 2 – Avkrysningskjema	138
	Vedlegg 3 – Bildeundersøkelsen	143
	Vedlegg 4 – Intervjuguide, kvalitative intervju	147
	Vedlegg 5 – Spørsmål til bildeundersøkelsen	149
	Vedlegg 6 – Resultater, bildeundersøkelsen	150
	Vedlegg 7 – Spørreskjema, listaengelsk	151
	Vedlegg 8 – Nettverksskjema	153

Figurliste

Figur 1 – Bosettingsmønster på Lista	6
--	---

Tabelliste

Tabell 1 – Presens av sterke verb	38
Tabell 2 – Perfektum partisipp av sterke verb	39
Tabell 3 – Preteritum av sterke verb	39
Tabell 4 – Perfektum partisipp av svake verb	39
Tabell 5 – Preteritum av svake verb	39
Tabell 6 – Ubestemt form entall av svake hunkjønnsord	40
Tabell 7 – Palatalisering av velarer	40
Tabell 8 – Ubestemt form flertall av hankjønnsord	40
Tabell 9 – Differensiering rn /dn	40
Tabell 10 – Personlige pronomener	41
Tabell 11 – Determinativer (særegne former)	41
Tabell 12 – Leksikalske variabler	41
Tabell 13 – Tradisjonelle former hos hovedinformantene	45
Tabell 14 – Resultater avkryssningsskjema, alle informantene	52
Tabell 15 – Resultater avkryssningsskjema, Borhaug-informantene	52
Tabell 16 – Resultater avkryssningsskjema, alle informantene	53
Tabell 17 – Resultater avkryssningsskjema, alle informantene	54
Tabell 18 – Resultater avkryssningsskjema, Borhaug-informantene	54
Tabell 19 – Avkryssningsskjema, alle informantene	55
Tabell 20 – Resultater avkryssningsskjema, alle informantene	56
Tabell 21 – Resultater avkryssningsskjema, alle informantene	56
Tabell 22 – Resultater avkryssningsskjema, alle informantene	57
Tabell 23 – Resultater avkryssningsskjema, Borhaug-informantene	58
Tabell 24 – Resultater avkryssningsskjema, alle informantene	59
Tabell 25 – Resultater avkryssningsskjema, Borhaug-informantene	60
Tabell 26 – Resultater avkryssningsskjema, alle informantene	61
Tabell 27 – Resultater avkryssningsskjema, alle informantene	62
Tabell 28 – Resultater bildeundersøkelsen, hovedinformantene	62
Tabell 29 – Avkryssningsskjema: Anne	64
Tabell 30 – Kvalitativt intervju: Anne	66
Tabell 31 – Avkryssningsskjema: Birgitte	70
Tabell 32 – Kvalitativt intervju: Birgitte	72
Tabell 33 – Avkryssningsskjema: Frida	76
Tabell 34 – Kvalitativt intervju: Frida	77
Tabell 35 – Avkryssningsskjema: Eskil	82
Tabell 36 – Kvalitativt intervju: Eskil	83
Tabell 37 – Avkryssningsskjema: Christian	86
Tabell 38 – Kvalitativt intervju: Christian	87
Tabell 39 – Avkryssningsskjema: Dagfinn	91
Tabell 40 – Kvalitativt intervju: Dagfinn	92
Tabell 41 – Listaengelsk: alle informantene	97
Tabell 42 – Listaengelsk: hovedinformantene	98

1 Innledning

1.1 Presentasjon av avhandlingen

I denne avhandlingen vil jeg først studere noen av *endringene* som skjer i listadialekten. Jeg har tatt for meg tolv forskjellige språklige variabler, og jeg vil forsøke å finne ut i hvilken grad de tradisjonelle variantene av disse variablene holder seg i forhold til de yngre variantene i språkbruken til ungdom fra Lista. Videre vil jeg se på hvilke årsaker som kan ligge bak endringene som finner sted i listadialekten. Jeg vil i denne sammenhengen vise hvordan forklaringen på endringene kan ligge i språket selv, men også hvordan noen endringer best kan forklares ved at det skjer endringer i samfunnet språket er en del av.

I tillegg til å studere endringene i listadialekten, vil jeg også se på hvordan talemålet kan *varierte* fra språkbruker til språkbruker. Noen ungdommer på Lista har et talemål som ligger tett opp til den tradisjonelle listadialekten, mens andre bruker yngre dialektvarianter i mye større grad. Ved hjelp av intervjuer med utvalgte informanter, vil jeg prøve å finne ut hva som kan være årsaken til dette. For å kunne tolke resultatene fra disse intervjuene på en god måte, vil det være relevant å trekke inn teori fra sosiolingvistikken. Teoriene jeg har med, prøver for det meste å forklare hvilke sosiale forhold som påvirker individene til å ha den ene eller andre typen språkbruk.

Det har i den seinere tid vært en del fokus på det nære forholdet mennesker på Lista har hatt, og til en viss grad fremdeles har, til Amerika. Denne kontakten har også hatt innvirkning på talemålet på Lista ved at enkelte engelske ord, som ikke finnes i de fleste andre norske dialekter, er kommet inn i listalendingenes ordforråd. Det kanskje mest kjente eksempelet på dette er *trunken*, som er en betegnelse for bagasjerommet på bilen. I denne avhandlingen vil jeg studere hvilken status slike ”listaengelske” ord har blant ungdom på Lista i dag. Jeg vil også forsøke å komme med forklaringer på hvorfor noen informanter bruker og kjenner til flere listaengelske ord enn andre.

1.1.1 Valg av tema

Denne avhandlingen er ikke den første som er skrevet om listadialekten. Njål Vere gir i *Listamålet I-III* (1993-1995) en omfattende beskrivelse av det tradisjonelle listamålet. I tillegg

har Randi Frestad skrevet om den yngre listadialekten i sin hovedfagsoppgave *Lyd og formverket i Lista-målet* (1991).

Min avhandling skiller seg imidlertid fra disse ved at jeg ikke *beskriver* listadialekten like nøye som dem. Til gjengjeld fokuserer jeg desto mer på *årsakene* til endringene som har skjedd med listadialekten fra den gang Veres data ble samlet inn (før 1950) og fram til i dag. Jeg studerer også den individuelle *variasjonen* mellom brukerne av listadialekten i større grad enn det som blir gjort i de andre avhandlingene.

Årsaken til at jeg valgte å studere *listadialekten* er at jeg selv er oppvokst på Lista. Jeg kjenner dermed godt til samfunnet på Lista, og det er listadialekten jeg regner som ”min” dialekt. Som tidligere innbygger på Lista, visste jeg på forhånd at listalendinger til dels har et heterogent talemål. I tillegg hadde jeg nok en viss mer eller mindre bevisst formening om hvilken type listalendinger som har en tradisjonell dialekt og hvilke som har en yngre dialekt. Jeg ønsket imidlertid å finne gode forklaringer på hva som kjennetegner listalendinger med tradisjonell dialekt og hva som kjennetegner dem som ikke har det.

1.1.2 Problemstilling

Ut i fra de tankene jeg har skissert ovenfor om hva jeg ønsket å studere, kan vi trekke ut følgende spørsmål:

- Hvordan snakker ungdom på Lista i dag? Hvor godt holder den tradisjonelle dialekten seg?
- Hvilke endringer er det eventuelt som skjer i listadialekten? Og i hvilken retning utvikler den seg?
- Hva er grunnen til at noen holder mer på den tradisjonelle dialekten enn andre?

Disse spørsmålene er svært generelle, og det finnes ikke noe *enkelt* svar på dem. Men det var disse jeg hadde i bakhodet da jeg planla datainnsamlingen, og ut i fra dataene jeg fikk inn, kommer jeg i denne avhandlingen med *noen* forsøk på å besvare dem. Når det gjelder studiet av de språklige endringene, må jeg imidlertid presisere at jeg ikke tar for meg hele lyd- og formverket i listadialekten. Endringene jeg studerer begrenser seg til tolv utvalgte språklige variabler. Når jeg studerer variasjonen i talemålet til de unge på Lista, vil jeg særlig se på

hvilke *sosiale* faktorer som påvirker noen informanter til å ha en tradisjonell dialekt, mens andre har et yngre listamål.

1.1.3 Metoder

For å komme fram til disse svarene, brukte jeg både *kvantitative* og *kvalitative* metoder. Kvantitative metoder egnet seg godt for å måle i hvilken grad de ulike språklige variablene ble brukt av informantene i undersøkelsen. På den andre siden var kvalitative metoder velegnet for å finne forklaringer på de enkelte informantenes språkbruk.

I datainnsamlingen benyttet jeg meg først av et avkrysningsskjema der informantene skulle krysse av for hvilke varianter av de språklige variablene de selv mente de ville bruke i en dagligdags sammenheng. Ut i fra resultatene i disse skjemaene, valgte jeg ut seks hovedinformanter som gjennomførte det jeg her kaller en bildeundersøkelse. Dette var en reint muntlig test av språkbruken deres. I tillegg foretok jeg kvalitative intervju med de samme informantene. I disse intervjuene stilte jeg dem spørsmål angående hvilke holdninger de har til hjemstedet, hvilke fritidsinteresser de har, hva som er framtidsplanene deres og hva slags forhold de har til sin egen dialekt. Jeg spurte dem også noen spørsmål om hva slags forhold de har til Amerika. Til slutt ønsket jeg også å kartlegge nettverkene deres, og den enkelte informant ble derfor bedt om å tegne en skisse av nettverket sitt.

1.1.4 Strukturen i oppgaven

I kapittel 2 vil jeg presentere teori fra sosiolingvistikken som er relevant for spørsmålene jeg stiller i denne avhandlingen. I avsnittet 2.1.1 vil jeg i tillegg kort gjøre rede for den språklige situasjonen på Sørlandet. Årsaken til det er at jeg vil se utviklinga i listadialekten i sammenheng med det som skjer med talemålet i resten av regionen.

I kapittel 3 presenterer jeg metodene jeg har brukt i datainnsamlingen til denne oppgaven. Her vil jeg også begrunne *hvorfor* jeg valgte de enkelte metodene. I tillegg gir jeg en oversikt over de språklige variablene som var med i undersøkelsen. Til slutt i dette kapitlet forteller jeg konkret hvordan datainnsamlingen fant sted.

Kapittel 4 er der hvor jeg presenterer resultatene fra undersøkelsen min. Jeg begynner med å gi en oversikt over de språklige resultatene. Deretter presenterer jeg de seks hovedinformantene én for én. For hver hovedinformant vil jeg kartlegge språkbruken deres, og jeg vil se på hvilke faktorer ved deres virkelighet som kan forklare hvorfor de har den språkbruken de har.

I det neste kapitlet, kapittel 5, vil jeg presentere resultatene jeg kom fram til da jeg kartla informantenes kjennskap til og bruk av listaamerikanske ord. Jeg vil her også si litt om hva slags forhold de enkelte informantene har til Amerika, og jeg vil også se om det er en sammenheng mellom det å bruke mange listaengelske ord og det å bruke mange tradisjonelle listamålsvarianter.

I kapittel 6 drøfter jeg årsaker til endringer og variasjon i listadialekten. Når det gjelder de språklige endringene, vil jeg komme med både språklige og utenomspråklige forklaringer. I drøftingen av årsakene til variasjonen i dialektene, vil forklaringene for det meste ta utgangspunkt i den sosiale sammenhengen informantene befinner seg i.

I det siste kapitlet vil jeg presentere forslag til svar på spørsmålene jeg har stilt i denne oppgaven. Jeg vil også komme med forslag til videre forskning innen det feltet jeg her har studert.

1.2 Lista

1.2.1 Stedet og historien

Lista er ei 140 km² stor halvøy som ligger i Farsund kommune sørvest i Vest-Agder. Farsund kommune grenser til Lyngdal i øst og Kvinesdal i nord. Flekkefjord regnes også som en nabokommune, men Listafjorden skiller Flekkefjord og Farsund kommune fra hverandre. Selv om Lista i dag må betraktes som en utkant, har det ikke alltid vært slik. Per Løvhaug skriver følgende i boka *Lista – det eldste Norge*: ”Veifarende folk i dag suser forbi på E-18 [nå: E-39] langt inne i landet, og knapt et skilt forteller hvor de kan ta av til Lista”. Men: ”Den gangen sjøen var vei og skipet vårt viktigste fremkomstmiddel, var Lista et av de mest sentrale og kjente steder i hele Nordsjø-området” (Løvhaug 1997:9). Den sentrale beliggenheten ved havet skapte kontakt med både inn- og utland. Dette har påvirket både

språket og kulturen på Lista. Et eksempel på dette er når amtmann Holm i ”Topografisk journal” for 1794 og 95 skriver om listafolket at ”de er i almindelighet overdaadige i deres klededrakt, som for det meste hentes utenlands fra” (Berge 2006:11).

Lista er også blitt skildret i skrifter som kan dateres enda lenger tilbake i tid. Peder Claussøn var prest i Valle og Spangereid fra 1566 til 1614. Han var også prost i Lister prosti. Claussøn er i følge Abraham Berge den av ”de ældste forfattere som dvæler utførligst ved Lista” (Berge 2006:3). I sine skildringer skriver han blant annet at Lista er (Berge 2006:4)

meste parten slet land och et got kornland, oc de haffue god beleilighed met fiskeri aff haffuet. Det er et farlig forland for skibsfolk, oc bryde ofte skibe derpaa, som om nettene landløbe, oc er ingen hafn ret for landet, men sletbare strand, oc sommesteder holmer oc grunde og blinde klipper.

Claussøn trekker her fram Listas fordeler og ulemper. Det finnes gode muligheter både for jordbruk og fiske, noe som stemmer fremdeles. Lista har tradisjonelt vært ”kornbygda på Agder” og er det ennå i dag (Vere 1993:24). Det er også enkelte heltidsfiskere igjen. Claussøn beskriver i tillegg hvor farlig havet utenfor Lista kunne være. Mange skip har forlist utenfor Lista gjennom årenes løp. Folk i nabobygdene mente tidligere at det var ”listalusene” som forårsaket noen av disse forlisene. Ett rykte gikk ut på at listalendingene hengte lykter i halene på halte hopper som de lot gå på et nes som stikker langt ut i havet. Dette holdt de forbiseilende skipene for å være lys i andre skips kahytter, og fulgte således samme kurs. Dermed seilte de rett på land. Årsaken til at slike rykter oppstod, er trolig at en del listalendinger ofte gikk på skattejakt blant vrakgodset fra de forliste skipene. Dette kunne nok for utenforstående virke kynisk, og det fikk dem til å tro at listalendingene ikke hadde noe i mot å bli rik på andres ulykke.

Politikeren og lokalhistorikeren Abraham Berge skrev følgende om Listas kulturlandskap i 1926 (Berge 2006:1):

”Av naturen deles herredet i slettlandet og heierne, og det er slettlandet, som har git bygden sit navn. *Lista* har den samme betydning som Jæren. Begge navne minder om kanten paa et tøistykke, (...). For den forbiseilende har disse lave randstykker av fastlandet fortonet sig som

den smale strimmel, og der er ingen tvil om at bygden i en graa oldtid har faat sit navn om bord i dragesibet, som seg forbi landet”.

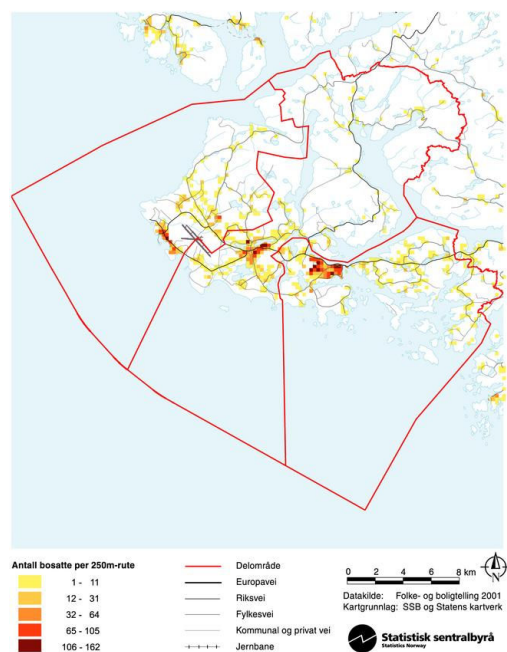
Lista blir ofte kalt et Norge i miniatyr. Grunnen til det er at det her finnes både heilandskap og flatt slettelandskap. I tillegg finnes trange fjorder, blant annet den kjente terskelfjorden Framvaren som er ca. 180 meter dyp. Men som regel forbinder en Lista med flatt slettelandskap, og det er også denne delen av Lista som har gitt navn til halvøya.

1.2.2 Administrasjon, befolkning og næringsliv

Fram til 1965 var Lista en egen kommune. På midten av 60-tallet ble det imidlertid utført ei omfattende kommuneregulering i Norge. Dermed ble Lista, Herad, Spind og Farsund slått sammen til bykommunen som ”kongen i statsråd” bestemte skulle hete Farsund. Lista kommune var den mest folkerike av de fire kommunene som ble slått sammen, og det nyvalgte kommunestyret krevde med stort flertall at bykommunen skulle hete Lista. De gikk til retts sak mot Staten, men tapte denne.

1003 Farsund kommune – bosettingsmønster

Antall bosatte per rute 250 m x 250 m. Ikke fargelagte ruter/områder er uten bosetting. Befolkningsdata per 1. januar 2002.

Figur 1 – Bosettingsmønster på Lista

I den nye storkommunen var det ved kommunesammenslåinga 1.januar 1965 totalt 7717 innbyggere (ssb.no). I løpet av de neste tjue åra økte folketallet med om lag 24 prosent til å bli

9576 i 1985. Den viktigste årsaken til befolkningsveksten var at aluminiumsverket Elkem Aluminium Lista ble satt i drift i 1971. Den største veksten i folketallet skjedde også fra slutten av 60-tallet til slutten av 70-tallet. Folketallet holdt seg på et høyt nivå fram til 1985. I tiden etter dette året har det vært en svak nedgang i folketallet. Per 1. januar 2008 bodde det 9392 personer i Farsund kommune. Om lag 65 prosent av befolkningen var bosatt i tettstedene Farsund by, Vanse og Vestbygda (jf. kart). Farsund by hadde 3108 innbyggere, Vanse hadde 1967 og Vestbygda 1071. Både Vestbygda og Vanse ligger i det som før var Lista kommune. Farsund by regnes som sentrum i kommunen. I byen ligger rådhuset og de fleste kommunale tjenestene. Det er også her det er flest butikker. Eilert Sundt videregående skole, tidligere gymnas og handelsskole, ligger også i Farsund. Men som vi ser av innbyggertallene, er Farsund en liten by. Den har ikke mange flere innbyggere enn Vanse og Borhaug. Dette gjør at Farsund ikke er et veldig dominerende sentrum. I tillegg har Lista sin egen videregående skole som ligger i Vanse. Denne skolen tilbyr ikke de samme linjene som Eilert Sundt, noe som gjør at en del ungdommer fra Lista må gå på videregående skole i Farsund, samtidig som at noen farsundsungdommer må gå på skole på Lista. I tillegg til den videregående skolen, har Vanse et livskraftig sentrum med en god del butikker og noen kommunale tjenester. Også Borhaug har et aktivt næringsliv. Her finnes blant annet dagligvarebutikk, gatekjøkken og restauranten "Tarebua". Tettstedet deltar for tiden i et stedsutviklingsprosjekt støttet av Husbanken, som blant annet går inn for å skape et tydeligere sentrum i bygda for å gi den en mer enhetlig identitet.

I Farsund kommune er en relativt stor del av befolkningen sysselsatt innenfor industrivirksomhet. Statistikken (ssb.no) viser at sekundærnæringen er viktigere i Farsund enn mange andre steder i Norge. I 2006 arbeidet 33,8 prosent av de sysselsatte i Farsund i sekundærnæringen. Det tilsvarende tallet for hele landet er 20,5 prosent. Det er i dag tre store industribedrifter som utgjør det viktigste næringslivsgrunnlaget i kommunen. To av disse bedriftene driver med produksjon og videreforedling av aluminium mens den tredje er en rørbehandlingsbedrift som er avhengig av oljeindustrien. Som nevnt ovenfor, har etableringen av Lista aluminiumsverk hatt stor betydning for befolkningsveksten i Farsund de siste tiårene. Fabrikken må kunne sees på som en hjørnesteinsbedrift i kommunen selv om den på grunn av effektivisering ikke har like mange ansatte i dag som den hadde på 1970- og 80-tallet. En av årsakene til at aluminiumsverket fremdeles er viktig er at det i 1997 ble bygget en bildelfabrikk like ved siden av. Denne bedriften, Alcoa Automotive Castings, mottar flytende

aluminium direkte fra nabofabrikken. Aluminiumsverket er på den måten en del av grunnlaget for at denne bedriften skal kunne være lønnsom.

Også primærnæringen sysselsetter en relativt stor andel av den yrkesaktive befolkningen i Farsund kommune. I 2006 arbeidet 4,3 prosent av de sysselsatte i primærnæringen. Dette tallet er høyere enn de tilsvarende tallene for Vest-Agder (2,6 prosent) og for hele landet (3,4 prosent). Jordbruk og fiske har som nevnt ovenfor tradisjonelt vært viktig på Lista. Når en snakker om Listas jordbruk, må det nevnes at mange av bøndene der, er enten selv jærboer eller etterkommere etter jærboer. I årene etter andre verdenskrig flyttet en god del folk fra Jæren sørover og overtok mange av gårdsbrukene på Lista. Årsaken til at disse folkene kunne ta over så mange gårdsbruk, er at mange gårder stod tomme etter at eierne var flyttet til Amerika. I noen tilfeller kunne eierne også ha kommet tilbake til Lista, men de valgte å selge gården fordi de ikke hadde behov for å drive med gårdsbruk etter å ha tjent opp penger i USA. Jærboene kjøpte opp mange små gårdsbruk og slo dem sammen til større enheter. ”I 1950 var rundt 40 gårdsbruk på Lista drevet av jærboer, og antallet fortsatte å øke utover i 1950-årene” (Ringdal 2002:248).

Selv om en god del av Farsund kommunes befolkning jobber i sekundær- og primærnæringene, er det tertiærnæringene som sysselsetter flest mennesker. Likevel jobber det prosentvis færre i tertiærnæringene her, enn i landet sett under ett. I Farsund arbeider 61,3 prosent av de sysselsatte i tertiærnæringene. Det tilsvarende tallet for hele Norge er 75,6 prosent. Tallene fra Statistisk Sentralbyrå viser i tillegg at 17 prosent av befolkningen i Farsund i 2005 hadde høyere utdanning. Gjennomsnittet for landet sett under ett var på 24,2 prosent. Dette kan tyde på at det i Farsund kommune finnes begrenset med arbeidsplasser for dem med høyere utdanning. På sikt kan dette føre til at ungdommer som reiser vekk fra kommunen for å studere ikke kommer tilbake igjen etter endt utdanning fordi det ikke finnes arbeidsplasser som har behov for deres kompetanse.

1.2.3 Kulturliv

På Lista finnes et rikt og aktivt kultur- og organisasjonsliv. Mange er engasjert i frivillige lag og foreninger. Det finnes også gode muligheter for kulturelle opplevelser på Lista. På Listamuseet har de gjenstander fra eldre steinalder til våre dager. Museet har i tillegg Norges største samling av billedhoggeren Mathias Skeibroks (1851-1896) verker. Galleri Lista Fyr

som eies og drives av kunstneren Alfred Vaagsvold, har også mange spennende utstillinger, særlig innenfor samtidskunst. Alfred Vaagsvold har blant annet vært prosjektleder for internasjonale mønstringer av kunst i landskap på Lista: Drift-92, Drift-94, Bunkers -95 og Nordberg Fort -97.

Hvert år arrangeres Nordsjøfestivalen og American Festival på Lista. Nordsjøfestivalen er en internasjonal musikkfestival som fokuserer på tradisjonsmusikk fra landene rundt Nordsjøen. Siden starten i 1999 har festivalen utviklet seg til å bli en populær festival, og den har vært vertskap for flere kjente artister. American Festival, som fram til 2007 het Listafestivalen, er en mer lokal festival. Etter navnebyttet har den imidlertid klart å tiltrekke folk fra et større område. Høydepunktet under årets festival var da Brooklyn Square-plassen i Vanse ble offisielt åpnet av representanter fra den amerikanske ambassaden i Norge. Et gateskilt produsert i USA med amerikansk utforming og design ble avduket

1.2.4 Utvandring

Det har i løpet av de siste 400 år, vært to store utvandningsperioder på Lista. Den første utvandringa som gikk til Holland, begynte på 1620-tallet og fortsatte helt fram til nærmere 1800. I dette tidsrommet var det mange som utvandret fra Lista til Holland, som på denne tida var ei stormakt. Unge menn tok hyre på hollandske skip eller arbeidet på hollandske skipsverft. Unge jenter ble tjenestepiker hos velstående hollandske familier. Noen av disse kvinnene og mennene slo seg ned for godt i Holland mens andre kom hjem igjen med hollandsk ektefelle. De hollandsfarerne som vendte tilbake til Lista, hadde på reisen mottatt impulser fra en kultur som var annerledes enn den de hadde vokst opp med. Og disse impulsene tok de med seg hjem. Dette fikk betydning for datidas samfunn på Lista. ”Både navneskikk, innredning, husbygging og næringsvirksomhet samt skikk og bruk ble påvirket” (Ringdal 2002:40). Blant annet har Eilert Sundt beskrevet hvordan unge jenter fra Sørlandet som hadde vært i Holland, tok med seg tilbake nye ideer om renslighet og hygiene (op.cit.).

Men selv om listafolket tok til seg mye av den kulturen som hollandsfarerne brakte med seg, kunne de også betrakte dem med en viss skepsis. Følgende beskrivelse av folk som kom tilbake til Lista etter å ha vært i Holland, viser dette (Ringdal 2002:40):

Etter noen år kom de tilbake ganske hollandske, med en mengde par bukser utenpå hverandre, med gullknapper for hendene og under halsen, ganske fremmede i deres tungemål og stammede ved alle leiligheter deres ”en”. Jentene skilte seg ut ved usedvanlig lange trøyer, underlige hodetøy og noen små solhatter.

I 1880-årene begynte en ny utvandningsperiode på Lista. Denne gangen var det til Amerika listelendingene dro. På grunn av dårlige tider, særlig for sjøfolk og fiskere, måtte en se seg om etter andre inntektskilder. Løsninga for mange ble å reise til Amerika og arbeide der en periode. Ofte var det mannen som dro mens kona ble hjemme og drev gårdsbruket. Mennene som reiste til Amerika, tok seg som regel jobber innenfor skipsrelatert virksomhet eller i byggebransjen. I Amerika var jobbene godt betalt, og store deler av lønna ble sendt hjem til kone og barn på Lista. Når familien hadde spart seg opp nok penger, kom mannen tilbake og kunne igjen delta i gårdsdriften.

Det er ikke bare fra Lista at folk reiste til Amerika. Også fra de indre bygder i Norge dro fattige gårdbrukere til Amerika for å kjøpe nytt land og videreføre sin virksomhet som selveiende bønder. Dette gjorde de imidlertid før utvandringa for alvor tok til på Lista. De fleste av disse utvandrende bøndene bosatte seg i Midtvesten og kom aldri tilbake til Norge igjen (Ringdal 2002:22). Ofte er det disse amerikafarerne en tenker på når utvandringa til Amerika omtales.

På kysten av Sørlandet tok utvandringa imidlertid en annen form. Her ble det mer en fram- og tilbakevandring. Tyngdepunktet for denne typen utvandring lå i vestre del av Vest-Agder. Siv Ringdal ramser opp flere bygder der denne amerikautfarten fikk stor betydning. I tillegg til Lista nevner hun kystbygdene Hidra og Lindesnes og dalførene Kvinesdal, Lyngdal og Kvås (Ringdal 2002:38). For folk herfra ble Amerika mer betraktet som en ”midlertidig arbeidsmark for ungdom og etablerte familiefedre med behov for kapital”. Videre påpeker hun at ”tilbakevendingen et særegent trekk ved emigrasjonen fra disse bygdene. Derfor blir det nærmest feil å kalle fenomenet for utvandring, arbeidsvandring er en bedre betegnelse” (op.cit.).

På Lista varte denne utvandringa, eller arbeidsvandringa til langt ut på 1960-tallet. Ungdom fortsatte å reise til Amerika for å tjene gode penger. ”Å ”pendle” til godt betalt snekkerjobb i Amerika var mer lønnsomt enn å ta seg arbeid hjemme” (Ringdal 2002:52). Derfor var det

fremdeles på 60-tallet en del familiefedre som tok seg jobb i byggebransjen i Amerika mens resten av familien bodde hjemme i Norge.

Utfarten til Amerika har mange likhetstrekk med utfarten til Holland. Den viktigste likheten ligger i at det i begge periodene var mange av dem som hadde reist ut som kom tilbake til Lista igjen, og ”de som emigrerte, hadde med seg en kulturell ballast tilbake” (Ringdal 2002:40). Først var det den hollandske kulturen som satte sitt preg på Lista-samfunnet. Deretter gjorde den amerikanske kulturen det samme. De som hadde bodd i Amerika tok med seg mange materielle goder hjem til Lista. De fraktet både klær, husholdningsartikler og biler med seg over Atlanterhavet. Importen av disse amerikanske varene skulle komme til å prege lokalsamfunnet. Det var mange som ”hadde kjøleskap, oppvaskmaskiner og luksuriøse bad lenge før en tilsvarende standard ble vanlig her hjemme” (Ringdal 2002:15). Og ”på Lista spiste ungene store muffins med blåbær i sytti år før Seven Eleven begynte å selge dem i Oslo” (Ringdal 2002:15).

1.3 Listadialekten

1.3.1 Målgeografisk plassering

Listadialekten, eller listamålet, hører målgeografisk sett til de sørvestlige måla (Frestad 1991:11). Men i motsetning til de fleste dialektene innenfor det sørvestlandske målområdet, er listadialekten ikke et *a*-mål. Listamålet klassifiseres tradisjonelt som et *e/a*-mål. De fleste *e/a*-målsområda ligger i Nord-Norge, nærmere bestemt i Sør-Troms, en liten del av det nordlige Nordland, og deler av Finnmark (Skjekkeland 2005:55). Men også Vest-Agder-bygdene Spangereid, Austad, Sør – Audnedal og Lista har tradisjonelt hatt *e/a*-mål (Skjekkeland 1978:116). I områdene med *e/a*-mål ender alle infinitiver på *-e* mens alle svake hunkjønnssord ender på *-a* i ubestemt form entall. Dialektbrukerne i disse områdene sier *å kaste* og *ei jenta*. I målområder med *a*-mål har både infinitivsord og svake hunkjønnssord i ubestemt form entall *a*-endelse. I listadialekten ender i tillegg adverb som *heime* og *gjedne* på *-e*. Det samme gjør svak bøyning av adjektiv i hunkjønn og intetkjønn: den *store* stova og det *store* huset (Skjekkeland 1978:115-116). I *a*-målsområder ender slike ord på *-a*. Nabobygdene Herad og Kvinesdal har *a*-mål. Det samme har nabobyen Lyngdal.

På mange måter har listadialekten mye til felles med dialektene på steder lenger øst i Vest-Agder. Skjekkeland (1978:115) sier at ”måla i den søraustre delen av Vest-Agder (så langt vest som til Lista)” har ”så mykje sams med målføra austafør at ein gjerne kunne slå dei saman og kalla dei *egdske kystmål*.” Dette er kanskje enda mer aktuelt i dag fordi mye tyder på at e-målet som dominerer i de østre delene av Agder, er i ferd med å ta over for e/a-målet (Skjekkeland 2005:56). Dette innebærer at listalendingene begynner å si *ei jente* i stedet for *ei jenta*.

1.3.2 Hva er skrevet før?

Den mest omfattende utgivelsen som finnes om listadialekten er Njål Veres *Listamålet*. I dette verket som består av tre bind, finner en både grammatikk og ordliste over det tradisjonelle listamålet. I tillegg inneholder bøkene oversikt over stedsnavn på Lista og en rekke folkeminnefortellinger. Grammatikken og ordlista i *Listamålet* baserer seg på innsamlingsarbeid som ble gjort av Abraham Vere, Njål Veres far, i tidrommet fra ca 1900-1950 (Vere I: 18). Bind I av *Listamålet* ble utgitt i 1993 og bind III som var det siste, kom i 1995.

Våren 1991 skrev Randi Londahl Frestad en hovedfagsoppgave om listadialekten: ”Lyd og formverket i Lista-målet – utviklinga i dette hundreåret”. I denne avhandlingen bruker hun Abraham Veres manuskript ”Talemålet på Lista i Vest-Agder i åran 1900 te 1950” for å sammenligne det listamålet han beskriver med det talemålet ungdommen på Lista hadde rundt 1990. På dette tidspunktet hadde ikke Veres manuskript blitt utgitt og lå i Norsk Målførearkiv i Oslo. Formålet med Frestads avhandling var ”å finne ut om lydverket og formverket i Lista-målet [hadde] endra seg i dette hundreåret” (Frestad 1991:153).

I tillegg til Veres utgivelse og Frestads hovedoppgave finnes det en artikkel kalt ”Litt om listadialekten” i Abraham Berges bok *Lista. En bygdebok* utgitt for første gang i 1926. Artikkelen er skrevet av Mikal Ø. Ore. I hovedoppgaven ”Stedsnavn fra Lista og Spind” fra 1964 av Arve Thorleif Aarrestad finnes det også noen sider om listadialekten.

1.3.3 Listaengelsken

Listadialekten skal også ha blitt preget av arbeidsvandringa som fant sted mellom Lista og Amerika. Enkelte amerikanske ord og uttrykk bredte seg, også til dem som aldri hadde vært i USA. Da norskamerikanerne kom tilbake til Lista, snakket de gjerne gebrokkent. En god del engelske ord hadde sneket seg inn i språket deres. Dette var ifølge Siv Ringdal ”noe som kunne bli latterliggjort på Lista. Samtidig må det ha blitt stilltiende beundret” (Ringdal 2002:242). En del av de amerikanske ordene som ble tatt i bruk på Lista var betegnelser på tekniske nyvinninger som kom fra Amerika. Kjøleskap ble kalt for *icebox*, brødrister var *toaster* og fjernsyn var *televijsjen*. Grunnen til at disse ordene kom inn i språket var trolig at folk ikke kjente til tilsvarende norske ord for disse tingene. *I tillegg* til disse ordene kom imidlertid også dagligdagse amerikanske ord og vendinger inn i språket. Bagasjerommet på bilen ble kalt for *trunken*, og en kunne snakke om at elevene måtte *laine* opp på rekke og rad før de kunne gå inn i klasserommet. En kunne også løpe over til naboen fordi en hadde *ronne ud a* sukker.

Det at slike ord og uttrykk ble vanlige, tyder på at norskamerikanerne på Lista hadde høy status. Siv Ringdal skriver: ”At lokalbefolkningen tok til seg deler av norskamerikanernes vokabular, vitner om deres store innflytelse på Lista. De var innovatører, og mye av det de innførte ble en standard som også de som ikke hadde bodd i Amerika, strakte seg mot” (Ringdal 2002:243). Listalendingene fikk hos norskamerikanerne se all den materielle velstanden som kom fra Amerika, og det gjorde nok sitt til at norskamerikanerne fikk høy status i samfunnet. Dette førte igjen til at listalendingene bevisst eller ubevisst, prøvde å bli mer lik dem ved å kopiere språket deres.

Mikal Ø. Ore skrev allerede i 1926 følgende om innslagene av amerikanske ord og uttrykk i listadialekten:

Dette høres jo forfærdelig ut. Men antagelig vil det gå med denne påvirkning som det er gått med de andre: Naar nogen tid er gått, har der avsatt sig ett og annet ord, og kanskje en eller annen vending, men ellers viser det nedarvede i listemålet sig som det faste og varige (Berge 2006:262).

Om de listaengelske glosene er blitt værende i listadialekten, eller om det tradisjonelle i listadialekten har stått seg ”som det faste og varige” gjenstår å se.

2 Teori

I dette kapitlet vil jeg presentere teori innefor talemålsforskning som er relevant for denne avhandlingen. Jeg vil begynne med å gjøre rede for *språklig regionalisering* og *standardisering*. Deretter vil jeg forklare hvordan ulike samfunn kan beskrives som ulike *samfunnstyper*. Etter det ser jeg nærmere på hva som menes med begrepet *språksamfunn* og hvordan dette begrepet kan defineres. Jeg vil så se på hvordan språket har en *identifiseringsfunksjon*. Deretter følger en presentasjon av teorien om *sosiale nettverk* som er blitt mye brukt innefor sosiolingvistikken. Til slutt vil jeg forklare hva som menes med *sosiale felt* og hvordan dette begrepet vil bli tatt i bruk i min avhandling.

2.1 Språklig regionalisering og standardisering

Et sentralt trekk ved talemålsutviklinga i Norge i dag er at det skjer ei *regionalisering*. Dette innebærer at lokale dialekter gradvis blir erstatta av regionalmål som har større geografisk utbredelse. For listadialekten vil dette innebære at den lokale dialekten gradvis forsvinner til fordel for et felles talemål som gjelder for et større område på Sørlandet.

Unn Røyneland gir denne definisjonen av regionalisering (Røyneland 1999: 100):

Regionalisering er, slik eg forstår det, eit dialektkontaktfenomen som må studerast og forståast som ein dynamisk prosess. Språkleg består denne prosessen i at den strukturelle skilnaden mellom nærskyldte dialektar vert redusert. Dette skjer truleg oftast på ein slik måte at lokale dialekttrekk med ei avgrensa utbreiing forsvinn, medan trekk med ei vidare regional utbreiing vert ståande eller spreier seg.

Her peker Røyneland først på at regionalisering er et ”dialektkontaktfenomen”.

Regionalisering skjer der dialekter som er beslektet i struktur og ordtilfang kommer i kontakt med hverandre. Utviklinga av kommunikasjonsmuligheter på tross av geografisk avstand, har gjort at folk fra ulike steder i landet, og med ulik dialekt, kommer i kontakt med hverandre i stadig større grad. I dag kommer listafolk i kontakt med andre sørlendinger mye mer enn for bare noen tiår siden. Dette skjer ikke bare fordi en nå har mulighet til å reise til andre steder i regionen enkelt og raskt. En annen grunn er at samfunnet er lagt opp slik at mennesker fra distriktene blir nødt til å reise til større byer for å nyte godt av for eksempel utdannings- og

helsetilbud. Dette gjelder også for listafolk. I dag blir de for eksempel nødt til å reise til Flekkefjord eller Kristiansand når de må på sykehus. Slik var det ikke for bare 20 år siden da Farsund hadde sitt eget sykehus som dekket de fleste medisinske behovene. En del ungdom fra Lista må i tillegg reise til andre steder i fylket for å studere eller gå på videregående skole. Resultatet av denne utbredte kontakten mellom innbyggerne på Sørlandet er, som Røyneland påpeker, at de fra før beslektede dialektene deres nå blir enda mer like. Dette skjer fordi lokale trekk som har liten utbredelse forsvinner, mens de trekkene som er mer utbredt i regionen blir stående eller sprer seg.

Det ser ut som om den språklige regionaliseringa skjer etter et prinsipp som i faglitteraturen er blitt kalt for *urban jumping*. Dette innebærer at nye dialekttrekk sprer seg ved å "hoppe" fra by til by for deretter å spre seg til distriktene rundt. Skarre *r*-en er et språktrekk som kan ha spredd seg på den måten. Trolig oppstod den i Paris før den spredte seg til andre storbyer i Europa. Deretter kan den ha spredt seg fra disse storbyene til mindre byer og etter hvert ut til distriktene rundt. Samtidig kan det se ut som om språkendringer som regionalisering forårsakes av at det finnes et hierarkisk system mellom forskjellige geografiske områder. I prosjektskissen til forskningsprosjektet *Talemålsendring i Noreg* kan en lese følgende (her: Røyneland 1999:108):

Språkleg regionalisering har opphavet sitt i hierarkiske relasjonar mellom ulike geografiske område. Dei hierarkiske relasjonane kan vera av økonomisk, administrativ, kulturell, sosial eller politisk art, og det geografiske området som står øvst i hierarkiet, vil vera kjernen i den språklege regionaliseringa. Ei oppfatning av språkleg regionalisering er at ho primært skjer etter prinsippet 'urban jumping' altså frå kjerneområdet vil regionspråket spreia seg frå tettstad til tettstad.

Her hevdes det altså at et regionspråk sprer seg fordi det finnes hierarkiske relasjoner mellom byer og tettsteder. Regionspråket sprer seg ved å hoppe fra en by langt oppe i hierarkiet til en by eller et tettsted lenger nede i det samme hierarkiet. Til slutt har det spredd seg helt til den nederste delen av hierarkiet, til bygdene. Et slikt hierarki mellom byer kan ha vært en forutsetning også for spredningen av skarre *r*-en. Det sies at den oppstod i Paris på et tidspunkt da det må kunne sies at denne byen lå langt oppe i hierarkiet av byer i Europa. Derfra kan den ha spredt seg til København og videre derfra til byer i Norge. I dag er den utbredt i mange byer og bygder langs Sør- og Vestlandet.

Unn Røynealand kommer med følgende spørsmål dersom det stemmer at regionspråk sprer seg etter prinsippet om ”urban jumping” og via hierarkiske relasjoner mellom ulike steder: ”(...) impliserer ikkje det då at regionalisering er ein slags standardiseringsprosess, fordi det primære utstrålingspunktet i Noreg må seiast å vere Oslo-området” (Røynealand 1999:108)? Oslo må etter alt å dømme være den byen i Norge som befinner seg øverst i hierarkiet av byer i Norge. Dersom disse to forutsetningene stemmer, må det altså innebære at språklige trekk fra oslodialekten sprer seg til andre store byer og regionssentrum i Norge. Derfra sprer de seg ut i distriktene. På den måten utvikler alle dialektene i Norge seg mot én felles standard; oslodialekten.

Tidligere i den samme artikkelen har Unn Røynealand vist til et spørreskjema som ble delt ut på Røros videregående skole. Svarene fra det ”tyder på at forestillinga om en standard eksisterer” (Røynealand 1999: 106). Denne standarden blir av informantene kalt oslodialekt/bokmål. Også en av mine hovedinformanter, Frida, framhever oslodialekten som den ”fineste” dialekten. Hun synes sin egen dialekt er spesiell og er stolt av den, men oslodialekten er nok litt finere. Også skriftspråket, og da særlig bokmål, oppleves nok av noen som en standard for talemålet. Språkendringer som ser ut som uttrykk for språklig regionalisering, kan dermed i bunn og grunn være uttrykk for språklig standardisering. Det vil si at dialektene utvikler seg i retning av et standard talemål som er felles for hele Norge.

Unn Røynealand forkaster imidlertid ikke ideen om at det skjer ei regionalisering av dialektene i Norge. Noen språkendringer kan forklares ved at lokale dialekter utvikler seg i retning av en felles regional dialekt. Dette gjelder ”i dei tilfella der det regionale senteret utviklar eller forsterkar variantar som *ikkje* finst i det nasjonale hovudsenteret” (Røynealand 1999:109). Her kan en si at det skjer ”ei særleg regional utvikling” (Røynealand 1999:109). Når dette skjer, er det et uttrykk for at innbyggerne i regionen har en viss form for enhetsfølelse. De føler at de har noe felles med de andre innbyggerne i regionen som resten av befolkningen i landet ikke deler. Når dialektene utvikler seg i retning av en nasjonal standard, er dette uttrykk for en følelse av nasjonal enhet, en slags nasjonalisme. ”Regionaliseringsprosessen er derimot med på å framheve *regionen* som kulturell eining, til forskjell frå andre regionar innom nasjonen, og er på den måten uttrykk for ein form for regionalisme” (Røynealand 1999:104-105).

Et ord som kan brukes som samlebegrep for standardiserings- og regionaliseringsprosessen er *nivellering*. Standardisering er én form for nivellering, mens regionalisering er en annen. Felles for disse to prosessene er at de innebærer reduksjon av variasjon. Der det skjer ei standardisering, reduseres forskjellen mellom en dialekt og en standard. Der regionalisering finner sted, blir det mindre forskjeller mellom to ulike dialekter. Røyneland beskriver det slik (Røyneland 1999:104):

Nivellering inkluderer slik sett både reduksjon av variasjon etter dialekt-dialekt dimensjonen og etter dialekt-standard dimensjonen, og er på den måten ein to-dimensjonal prosess. Regionalisering vert etter dette å rekne som ei form for nivellering.

Det er ofte vanskelig å si om språkendringer skyldes standardisering eller regionalisering fordi språklige trekk i standardtalemålet kan falle sammen med trekk i regionalmålet. Når en lokal dialekt overtar et slikt felles trekk, er det vanskelig å si om dialekten har tatt det fra standardtalemålet eller regionalmålet. Dette viser at standardisering og regionalisering er prosesser som henger nøye sammen. Røyneland beskriver det på følgende måte: ”regionalisering og standardisering kan dermed seiast å vere nært relaterte, men ikkje identiske prosessar” (Røyneland 1999:104).

2.1.1 Utviklinga på Agder

Agder er en region med store kulturelle variasjoner, og det er lite som tyder på at det er i ferd med å utvikle seg et felles talemål for hele Agder. Martin Skjekkeland sier følgende (Skjekkeland 1999:94):

Utviklinga i dag kan synast å peika framover mot ei språkleg einsleting innafor dei meir folkerike regionane: Arendals-regionen og Kristiansands-regionen. I tillegg skjer det ei utjamning av eldre talemålsdrag rundt byar som Grimstad, Lillesand, Mandal, Farsund og Flekkefjord

Det er følgelig ikke hensiktsmessig å se på Agder som én region i denne sammenhengen. I den grad det skjer ei regionalisering av talemålet på Agder, utarter den seg forskjellig i de forskjellige ”småregionene” rundt byene. I Vest-Agder ”strekker Kristiansand-dominansen seg vestover til Mandal. Men Lister-regionen vest på Agder ser ut til å gå sin egen veg i

utviklinga, med innslag frå Flekkefjord bymål” (Skjekkeland 2005: 26). Med Lister-regionen menes her områdene vest for Kvinesheia. Dette inkluderer ikke Lista. Det er heller ikke naturlig at listadialekten skulle utvikle seg i retning av Flekkefjord bymål når både Farsund og Lyngdal by ligger nærmere.

I og med at Kristiansand er fylkeshovedstaden, er det ikke til å undre seg over at talemålet i denne byen sprer seg til områdene rundt. Mange av innbyggerne i Vest-Agder må til Kristiansand blant annet for å gå på skole eller jobbe der. Dette gjelder særlig de som bor i kommunene nærmest Kristiansand. Siden denne byen altså er et viktig sentrum, er det naturlig å se nærmere på dialekten i byen og i tillegg se på hvilke trekk fra Kristiansands-dialekten som sprer seg områdene rundt.

Også Kristiansands-dialekten har forandret seg den siste tida. Det finnes eksempler på at språkdrag fra den tradisjonelle dialekten er i ferd med å bli erstattet av former som likner mer på dem vi finner i bokmål eller standard talemål med utgangspunkt i bokmål. Skjekkeland (1999:80) skriver:

I Kristiansand bymål ser me at ein del nye språkdrag vinn innpass hjå dei unge. Mellom anna er det slik at den karakteristiske *-år*-endinga er i ferd med å bli erstatta [-ør] (her skrive *-er*) (...). Me merkar òg at *p*, *t*, *k* kjem inn i ein del ord som tradisjonelt har hatt ”blaute konsonantar

Tradisjonelle trekk som ”blaute konsonanter” og *år*-endelser ser altså ut til å være på vei ut. Dette gjelder særlig hos yngre kristiansandere. Disse vil dermed sannsynligvis ikke spre seg til nabokommunene heller. Skjekkeland sier videre: ”I den grad Kristiansands-målet smittar over på dialekten i grannekommunane, så er det etter mitt syn det nye byspråket som er det ekspansive, ikkje det gamle ”Julius Hougen-språket” (Skjekkeland 1999:81). Med Julius Hougen-språket menes her den tradisjonelle Kristiansands-dialekten som er rik på både ”blaute konsonanter” og *år*-endelser. Dermed vil de dialektene som forandrer seg i retning av Kristiansands-dialekten, samtidig bli mer like bokmål eller et standard talemål basert på bokmål. Dette er et eksempel på språklig fornyelse som kan skyldes både regionalisering og standardisering.

2.2 Samfunnstyper

Det er imidlertid mange faktorer som spiller inn og avgjør hvorvidt språklig fornyelse skal skje, enten det gjelder regionalisering eller standardisering. I en undersøkelse som ønsker å se nærmere på språkendring, kan det blant annet være nyttig å finne ut hva slags *type samfunn* talemålet en skal undersøke lever i.

Et samfunn kan karakteriseres som enten *fokusert* eller *diffust*. At et samfunn er fokusert innebærer "(...) at samfunnsmedlemmene er opptatt av staden og samfunnseininga" (Sandøy 2008:234). I et diffust samfunn vil medlemmene være mindre opptatt av dette. Mariann Birkeland peker i sin mastergradsavhandling på at stedsidentiteten til et samfunn, enten den er fokusert eller diffus, også kan ha innflytelse på innbyggerne. Med stedsidentitet mener hun "korleis *kollektivet*, både innbyggjarar og utanforståande, sine oppfatningar av eit samfunn kjem til uttrykk på ulike måtar. Desse *kollektive haldningane* skapar eit bilete av samfunnet som ein kan kalla ein stadidentitet" (Birkeland 2008:20). Hun viser også til hvordan sosiologen Guri Mette Vestby skildrer stedsidentiteten (her: Birkeland 2008:20-21):

"Bildet av bygda" er formet av hvordan bygda faktisk er mht. naturlandskap, bebyggelse, arkitektur, kulturlandskap og ferdselsårer. Men stedets identitet er ikke bare forbundet med det vi kan fastslå eller få inntrykk av med det blotte øye, det er likeså mye de vi *ikke* kan se, som for eksempel den sosiale kulturen, stedsrelaterte erfaringer, sosial integrasjon eller kultur i betydningen hverdagslivets praksisformer. Dette er praksisformer som dannes på grunnlag av omgangsformer, lynne, vaner, kommunikasjonsformer og holdninger. Dette hører til stedets *indre kvaliteter eller kjennetegn*, positive eller negative, - en type kvaliteter det tar tid å "se".

Innbyggerne på et sted vil kjenne til dette "bildet" som de selv har, og som omverdenen har, av stedet. Stedsidentiteten vil påvirke hvordan de selv ser på hjemstedet sitt, og det vil påvirke hvordan de tror folk utenfra ser på stedet. Alle samfunn har en stedsidentitet. Men i diffuse samfunn vil den ikke være så tydelig som i mer fokuserte samfunn.

Birkeland peker også på hvordan stedsidentiteten kan være enten positiv eller negativ. Samfunn er forskjellige fra hverandre ut i fra graden av *positiv* eller *negativ valør* som er knyttet til stedet. Når en bruker positiv og negativ valør i forbindelse med stedsidentitet, viser dette til den kollektive oppfatningen av stedet. Begrepet har imidlertid sammenheng med termen *etnolingvistisk vitalitet* som Unn Røyneland definerer som "(...) først og fremst ein

psykologisk storleik som viser til kor positivt eller negativt individet opplever det å vere frå ein bestemt stad” (her: Birkeland 2008:21). Etnolingvistisk vitalitet viser altså til *individets* opplevelse av stedet. Men det er likevel en sammenheng. Et individs opplevelse av stedet og de kollektive holdningene til stedet vil alltid henge sammen, og vice versa. Gjennom ei gjensidig påvirkning mellom innbyggere og utenforstående sine holdninger skapes en viss grad av positiv eller negativ valør til et sted.

Ut i fra stedsidentiteten til et samfunn, sett i sammenheng med dets grad av positiv eller negativ valør, mener Mariann Birkeland at en kan skissere fire ulike samfunnstyper (Birkeland 2008:21-22):

- Samfunn med fokusert identitet av negativ valør.
- Samfunn med fokusert identitet av positiv valør.
- Samfunn med diffus identitet av negativ valør
- Samfunn med diffus identitet av positiv valør.

Hun understreker at dette er en forenklet versjon av virkeligheten, men mener disse kategoriene kan være med på å gi et oversiktlig bilde. Jeg synes også det kan være interessant å se hvilken samfunnstype Lista er, eventuelt om de forskjellige bygdene på Lista representerer ulike samfunnstyper. I tillegg vil jeg se om det er en sammenheng mellom informantenes språk og hvilken samfunnstype de er en del av.

2.3 Språksamfunn

I denne avhandlinga om listadialekten vil jeg i tillegg prøve å finne ut hvilke *språksamfunn* informantene jeg intervjuer hører til i. Det finnes mange måter å definere et språksamfunn på. Inspirert av Mariann Birkeland, vil jeg definere språksamfunnet på to ulike måter. Hun opererer med begrepene *overordnet språksamfunn* og *underordnet språksamfunn*. Definisjonen av det overordnede språksamfunnet er inspirert av William Labovs inndeling i ”speech communities”. Labov deler mennesker inn i språksamfunn ut i fra om de deler de samme språknormene. Definisjonen av det underordnede språksamfunnet er inspirert av Lesley Milroy som tar utgangspunkt i individet og dets samhandling i en gruppe, når hun deler sine informanter inn i ”communities” (Birkeland 2008:25-26).

Da Labov skulle studere talespråket i New York, betraktet han hele New York city som ett "speech community" fordi menneskene der er "united by a common evaluation of the same variables which differentiate the speakers" (her: Milroy 1987:13). De har den samme oppfatningen av hvilke språklige trekk som kan brukes for å markere forskjeller mellom språkbrukerne. I et slikt språksamfunn trenger altså ikke alle å ha et identisk talemål. Forutsetninga for at en skal være en del av det, er bare at en har kunnskap om de normene for talemålet som finnes der. Dermed er det ikke hvorvidt en gruppe mennesker har et homogent talemål som avgjør om de utgjør et språksamfunn eller ikke. Jan Einarsson (2004) beskriver medlemmene av et språksamfunn, eller "språkgemenskap" på følgende måte:

De tycks framför alt vara mer lika i uppfattning om den upplevda språknormen än vad de är i tillämpningen av den, dvs. den faktiska normen. De liknar varandra mer i vad de säger att de bör göra än vad de faktiskt gör (35).

Denne beskrivelsen av et språksamfunn er i tråd med Labovs definisjon, og det er et slikt språksamfunn jeg i denne avhandlingen vil kalle for et overordnet språksamfunn. Jeg anser alle innbyggerne innenfor det geografiske området som kalles Lista, for å være medlemmer av det samme overordnede språksamfunnet. Alle disse innbyggerne kjenner mer eller mindre til normene for hvordan listadialekten skal høres ut, men det faktiske talemålet deres er likevel variert.

Da Labov skulle studere forskjellene i talemålet i et språksamfunn, fikk han imidlertid behov for å dele innbyggerne i det gitte språksamfunnet inn i mindre grupper. Som en følge av dette delte han språksamfunnet han skulle studere, inn i sosiale klasser. Milroy beskriver det å dele opp et samfunn i sosiale klasser, på denne måten: "Basically, the idea is that people can be ordered with respect to the rest of society by quantifiable characteristics like income, education, occupation, residence or life-style" (Milroy 1987:13). Labov deler altså innbyggerne i et språksamfunn inn i grupper ut i fra målbare kjennetegn ved dem. Slike kjennetegn kan blant annet være inntekt, utdanning og hvor de bor. Videre forklarer Milroy at en, når en deler samfunnet inn i sosiale klasser, graderer menneskene innenfor et språksamfunn ut i fra disse målbare kjennetegnene, og plasserer dem på en skala. Denne skalaen deles så inn i ulike sosiale klasser som over-, under- og middelklassen.

Milroy kritiserer denne måten å dele mennesker inn i slike sosiale klasser på, for å være for abstrakt. Konkrete grupper av mennesker som tilhører for eksempel arbeiderklassen og middelklassen er vanskelige å påvise ute i den virkelige verden (Milroy 1987:14). Milroy mener imidlertid at det er mer hensiktsmessig å dele folk inn i grupper ut i fra hvem informantene selv føler de utgjør et fellesskap med. For å beskrive slike fellesskap, bruker hun termen "community". Med dette begrepet, "used in a specific, technical sense", mener hun "social units to which people feel they belong and which are less abstract than social classes" (Milroy 1987:14). For å påvise slike språksamfunn eller "communities", bruker hun blant annet nettverksregistrering. Informantene som hun skal studere språket til, oppgir hvem de er i nettverk sammen med, og forteller dermed hvem de utgjør et fellesskap eller "community" med. Milroy legger i tillegg vekt på at menneskene som utgjør et "community", bor i det samme geografiske området (Birkeland 2008: 25). Den viktigste fordelene med å dele samfunnet inn i slike fellesskap i forhold til å dele det inn i sosiale klasser, er ifølge Milroy at en da kan påvise hvordan språket brukes for å signalisere "gruppetilhørsle eller til å signalisera avstand fra den nasjonale standarden" (op.cit.).

Det er slike milroyske "communities" jeg her kaller for underordnede språksamfunn. I motsetning til i overordnede språksamfunn, vil medlemmene av de underordnede språksamfunnene ha et nokså homogent talemål. De vil i tillegg ha nokså like holdninger til dialekten i det overordnede språksamfunnet. Underordnede språksamfunn kan være "små nettverk, som ein vennegjeng, men det kan også vera bygder" (Birkeland 2008:26). Definisjonen av underordnede språksamfunn skiller seg imidlertid fra Milroys definisjon av "communities" på ett punkt: "Det underordna språksamfunnet er definert ut frå *likskap* i talemål og haldningar til talemål, medan Milroy er ute etter å avdekkja *variasjon* i talemålet innan ei gruppe" (Birkeland 2008:26). I denne avhandlinga gjør jeg som Birkeland, at jeg deler medlemmene av et overordnet språksamfunn inn i underordnede språksamfunn *etter* at jeg har påvist variasjon i talemålet deres. Jeg vil prøve å finne ut om de medlemmene av det overordnede språksamfunnet som har flest likheter talemålet sitt, kan være en del av de samme underordnede språksamfunnene.

2.4 Språkets identifiseringsfunksjon

Språket har en viktig funksjon som identitetsmarkør. Gjennom språkbruken vår formidler identiteten vår til andre. Både *hva* vi sier og *hvordan* vi sier det, har betydning for hva slags bilde vi formidler til menneskene rundt oss.

Identiteten vår kan deles inn motsetningsparet *personlig* og *sosial* identitet. Mæhlum (2008) definerer disse to begrepene på følgende måte: ”Den personlige identiteten er en karakteristikk av den delen av identiteten som gjør meg unik i forhold til andre, mens den sosiale identiteten betegner de egenskapene jeg har som gjør meg kvalifisert til å være medlem i ulike gruppefellesskap” (Mæhlum 2008:108). Mæhlum understreker imidlertid at den personlige og den sosiale identiteten henger nøye sammen. Identiteten vår dannes gjennom et samspill mellom oss som individer og de sosiale gruppene vi er en del av.

I denne avhandlingen vil det bli fokusert mest på det sosiale aspektet ved identiteten. Jeg vil se på hvordan språkbruken vår påvirkes av hvilket sosialt fellesskap vi ønsker å identifisere oss med. Identifiseringsfunksjonen til språket kan være en kraft som både forhindrer og forårsaker språkendring. Helge Sandøy (1996) belyser her først hvordan identifiseringsfunksjonen kan forhindre at språket endrer seg (Sandøy 1996:137):

Vi kler oss stort sett som andre, og vi vil *snakke* [min utheving] slik som dei vi omgås, slik som den gruppa vi har vår sosiale identitet knytt til. Vi ønsker å vere konforme, for på den måten å vise solidaritet med gruppa vår. Språket har ein *identifiseringsfunksjon*, og den held utviklinga i sjakk..

Det er helst i ”stabile” samfunn, der folk stort sett er en del av det samme sosiale fellesskapet fra fødsel til død, at identifiseringsfunksjonen til språket vil fungere som en konserverende kraft som hindrer språkendring. Menneskene i slike samfunn vil strebe etter å snakke mest mulig likt ”de andre” for ikke å markere distanse til den sosiale enheten de er en del av.

I dag preges imidlertid samfunnet av økt *sosial mobilitet*. Dette innebærer at vi, i løpet av livet ikke identifiserer oss med kun én sosial gruppe. I mobile samfunn har en større valgfrihet til å velge hvilke sosiale grupper en ønsker å være en del av. Identiteten vår kan gjerne være knyttet til flere sosiale grupperinger samtidig. Eller vi kan være knyttet til én gruppe når vi er unge og en annen gruppe når vi blir gamle osv. Talespråket vårt kan i denne sammenhengen

brukes som et instrument for å signalisere hvilken sosial gruppe en vil identifisere seg med. I slike samfunn blir dermed identifiseringsfunksjonen til språket en kraft som *medvirker* til språkendring og ikke en konserverende kraft.

I denne sammenhengen blir det aktuelt å komme inn på den språklige *tilpasningsteorien*. Dette er en teori som er utviklet av sosialpsykologer for å forklare hvordan vi i samtalsituasjoner endrer talemålet vårt for å tilpasse det til samtalepartneren (Mæhlum 2008:112). Vi kan skille mellom to ulike tilpasningsstrategier i en samtalsituasjon; *konvergens* og *divergens*. Når vi konvergerer, innebærer dette ”at vi på en eller annen måte nærmer oss samtalepartnerens måte å snakke på” (op.cit.). Dersom vi divergerer betyr det ”at vi opprettholder allerede eksisterende språklige forskjeller eller også øker den lingvistiske avstanden til samtalepartneren” (op.cit.).

Dersom vi konvergerer, kan det være et uttrykk for at vi ønsker å signalisere tilhørighet til den sosiale gruppen som samtalepartneren er en del av, men det kan også være en måte å gi uttrykk for at en ikke vil markere tilhørighet til sin egen sosiale gruppering (Mæhlum 2008:114). På samme måte kan en gjennom å divergere gi uttrykk for at en ønsker å framheve sin egen sosiale tilhørighet. Det kan imidlertid også være en måte å markere sosial avstand til samtalepartneren på (op.cit). Valg av tilpasningsstrategi henger altså sammen med hvilken sosial gruppe vi ønsker å identifisere oss med.

2.5 Sosiale nettverk

En slik type sosial gruppe kan blant annet være det som kalles det *sosiale nettverket* vårt. Teorien om sosiale nettverk er hentet fra sosialantropologien og er utviklet for å klargjøre hvilke sosiale krefter som er i virksomhet når vi integreres i ulike fellesskap. Perspektivet i den sosiale nettverksteorien rettes mot enkeltindividet og hvordan dette trer inn i et samspill med andre enkeltindivider. Gjennom dette samspillet tilegner individet seg visse normer og verdier. Et sosialt nettverk er kort fortalt det nettet vi omgir oss med av uformelle sosiale kontakter. Familie, venner, skolekamerater og kolleger utgjør de viktigste grupperingene i det sosiale nettverket.

Lesley Milroy (1980) var den første som brukte sosial nettverksteori innenfor sosiolingvistikken. Hun studerte sosiale nettverk i Belfast for å finne ut hvilke egenskaper ved

et sosialt nettverk som fungerer som ”a norm maintenance mechanism”. Det hun kom fram til var at det er to egenskaper som er avgjørende. Den første egenskapen som har betydning er nettverkets *tetthet*. Den andre er dets *kompleksitet*. *Tetthet* viser til hvor mange av personene i et sosialt nettverk som har relasjoner til andre personer i det samme nettverket. I et samfunn der en sier at ”alle kjenner alle” er det sosiale nettverk med stor grad av tetthet som dominerer. Nettverk der få personer har relasjoner til andre personer i nettverket, kalles *åpne* nettverk. I slike tilfeller har personene i nettverket til felles at de kjenner *jeget*, men disse personene kjenner ikke hverandre.

Tette og åpne nettverk skiller seg ofte fra hverandre også i deres *kompleksitet*. Et tett nettverk har ofte multiplekse relasjoner. Det betyr at personene i nettverket er knyttet sammen gjennom flere roller samtidig. Én person kan være knyttet til *jeget* ved å både være venn, fetter, nabo og kollega samtidig. I åpne nettverk derimot, er relasjonene ofte *uniplekse*. Her er naboen kun en nabo og ikke samtidig venn eller slektning.

Den sosiale nettverksteorien kan koples til talemål gjennom at egenskapene til en persons sosiale nettverk påvirker talemålet til denne personen. I følge Milroy er det større sjanse for at et lukket multiplekst nettverk vil fungere som en kontrollinstans som hindrer språkendring og bevarer den tradisjonelle dialekten (Milroy 1987:20-21). I et åpent og uniplekst nettverk er sannsynligheten for språkendring større. Mæhlum (2008:117-118) skriver (min utheving):

(...) et tett og multiplekst nettverk [vil] ha en viktig funksjon som en *normbekreftende* mekanisme, og dermed også som et sentralt identifikasjonsfellesskap. Innenfor det åpne og uniplekse nettverket vil normalt disse sosiale og psykologiske mekanismene ikke ha den samme intensiteten og styrken, noe som følgelig åpner opp for større grad av variasjon i atferden både intra- og interindividuell.

Individer som er en del av et tett og multiplekst nettverk vil sannsynligvis holde mer fast på den tradisjonelle dialekten i området der de bor. På den andre siden vil individer som en del av åpne uniplekse nettverk sannsynligvis ikke føle seg bundet til å måtte holde fast på den tradisjonelle dialekten i like stor grad.

Tradisjonelt er det gjerne blitt sagt at tette sosiale nettverk oftest er dominerende i rurale samfunn, mens urbane samfunn preges av åpne nettverk. I dag er imidlertid forskjellen

mellom rurale og urbane samfunn mindre enn den var tidligere. Sosiologen Erik Fossåskaret sier følgende om bygdene i Norge i dag (Fossåskaret 2000:37):

Det er ikkje lenger slik at ”alle kjenner alle” i samme bokstavlege forstand som det var tilfelle i forrige generasjon. (...) Det skjer ei endring som er slik at folk har mindre å gjere med somme i grannelaget, og meir samhandling med enkelte utvalde i andre grannelag. Bygdene er i ferd med å verte mindre tette. Etter kvart vil fleire også her kunne seie: ”Ho eller han kjenner eg berre som kollega, eller som nabo.”

Åpne nettverk blir med andre ord mer og mer dominerende også i bygdesamfunn. I tillegg blir nettverkene mer og mer preget av uniplekse relasjoner ved at en bekjent kun har rolle enten som nabo eller kollega, og ikke begge deler samtidig. Det er sannsynlig at også bygdesamfunnet på Lista utvikler seg i denne retningen og at det derfor vil finnes både tette og åpne nettverk her. I tillegg vil trolig nettverkene være preget av både uniplekse og multiplekse relasjoner.

I denne avhandlinga ønsker jeg å kartlegge nettverkene til seks utvalgte ungdommer fra Lista. Målet med det er å finne ut om det er forskjell på nettverkene til de informantene som har en tradisjonell dialekt og nettverket til informantene som har en mindre tradisjonell dialekt. Jeg forventer at de informantene som har tette nettverk med flere multiplekse relasjoner vil ha en mer tradisjonell listadialekt enn de informantene som har åpne nettverk dominert av uniplekse relasjoner.

2.6 Fenomenologisk tilnærming og sosiale felt

Det er imidlertid også andre aspekter ved informantenes liv som kan være interessant å undersøke i forbindelse med språk og språklig variasjon. Språkforskeren Gunnstein Akselberg (1995) viser i avhandlingen *Fenomenologisk dekonstruksjon av det labov-milroyske paradigmet i sosiolingvistikken. Ein analyse av sosiolingvistiske tilhøve i Voss kommune* hvordan vår opplevelse og tolkning av virkeligheten også kan spille inn på språkb Bruken vår. For å beskrive hvordan dette skjer, henter Akselberg kunnskap fra den filosofiske retningen *fenomenologien*.

Både Labov og Milroy, som jeg begge har vært innom ovenfor, studerte hvordan sosiale forhold påvirker språkbruken vår. Labov viste blant annet hvilken betydning klassetilhørighet har, mens Milroy fokuserte på betydningen av hvilket ”community” en er en del av, har for språkbruken vår. Akselberg mener altså at vi i tillegg må se på enkeltindividets opplevelse av virkeligheten når en skal studere dets språkbruk. I sin avhandling sier han følgende (Akselberg 1995:67):

(...) vi må få betre kunnskap om korleis einskildindividet og grupper av einskildindivid tolkar og forstår, medvite eller umedvite, sin posisjon i den sosiale røyndomen, altså korleis dei konstituerer livsverda si. (...) Ein nyttig reiskap til å få slik kunnskap er fenomenologien.

Akselberg trekker her fram fenomenologien som et nyttig redskap i språksosiologisk forskning. Fenomenologien er ei filosofisk retning som springer ut fra Edmund Husserl. Jeg vil her kort beskrive fenomenologien som ”en filosofi om hvordan tingene blir erfart og får mening” (Lothe m.fl. 2007:64). Den dveler altså ved hvordan vi oppfatter og gir mening til verden rundt oss.

I fenomenologien introduseres blant annet læren om at vi alle lever i en *livsverden* (Akselberg 1995:68). Om *livsverdenen* skriver Akselberg blant annet at den ”representerer det ein tar for sjølvsagt og gitt, det vi i kvardagen ikkje reflekterer så mykje over”. Videre påpeker han at ”vi konstituerer alle verda på vår eigen individuelle måte, samstundes som vi konstituerer sider av tilværet på same måte som våre medmenneske” (Akselberg 1995:65-66). Hvert individ har altså sin egen oppfatning av verden rundt oss, men denne oppfatningen har samtidig fellestrekk med verdensoppfatningen til menneskene rundt ham eller henne. Måten vi konstituerer vår verdensoppfatning eller *livsverden* skjer ved at den ”vert konstituert eller etablert gjennom ulike former for erfaringar og handlingar” (Akselberg 1995:65). Grunnen til at Akselberg tror det er viktig å studere informantenes konstituering av livsverdenen deres i et talemålsstudium, er fordi han mener at ”menneska sin måte å konstituera livsverda si på òg styrer deira bruk av språket” (Akselberg 1995:65).

Når en skal ta fatt på en slik kartlegging av informantenes livsverden, mener Akselberg det fremdeles er nyttig å studere nettverket deres (Akselberg 1995:68-69):

Sosial nettverksanalyse opnar for ei fenomenologisk tilnærming i sosiolingvistikken fordi det er gjennom trådane i dette nettverket at dei impulsane kjem som einskildindividet medvite eller umedvite transformerer, og som er med å byggja opp livsverda til språkbrukaren.

Medlemmene i nettverket til en informant sender bevisst eller ubevisst impulser til denne som er med å forme hans eller hennes livsverden. Derfor er nettverksanalyse viktig også i en fenomenologisk tilnærming i studiet av språkbruken. Akselberg forklarer imidlertid videre at det ikke er ”nok å måla om nettverka har ein unipleks eller multipleks karakter, eller om dei har høg eller låg tettleik. (...) Det er òg sentralt å få innsyn i korleis heimelsmennene konstituerer livsverda si” (Akselberg 1995:69).

For å *operasjonalisere* den fenomenologiske tilnærmingen, blir sosiologen Pierre Bourdieus teorier viktige for Akselberg. Han bruker Bourdieus teorier ”for å avgrensa sosiale aktivitetsområde som kan representera livsverdene til heimelsmennene” (Akselberg 1995:156). Pierre Bourdieus teori om *kultursosiologi* handler i likhet med nettverksteorien om *relasjon*er mellom mennesker. Bourdieu ønsker å avdekke og karakterisere disse relasjonene (Akselberg 1995:157). Begreper innenfor Bourdieus teori som blir viktige for Akselberg, er *habitus*, *kapital*, *felt* og *livsstilenes rom* (Akselberg 1995:157).

Habitus er noe individuelt og unikt ved en person. Likevel kan flere mennesker ha *habitus* som gjør at de minner om hverandre. Bourdieu sier at ”en av *habitus*begrepets funksjoner er å redegjøre for den stilmessige enheten som forbinder en enkelt aktørs eller en klasse av aktørers goder og virksomheter med hverandre (Bourdieu 1995:36). Et av formålene med *habitus*begrepet er altså å beskrive hva som ligger bak og genererer et individs eller en gruppe av individers handlinger. Et annet sted forklarer Bourdieu begrepet på denne måten: ”*Habitus* är förkroppsligat nödvendighet, omformad till generativa dispositioner vilka ger upphov både till meningsfulla praktiker och till uppfattningar som kan ge mening åt samma praktiker” (Bourdieu 1993:298).

Hvert enkelt individ har videre en ulik mengde av ulike typer *kapital*. I det norske språket kopler en automatisk ordet kapital med økonomi. Slik er det imidlertid ikke i Bourdieus morsmål som er fransk. Der brukes ordet ”capital” i en større utstrekning. For Bourdieu er *økonomisk kapital* bare én av flere typer kapital. De viktigste kapitaltypene hos Bourdieu er *symbolsk kapital* og *kulturell kapital* (Akselberg 1995:159). Kulturell kapital og økonomisk

kapital kan klassifiseres som undergrupper av samlebegrepet symbolsk kapital, som dermed blir et nøkkelbegrep hos Bourdieu. Av Bourdieu-spesialisten Donald Broady defineres symbolsk kapital som det ”som av sociala grupper igenkännes som värdefullt och tilkännes värde” (her: Akselberg 1995:159). Avhengig av hvem som vurderer det, kan dermed henholdsvis økonomisk eller kulturell kapital utgjøre en bestemt mengde av *symbolsk* kapital.

Det tredje nøkkelbegrepet hos Bourdieu er begrepet *felt*. Broady og Palme skriver følgende om dette begrepet (Bourdieu 1993:16):

Kort sagt defineras ett fält (kampfält, konkurransfält) av att människor samlas kring något gemensamt som de tror på och strider om. (...) Något som inte kan ifrågasättas inom fältet är tron på att det man strider om är värdefullt, det vill säga att striden är värd besväret.

Innenfor et gitt felt kappes det om å oppnå mest mulig kapital av den typen de menneskene som det feltet består av, er enige om at er den viktigste. Et felt kan for eksempel bestå av en gruppe idrettsutøvere. Blant disse vil det ha høy status å være dyktig innenfor en idrett. I tillegg bør en gjerne ha gode kunnskaper om idretten. Idrettsutøverne vil konkurrere seg i mellom om å være best i idretten og ha mest mulig kunnskap om den. I et slikt tilfelle kappes de om å ha mest mulig kulturell kapital. Den kulturelle kapitalen regnes dermed som symbolsk kapital innefor dette feltet.

Akselberg trekker også fram Bourdieus begreper *livsstil* og *livsstilens rom*. Om sistnevnte begrep skriver han følgende:

Med livsstilenes rom meiner Bourdieu ein sosiologisk konstruksjon som fangar opp menneska sin smak med omsyn til mat, drikke musikk, kunst, bilmerke o.l. (...) Informantane mine vil ha bestemte ’livsstilar’, som vert uttrykte ved *aktivitetar i* eller *mangel på aktivitet i* dei ulike aktivitetsfeltene som eg opererer med.

Som vi ser her, mener Akselberg at informantenes *livsstil* blir uttrykt gjennom hvilke aktivitetsfelt de er en del av, eventuelt *ikke* er en del av. Disse aktivitetsfeltene kaller Akselberg for *sosiale felt* (Akselberg 1995:63, Skjekkeland 2000:49). I denne avhandlingen om listadialekten vil også jeg bruke Akselbergs begrep ”sosiale felt”. Jeg ønsker å finne ut hvilke sosiale felt *mine* informanter er en del av.

Akselberg kategoriserer videre de sosiale feltene inn i *tradisjonelle* og *moderne* felt (Akselberg 1995:168-169). Jeg vil imidlertid heller prøve å lokalisere informantenes plassering i det som kan kalles *lokalforankra* og *ikke-lokalforankra* felt. Begrepene *lokalforankra* og *ikke-lokalforankra* felt låner jeg fra Ingunn Stokstads masteravhandling (Stokstad 2007:49). De lokalforankra feltene ”har ein sterk grad av fysisk, mental og delvis ideologisk orientering mot heimstaden”, mens de ikke-lokalforankra feltene ”vantar den sterke graden av lokal orientering og er i staden er meir orienterte mot verda utafor” (Stokstad 2007:49).

Ingunn Stokstad (2007) tok utgangspunkt i fire lokalforankra felt, tre ikke-lokalforankra felt i sin studie av talemålet i aurlandssamfunnet (Stokstad 2007:50). Hun satte opp disse feltene på forhånd, og deretter intervjuet hun informantene om dem i kvalitative dypintervju (her: Birkeland 2008:29). I denne avhandlingen vil jeg ikke sette opp disse feltene på forhånd. Jeg vil i stedet ha en vinkling som likner mer på den Mariann Birkeland (2008) har i sin avhandling. Der tar hun utgangspunkt i det informantene forteller at de gjør på fritida og hva de er opptatt av. Så drar hun i etterkant konklusjoner om hvilke felt de tilhører og hvilke felt som er utbredt i Nordhordland, som er området hun studerer (Birkeland 2008:29-30). I likhet med Birkeland synes jeg det er vanskelig å peke på noen felt som er tydelig lokalforankra i det området jeg studerer. Derfor sier jeg heller noe om disse feltene *etter* at jeg har hatt samtalene med informantene. Da kan jeg si hvorvidt det finnes noen tydelig lokalforankra felt på Lista. Jeg kan også se om det finnes en sammenheng mellom hvilke sosiale felt informantene er en del av og hvordan talemålet deres er.

3 Metode

I dette kapitlet skal jeg beskrive og begrunne metodene jeg brukte for å samle inn data til denne avhandlingen. Først vil jeg imidlertid repetere spørsmålene jeg hovedsakelig ønsket å få svar på i denne undersøkelsen:

- Hvordan snakker ungdom på Lista i dag? Hvor godt holder den tradisjonelle dialekten seg?
- Hvilke endringer er det eventuelt som skjer i listadialekten? Og i hvilken retning utvikler den seg?
- Hva er grunnen til at noen holder mer på den tradisjonelle dialekten enn andre?

3.1 Kvantitative og kvalitative metoder

For å få svar på disse spørsmålene, benytter jeg meg i undersøkelsen av såkalte kvantitative og kvalitative metoder. Forholdet mellom kvantitativ og kvalitativ sosiolingvistikk i Norge har til tider vært omdiskutert. Kvantitative metoder ble særlig brukt i forskningsarbeider på 1970- og 80-tallet, mens de kvalitative metodene for alvor gjorde sitt inntog i norsk sosiolingvistikk på 1990-tallet. Disse to tilnæringsmåtene trenger imidlertid ikke ses på som motsetninger. I stedet for å sette dem opp mot hverandre, kan man som Brit Mæhlum se på dem som ”ytterpunkter av en kontinuerlig skala” (her: Johannessen 2001:30). En sosiolingvistisk studie kan med fordel ha innslag av både kvantitative og kvalitative metoder. Dette blir av Grønmo kalt ”metodetriangulering” eller ”multimetodetilnærming” (op.cit.) og er etter hvert blitt vanlig innenfor sosiolingvistikken.

Hvilken metode en skal bruke i en sosiolingvistisk undersøkelse, avhenger av hva det er en ønsker å finne ut av. I mitt prosjekt var som sagt éi av målsetningene å finne ut i hvilken grad ungdommer på Lista holder fast på den tradisjonelle Lista-dialekten. For å finne ut av det, var det mest hensiktsmessig å bruke kvantitative metoder. Akselberg og Mæhlum skriver i boka *Språkmøte* at ”det i en typisk kvantitativ sosiolingvistisk studie blir lagt vekt på å få en form for *oversikt* over språksituasjonen i et gitt område, og der det først og fremst fokuseres på språkbruken innenfor ulike sosiale grupper” (Akselberg og Mæhlum 2008:77). Kvantitative metoder egner seg altså godt dersom en ønsker å få oversikt over språkbruken i ei gitt gruppe. Jeg ønsket å få oversikt over språkbruken blant personer som inngår i den sosiale gruppen ”ungdom fra Lista”, og kvantitative metoder burde dermed egne seg godt til dette.

Men hva er det så som kjennetegner en sosiolingvistisk kvantitativ studie? Akselberg og Mæhlum skriver: ”Det fremste særmerket ved en kvantitativ sosiolingvistisk studie er (...) at en kvantifiserer, det vil si teller og måler, de språklige og sosiale forholdene en ønsker å se i forhold til hverandre” (Akselberg og Mæhlum 2008:77). For mitt vedkommende innebar dette helt konkret at jeg talte opp hvor mange yngre og hvor mange tradisjonelle varianter den enkelte informant foretrakk. Deretter målte jeg dette opp mot målbare sosiale forhold som for eksempel hvor på Lista informantene bodde. I kvantitative studier kan en i varierende grad trekke generelle konklusjoner ut i fra de resultatene en kommer fram til. Jeg kunne, ut i fra de resultatene jeg kom fram til hos mine informanter, til en viss grad si noe generelt om dialekten til ungdom på Lista.

I en kvantitativ studie er det viktig å ta hensyn til hvilke sosiale bakgrunnsvariabler som bør være med. Hvilke bakgrunnsvariabler som skal være med, avhenger av hvilken gruppe en ønsker å studere. Siden jeg ønsket å studere *ungdomsspråket* på lista, ble alder en viktig bakgrunnsvariabel. I tillegg hadde jeg blant annet med hvor på Lista informantene bodde som en slik variabel. Grunnen til dette var at jeg på forhånd visste at talemålet kunne variere ut i fra hvor på Lista en er bosatt. For at en lettere skal kunne generalisere ut i fra resultatene en kommer fram til i en kvantitativ studie, er det i tillegg en fordel at utvalget av informanter er representativt for den gruppen en ønsker å undersøke. For mitt vedkommende betydde det blant annet at jeg måtte sørge for at det var både gutter og jenter med i undersøkelsen. I tillegg burde det være informanter som representerte begge de største tettstedene på Lista, samt at noen av dem burde bo i mer grisgrendte strøk. Informantene burde også ha valgt ulike linjer på videregående.

Et annet hensyn en må ta i en kvantitativ studie er hvor mange informanter en bør ha med for å kunne generalisere. Antallet informanter som kreves, avhenger av hvor stor gruppen en skal studere er. Jeg hadde totalt med 20 informanter i min undersøkelse. Det er trolig nok siden gruppa jeg skulle studere, ”ungdom på Lista”, ikke er så stor.

Målet med undersøkelsen min var imidlertid ikke bare å *beskrive* ungdomsspråket på Lista. Det tradisjonelle listamålet er allerede blitt grundig beskrevet av Njål Vere i *Listamålet*. I tillegg beskrives den yngre versjonen av dialekten grundig i Randi L. Frestads hovedfagsoppgave fra 1991. Jeg ønsket imidlertid i tillegg til å beskrive, prøve å forklare den

variasjonen som finnes i dialekten. Jeg ville prøve å finne ut hva som gjør at én person bruker mange yngre former, mens en annen bruker flest tradisjonelle former.

Til dette kreves det at en bruker kvalitative metoder. Akselberg og Mæhlum sier følgende om kvalitative studier: ”I en utpreget kvalitativ studie, (...), er målet først og fremst å oppnå en dypere innsikt og *forståelse* av sammenhengen mellom språk og de konkrete individene som bruker språket” (Akselberg og Mæhlum 2008:77). Kvalitative studier skiller seg altså fra de kvantitative ved at målet med dem ikke er å gi en generell oversikt over språket i en gruppe, men heller å forklare hvorfor et enkelt individ bruker det språket det bruker. Kvalitative studier fokuserer på individet der de kvantitative studiene fokuserer på en gruppe.

Også når det gjelder utvelgelse av informanter, skiller kvalitative undersøkelser seg fra de kvantitative. Som nevnt ovenfor, legges det vekt på at informantene i en kvantitativ studie skal være representative for gruppen som studeres. Dette gjelder ikke i samme grad for kvalitative studier. Her kan en velge ut informantene ut i fra mer *strategiske* hensyn. Akselberg og Mæhlum (2008:80) skriver: ”Der den typiske kvantitative undersøkelsen legger vekt på å få et statistisk representativt utvalg av informanter, vil den utpreget kvalitative studien gjerne framheve verdien av et *strategisk* informantutvalg.” Ofte er det en fordel å velge ut såkalte prototyper. I en sosiolingvistisk studie kan det innebære at en velger ut én informant som er en typisk lokalpatriot og en annen som er mer av den ”verdensvante” sorten.

I kvalitative studier er det ikke viktig at resultatene kan telles og måles. ”Det som imidlertid særpreger en kvalitativ studie, er hvordan informantenes uttalelse og fortolkninger av sin egen sosiale og språklige virkelighet får funksjon som viktige data i analysen” (Akselberg og Mæhlum 2008:81). Utsagn som for eksempel gir uttrykk for informantens holdninger eller oppfattelse av virkeligheten, blir viktig datamateriale. Målet med å bruke kvalitative metoder er jo nettopp å kartlegge tanker og holdninger og finne ut hva som er avgjørende for at en person har det språket hun har.

3.2 Valg av variabler

Over har jeg sagt litt om hvilke sosiale bakgrunnsvariabler jeg tok hensyn til i den kvantitative delen av undersøkelsen min. Her vil jeg gjøre rede for hvilke *språklige* variabler jeg tok med.

Jeg begynner med å forklare hvilke kriterier jeg la til grunn da jeg skulle velge ut de språklige variablene.

3.2.1 Valg av språklige variabler

Unn Røyneland sier følgende om hvilke kriterier hun la til grunn da hun skulle studere røros- og tynsetdialekten i et regionaliseringsperspektiv (Røyneland 1999:114):

Eit hovudkriterium for val av språklege variablar må sjølvstundt vere at dei utgjer sentrale strukturelle eigenskapar ved dei opphavslege dialektane i dei to områda. Draga bør på ein mest mogleg markert og representativ måte syne vekslinga mellom dei aktuelle varietetane. Kvart av språkdraga må med andre ord kunne realiserast på *minst to* ulike måtar, ein opphavsleg variant og ein standardvariant. Variablane bør vidare: a) vere mest mogleg ulike og distinkte i røros-/tynsetvarianten og trondheims-/standardvarianten, dvs. ha mest mogleg klar fonetisk eller morfologisk opposisjon, b) vere uttrykk for same omgrep, tilhøve eller fenomen, c) vere relativt frekvente – frekvensen til draga bør vere uavhengige av ulike tematiske eller andre utomspråklege tilhøve, og d) ha markeringsverdi, dvs. fungere som medvitne lokale, regionale eller nasjonale markørar for språkbrukaren

Selv om jeg ikke bare skulle studere Lista-dialekten i et regionaliseringsperspektiv, vurderte jeg likevel disse kriteriene som nyttige for meg da jeg skulle finne ut hvilke språklige variabler som skulle bli med.

Det første kriteriet jeg anser som viktig er at variabelen skal representere ”sentrale strukturelle eigenskapar” i listadialekten. I avhandlinga ”Lokal identitet – ein konserverande faktor i talemålsutviklinga”, har også Martin Skjekkeland med dette kriteriet om at variablene skal gi uttrykk for strukturell variasjon. Han forklarer at det innebærer at ”den enkelte variabelen skal representera ein struktur innafor: *fonologien, verbbøyinga, substantivbøyinga* osv” (Skjekkeland 2000: 126). I mitt tilfelle tok jeg med blant annet presens av sterke verb for å representere strukturell variasjon. Denne variabelen representerer nærmere bestemt en struktur innenfor verbbøyinga. Det tradisjonelle listamålet har former med i-omlyd i presens av sterke verb, men i dag kan en også høre varianter uten omlyd i bruk.

I tillegg til variabler som representerer strukturer i dialekten, har Skjekkeland (2000) også med seg noen variabler fra leksikon. I likhet med han, valgte også jeg å ta med noen leksikalske variabler i tillegg til de strukturelle.

Røyneland sier videre at variablene som skal være med i undersøkelsen må kunne realiseres ”på *minst to* ulike måtar, ein opphaveleg variant og ein standardvariant”. De to variantene bør i tillegg være ”mest mogleg ulike og distinkte”. I min undersøkelse bruker jeg riktignok ikke opposisjonen opprinnelig (opphaveleg) variant mot standardvariant eller en bymålsvariant (som trondheimsvariantene hos Røyneland). I stedet for, kaller jeg variantene enten *tradisjonelle* eller *ynge* varianter. Årsaken til det er at jeg vil studere *hvilke* endringer som skjer i dialekten, ikke først og fremst *hvor* de kommer fra. Men kriteriet om at variantene må kunne realiseres på forskjellige måter som er mest mulig ulike, gjelder fremdeles. Med at variantene skal være ulike, menes at det bør være morfologisk eller fonetisk forskjell på dem. Semantisk bør de imidlertid være mest mulig like. De må ”vere uttrykk for same omgrep, tilhøve eller fenomen”. Et eksempel på en variabel som oppfyller disse kravene er opposisjonen mellom *går* og *'gjenge*. En hører forskjell på ordene med én gang, men de uttrykker likevel den samme handlingen.

Et annet kriterium for variabler som skulle være med i undersøkelsen er at de burde ”vere relativt frekvente”. Dette er et krav som også den kjente talemålsforskeren Labov har til variabler som skal være med i en sosiolingvistisk studie. Skjekkeland skriver følgende om dette *kravet*: ”Labovs krav til *frekvens går* på at variabelen skal kunne dukka *opp naturleg i alle* samtaler” (Skjekkeland 2000:126). Frekvente variabler er altså variabler som dukker opp naturlig i alle typer samtale. Et eksempel på en svært frekvent variabel fra min undersøkelse er opposisjonen mellom *he,hi* og *har*. Presens av verbet *å ha* dukker naturlig opp i de fleste samtaler, gjerne flere ganger, noe som også er en fordel.

Det siste kriteriet jeg har valgt å legge vekt på, er at de ulike variantene av variablene skal ”ha markeringsverdi”. Den tradisjonelle varianten skal kunne brukes for eksempel til å markere at en kommer fra Lista, mens den yngre varianten kan brukes til å markere at en kanskje ikke vil bli sett på som en typisk bygdeungdom. Dette kriteriet henger sammen med ett av kriteriene Martin Skjekkeland har for variablene i den ovennevnte undersøkelsen. Han sier følgende om variablene: ”I fyrste rekkje skal dei representera fonologiske og morfologiske særdrag for dette målet i vestre Vest-Agder” (Skjekkeland 2000:125). Det er ofte slike særdrag som

fungerer som markører i språket. Et eksempel fra Lista-dialekten er ordet *jårple* for *potet*. Dette er et ord som listalendinger fort blir klar over ikke finnes i så mange andre dialekter. Det er heller ikke så lett å forstå for dem som ikke har ordet i sin egen dialekt. Dermed er det ideelt å kalle poteter for *jårple* dersom en vil markere litt ekstra at en er fra Lista, og at en er lojal til dialekten selv om andre ikke alltid forstår den.

3.2.2 Presentasjon av språklige variabler

Her vil jeg presentere en oversikt over de språklige variablene jeg har med i undersøkelsen min. Det er ikke alle variablene som oppfyller de ovennevnte kriteriene i like stor grad. Alle oppfyller imidlertid noen av dem. Tabellene under presenterer alle variablene som var med i avkryssingsskjemaet i tillegg til dem som var med i bildeundersøkelsen. Noen av variablene var med begge steder, mens noen var med bare i avkryssingsskjemaet eller bare i bildeundersøkelsen. Tabellene sier ingenting om hvor mange som foretrakk de enkelte variantene. Dette vil jeg komme tilbake til seinere. Da vil jeg også gi en litt mer fyldig presentasjon av variablene.

Variantene som står under overskrifta ”tradisjonell form”, samsvarer i de fleste tilfellene med variantene som er skrevet opp i Njål Veres *Listamålet*. Noen steder har jeg imidlertid valgt å modifisere de tradisjonelle formene fordi det etter min mening var svært usannsynlig at informantene mine skulle bruke dem. En del av de eldre dialektbeskrivelsene kan i følge Akselberg og Mæhlum ha hatt som formål ”å karakterisere den virkelig tradisjonelle dialekten som en mest mulig opprinnelig og homogen størrelse” (Akselberg og Mæhlum 2008: 86). Derfor kan det være nyttig å bytte ut de mest ”gammeldagse” formene med noen som er mer i bruk i dag. Det var imidlertid ikke så ofte det var nødvendig for min del. Noen steder, der de eldste formene var på vei ut allerede da dataene til *Listamålet* ble samlet inn, er de nye formene skrevet opp i tillegg til de gamle. Dette viser at Vere ikke *bare* var interessert i å skildre det ”opprinnelige” listamålet. Utvalget av de ”yngre formene” jeg har ført opp her, er basert på min egen kjennskap til listadialekten.

Variabel 1: Presens av sterke verb

Tabell 1 – Presens av sterke verb

Normalisert form, inf.	Trad. form, pres.	Yngre form, pres.
å komme	'kjeme	'komme
å sove	'søve	'sove

å grave	'greve	'grave
å male (katten...)	'mele	'male
å ha*	he/hi	har
å slå	sler	slår
å blåse	'blese	'blåse
å ta	'tege	tar
å gå	'gjenge	går
å stå	'stenne	står

*å ha er ikke et sterkt verb. Jeg valgte likevel å ta det med i denne kategorien fordi det har mye til felles med de andre verbene som er med her.

Variabel 2: Perfektum partisipp av sterke verb

Tabell 2 – Perfektum partisipp av sterke verb

Normalisert form, inf.	Trad. form, perf. part.	Yngre form perf. part.
å gå	gjenge	gått
å skjære	skore	skjert
å slå	sleje	slått
å fly	floje	fløye/flydd

Variabel 3: Preteritum av sterke verb

Tabell 3 – Preteritum av sterke verb

Normalisert form, inf.	Trad. form, pret.	Yngre form, pret.
å fryse	fraus	frøys
å røyke	rauk	røyk
å skyte	skaut	skøyt
å lese	las	leste
å fly	flaug	fløy

Variabel 4: Perfektum partisipp av svake verb

Det tradisjonelle listamålet skiller seg fra de fleste andre norske dialekter ved at det har så godt som ingen *a*-endelser i bøyning av svake verb.

Tabell 4 – Perfektum partisipp av svake verb

Normalisert form, inf.	Trad. form, perf. part.	Yngre form, perf. part.
å miste	miste	mista
å kaste	kaste	kasta
å hoppe	hoppt / hoppe	hoppa
å løfte	løfte	løfta

Variabel 5: Preteritum av svake verb

Tabell 5 – Preteritum av svake verb

Normalisert form, inf.	Trad. form, pret.	Yngre form, pret.
å hoppe	hoppte	hoppa

å sykle	<i>sykte</i>	<i>sykla</i>
å regne	<i>regnte</i>	<i>regna</i>
å score	<i>scorte</i>	<i>scora</i>
å sovne	<i>sovnte</i>	<i>sovna</i>
å miste	<i>miste</i>	<i>mista</i>
å kaste	<i>kaste</i>	<i>kasta</i>
å løfte	<i>løfte</i>	<i>løfta</i>

Variabel 6: Ubestemt form entall av svake hunkjønnsord

Listamålet klassifiseres tradisjonelt som et e-/a-mål. Dersom det viser seg at formene med e-
endelse har tatt over, blir listamålet å betrakte som et e-mål.

Tabell 6 – Ubestemt form entall av svake hunkjønnsord

Normalisert form	Tradisjonell form	Yngre form
ei jente	<i>ei jenta</i>	<i>ei jente</i>
ei kake	<i>ei kaga</i>	<i>ei kage</i>
ei vege	<i>ei vega</i>	<i>ei vege</i>
ei flaske	<i>ei flaska</i>	<i>ei flaske</i>
ei hytte	<i>ei hytta</i>	<i>ei hytte</i>

Variabel 7: Palatalisering av velarer

Tabell 7 – Palatalisering av velarer

Normalisert form	Tradisjonell form	Yngre form
hagen	<i>hajen</i>	<i>hagen</i>
stykket	<i>stykjet</i>	<i>stykket</i>
ikke	<i>ikkje</i>	<i>ikke</i>
bakken	<i>bakkjen</i>	<i>bakken</i>
magen	<i>majen</i>	<i>magen</i>
ryggen	<i>ryggjen</i>	<i>ryggen</i>

Variabel 8: Ubestemt form flertall av hankjønnsord

Tabell 8 – Ubestemt form flertall av hankjønnsord

Normalisert form	Tradisjonell form	Yngre form
steiner	<i>steine</i>	<i>steinår / steiner</i>
biler	<i>bile</i>	<i>bilår / biler</i>

Variabel 9: Differensiering *rn /dn*

Tabell 9 – Differensiering *rn /dn*

Normalisert form	Tradisjonell form	Yngre form
horn	<i>hodn</i>	<i>horn</i>
barn	<i>bodn</i>	<i>barn</i>
korn	<i>kodn</i>	<i>korn</i>

Variabel 10: Personlige pronomener

Tabell 10 – Personlige pronomener

Normalisert form	Tradisjonell form	Yngre form
vi	<i>mi</i>	<i>vi</i>
oss	<i>åkke</i>	<i>oss</i>
dere (subjektsform)	<i>dåkke</i>	<i>dere</i>
dere (objektsform)	<i>dere</i>	<i>dere</i>

Variabel 11: Determinativer (særegne former)

Tabell 11 – Determinativer (særegne former)

Normalisert form	Tradisjonell form	Yngre form
noen	<i>ekven / nåne</i>	<i>noen</i>
noe	<i>ekko / någe / nåe</i>	<i>noe</i>

Variabel 12: Leksikalske variabler

Disse variablene ble med spesielt fordi de har markeringsverdi.

Tabell 12 – Leksikalske variabler

Normalisert form	Tradisjonell form	Yngre form
poteter	<i>jårple</i>	<i>potete</i>
uke	<i>vege</i>	<i>uge</i>
molo	<i>molje</i>	<i>molo</i>

3.3 Datainnsamling

Datainnsamlingen i prosjektet mitt har foregått på fire forskjellige måter. Først samlet jeg inn data ved hjelp av et avkrysningsskjema, deretter ved hjelp av lydopptak av en samtale om utvalgte bilder (bildeundersøkelsen) og lydopptak av kvalitative intervju. I tillegg fikk jeg inn informasjon om noen av informantenes nettverk ved at de tegnet et nettverksskjema. Med utgangspunkt i disse, snakket jeg med dem om noen av personene i nettverket deres. Disse samtalene ble også tatt opp på bånd. Jeg vil her fortelle hvordan datainnsamlingen foregikk.

3.3.1 Avkrysningsskjemaet

Den første delen av datainnsamlinga gikk ut på å få tak i informanter som kunne fylle ut avkrysningsskjemaet jeg hadde laget (se vedlegg 2). I skjemaet skulle de sette strek under hvilke varianter av de forskjellige variablene de foretrakk å bruke i dagligtalen. Jeg kontaktet norsklæreren Bjørn Løland på Lista videregående skole, som ga meg lov til å ta ut aktuelle elever fra norsktimene hans. På denne skolen er det elever fra hele fylket, men det var bare de som kom fra Lista som var aktuelle. Jeg tok ut to og to elever, og vi satte oss på et grupperom.

Først spurte jeg dem hva de het, hvor på Lista de bodde og om de hadde bodd på Lista hele livet. De som hadde bodd andre steder enn Lista etter at de begynte på skolen, ble ikke med i undersøkelsen. Jeg lot dem likevel fylle ut skjemaet, men det var mest for moro skyld.

Det neste jeg gjorde, var å forklare grundig hva de skulle gjøre. Jeg understreket at de skulle sette strek under det ordet de brukte når de *snakket*, og at de ikke måtte tenke på rettskriving. Jeg forklarte også at de først og fremst skulle sette strek under det ordet de bruker i *dagligtalen* når de er sammen med venner og lignende. Dersom de brukte et annet ord enn dem jeg hadde oppgitt, ba jeg dem skrive det ved siden av den aktuelle setningen.

Deretter ba jeg informantene om ”hoppe litt rundt” i skjemaet når de skulle fylle det ut. Det innebar at de først skulle gjøre seg ferdig med noen setninger ett sted i skjemaet, for så å hoppe over noen setninger og begynne et annet sted. Slik skulle de fortsette til de kom til slutten av skjemaet. Da skulle de hoppe tilbake og gjøre ferdig de setningene de hadde hoppet over tidligere. Formålet med å gjøre det slik, var å få dem til å unngå å komme inn i et mønster med at de hele tiden for eksempel krysset av for det øverste alternativet. Jeg satt sammen med informantene hele tiden mens de fylte ut skjemaene. Dermed kunne jeg passe på at de gjorde det på en riktig måte, og de kunne spørre meg dersom de hadde spørsmål. Da de var ferdige, sjekket jeg at de hadde svart på det meste og at det de hadde skrevet var leselig for meg. Så lot jeg dem gå.

Mariann Birkeland (2008:35), som har brukt et skjema som ligner litt på mitt avkrysningskjema i sin mastergradsoppgave, trekker fram at det å bruke slike spørreskjema i språklige undersøkelser er omdiskutert. Akselberg og Mæhlum (2008:84) skriver for eksempel:

I motsetning til innsamlingsmetoder med opptak som dokumenterer informantens *registrerte* språkbruk, vil svarene på et spørreskjema være uttrykk for informantens *rapporterte* språkbruk. En rekke studier har vist at det ikke nødvendigvis er samsvar mellom det folk sier om sitt eget talemål, og det talemålet de faktisk bruker.

Resultatene fra avkrysningskjemaet forteller altså sannsynligvis mer om hvilke varianter informantene tror de bruker enn hvilke de faktisk bruker. Likevel tror jeg skjemaet er nyttig. Det er ikke sikkert at det *alltid* er slik at det er stor variasjon mellom rapportert og registrert

språkbruk. Birkeland trekker fram Nina Berge Rudis undersøkelse fra Hallingdal og Gudbrandsdalen som viser at rapportert og registrert språkbruk kan stemme overens. Rudi sier følgende (Rudi 1999:176-177) (her: Birkeland 2008:35):

På spørsmålet om det er råd å stole på den rapporterte språkbruken til ein informant, er svaret mitt ja, fordi eg trur det språklege medvitet er større i Noreg (og kanskje Norden) enn i t.d. England, der språkbrukarar i mykje sterkare grad har lært at standardspråket er det ”korrekte” språket.

Hun mener altså at vi i Norge kan stole mer på den rapporterte språkbruken enn det en kan i for eksempel England. Nordmenn er mer språklig bevisste, og vi har ikke et autoritært standardspråk som forteller hvordan korrekt språk skal være.

Selv anså jeg de som en fordel at jeg kunne få inn data fra flere informanter ved å bruke et slikt skjema. Dersom en skal samle inn all data ved hjelp av lydopptak, krever det mer tid. Totalt fikk jeg inn 20 skjema på to skolebesøk. Jeg hadde ikke klart å få inn data fra så mange informanter på like kort tid dersom jeg skulle ha brukt lydopptak. Det er imidlertid også viktig at resultatene er *reliable*. I en sosiolingvistisk undersøkelse er dataene reliable dersom de er ”eit påliteleg mål på språkbruken til dei språkbrukarane ein undersøker” (Haugen 1998:72). For at dataene fra denne undersøkelsen skulle bli mest mulig reliable sørget jeg for å ta visse hensyn. Som nevnt over, satt jeg sammen med informantene da de fylte ut skjemaene, og jeg forklarte nøye hva de skulle gjøre. I tillegg valgte jeg å ikke nummerere setningene slik at det ikke skulle føles som om de besvarte en prøve på skolen. Informantene trengte heller ikke skrive noe særlig, men bare sette strek under det alternativet som passet best. Jeg tror det hadde vært en ulempe dersom informantene selv skulle ha gjengitt i skrift hva de ville ha sagt muntlig. Da er det stor fare for at ordformene de hadde oppgitt, hadde blitt farga av rettskrivningsreglene i skriftspråket.

Selv om en altså til en viss grad kan stole på rapportert språkbruk fra et avkryssningsskjema, i hvert fall etter å ha tenkt gjennom hvordan skjemaet skal utformes og hvordan det skal fylles ut, er det ikke lurt å bruke denne metoden som eneste innsamlingsmetode for å få inn språklige data. Det beste er å bruke flere forskjellige innsamlingsmetoder. Akselberg og Mæhlum sier: ”En kombinasjon av innsamlingsmetoder som gjør at en får dokumentert både rapportert og registrert språkbruk, vil (...) i mange tilfeller være ideell” (Akselberg og

Mæhlum 2008: 84). Derfor valgte jeg å samle inn data ved hjelp av lydopptak av bildeundersøkelsen og de kvalitative intervjuene i tillegg til avkrysningskjemaet. Før jeg kunne ta fatt på opptakene, måtte jeg imidlertid velge ut hvilke informanter som skulle være med i denne delen av undersøkelsen.

3.3.2 Valg av hovedinformanter

Jeg ønsket å plukke ut seks informanter som skulle være mine *hovedinformanter*. Disse skulle delta i bildeundersøkelsen, og jeg skulle foreta kvalitative intervju med dem i tillegg til at jeg skulle kartlegge nettverket deres ved at de skulle tegne et nettverksskjema. De kvalitative intervjuene skulle jeg i tillegg bruke som datamateriale for registrert eller observert språkbruk. Jeg skulle altså benytte meg av både kvalitative og kvantitative metoder i analysen av datamaterialet fra de seks hovedinformantene. Derfor måtte jeg ta hensyn som jeg tidligere har beskrevet som typiske for både kvantitative og kvalitative studier da jeg skulle velge hvem som skulle være hovedinformant.

Innenfor både tradisjonell dialektologi og sosiolingvistikk har det vært vanlig å kun ta med informanter som har bodd hele livet på det aktuelle stedet der en skal studere språket. I tillegg burde minst én av foreldrene komme fra det samme stedet (jf. Akselberg og Mæhlum 2008: 85). Jeg har imidlertid valgt å se vekk fra kravet om at informantene må ha minst én forelder fra Lista. Grunnen til det er at jeg mener at også informanter som har foreldre som er innflyttere, kan si noe viktig om dialektutviklingen på stedet. Akselberg og Mæhlum skriver angående dette at (op.cit.)

(...) det er viktig å inkludere den typen sosiale variabler som forventes å være relevante for den aktuelle problemstillingen. Innflyttere, og kanskje særlig barna deres, hører med stor sannsynlighet til i denne kategorien – ikke minst når problematikken på en eller annen måte er knyttet til fenomenet talemåsendring.

I og med at jeg ønsket blant annet å studere talemåsendring, ble det å ikke ha foreldre som kom fra Lista en sosial bakgrunnsvariabel som var relevant for meg å ha med.

Da jeg skulle velge ut hovedinformantene, tok jeg i bruk data fra avkrysningskjemaet som de totalt 20 informantene hadde fylt ut. Tabellen under viser tallene for hvor mange tradisjonelle

former de seks hovedinformantene jeg endte opp med, har krysset av for i avkrysningskjemaet. De mest interessante tallene i dette skjemaet er den nederste raden som forteller i prosent hvor mange tradisjonelle former informantene oppga at de brukte. Jo høyere dette prosenttallet er, jo mer tradisjonell er dialekten til informanten.

Oversikt over antall tradisjonelle former hos hovedinformantene – rapportert språkbruk

Tabell 13 – Tradisjonelle former hos hovedinformantene

Variabel	Anne	Birgitte	Christian	Daniel	Eskil	Frida	Total	Total (%)
1 (10)	5	8	8	9	7	10	47 (60)	78
2 (4)	0	0	1	2	0	1	4 (24)	17
3 (4)	0	4	2	4	0	3	13 (24)	54
4 (3)	0	0	0	1	0	1	2 (18)	11
5 (7)	0	3	2	3	0	1	9 (42)	21
6 (4)	0	1	0	2	1	4	8 (24)	33
7 (5)	1	2	1	1	1	1	7 (30)	23
8 (2)	2	2	2	2	2	2	12 (12)	100
9 (2)	0	0	0	1	0	0	1 (12)	8
10 (2)	2	2	2	2	2	2	12 (12)	100
11 (2)	2	2	2	2	2	2	12 (12)	100
12 (3)	1	2	1,5	1,5	1,5	1,5	9 (18)	50
Total (48)	13	26	21,5	30,5	16,5	28,5	136 (288)	
Total (%)	27,1	54,2	44,8	63,5	34,4	59	47	47

Det var disse tallene jeg tok utgangspunkt i da jeg valgte ut hvilke informanter jeg skulle ha med i denne delen av undersøkelsen. Det første kriteriet jeg la vekt på var at utvalget av informanter skulle representere hele bredden i skalaen. Derfor tok jeg med Anne, som med en tradisjonsprosent på 27,1 var den informanten i undersøkelsen som oppga at hun brukte færrest tradisjonelle former. I den andre enden av skalaen finner vi Dagfinn. Han har en tradisjonsprosent på 63,5, og blant de seks informantene jeg valgte ut, er han den som oppga flest tradisjonelle former. I den store undersøkelsen var det imidlertid en annen informant som oppga at han brukte litt flere tradisjonelle former enn Dagfinn, men noen av de formene han hadde krysset av for, virket usannsynlige i mine øyne. Jeg valgte derfor å heller ta med Dagfinn som oppga nest flest tradisjonelle former. De formene han oppga at han brukte virket mer realistiske.

I tillegg ville jeg at det skulle være med like mange gutter som jenter i bildeundersøkelsen og de kvalitative intervjuene. Derfor tok jeg med tre gutter og tre jenter. Jeg ville også at de tre guttene skulle bruke tradisjonelle former i ulik grad. Det samme gjaldt for jentene. Av guttene oppga Eskil færrest tradisjonelle former, mens Frida var den jenta som oppga flest. Eskil krysset av for 34,4 prosent av de tradisjonelle formene, mens Frida krysset av for 59 prosent. Birgitte og Christian la seg på midten av skalaen blant henholdsvis jentene og guttene. Birgittes tradisjonsprosent er 54,2 og Christians er 44,8.

Det siste kriteriet jeg la vekt på, var at informantene skulle være bosatt på forskjellige steder på Lista. Noen burde være bosatt på et tettsted og noen i mer grigrendte strøk. Christian og Eskil bor midt i Vanse tettsted. Frida er bosatt litt utenfor det samme tettstedet, men likevel nokså sentralt. Anne og Dagfinn bor et stykke fra de mest tettbebygde stedene av Lista og er avhengige av bil for å komme seg til for eksempel en dagligvarebutikk.

3.3.3 Bildeundersøkelsen

Bildeundersøkelsen gikk ut på at jeg viste de seks forskjellige informantene atten forskjellige bilder. En del av bildene var tatt i nærmiljøet på Lista. I tilknytning til bildene hadde jeg laget spørsmål som var utformet slik at informantens svar på spørsmålet skulle inneholde en variant av de språklige variablene jeg ville undersøke. Det var ikke alltid at dette skjedde med én gang. Da måtte jeg stille oppfølgingsspørsmål helt til informanten kom fram til det aktuelle ordet. Samtalene mellom informantene og meg ble tatt opp på bånd.

Formålet med denne undersøkelsen var å se om det var samsvar mellom det informantene oppga skriftlig i avkrysnings skjemaet og det de oppga muntlig her. Dersom disse seks informantene hadde et noenlunde likt språk her som det de oppga i skjemaene, økte det sjansen for at dataene fra avkrysnings skjemaene kunne sees på som reliable. Resultatene fra bildeundersøkelsen er etter min mening en mellomting mellom rapportert og observert språkbruk. Situasjonen informantene blir satt i i denne undersøkelsen, er mer autentisk enn den de var i da de fylte ut avkrysnings skjemaet. Likevel er den fremdeles ganske kunstig. Informantene visste at jeg skulle studere dialekten deres, og det ble mye fokus på valg av ord. Dette kan ha virket inn på hvilke ordformer de valgte.

Ut i fra resultatene fra bildeundersøkelsen (se vedlegg 3) ser vi at det er samsvar mellom hvor mange tradisjonelle former informantene oppga at de brukte i avkryssingsskjemaene og hvor mange tradisjonelle former de brukte her. Rangeringen av informantene etter hvor mange tradisjonelle varianter de bruker, ser lik ut når en tar utgangspunkt i resultatene fra avkryssingsskjemaene og resultatene fra bildeundersøkelsen. Dette styrker min tro på at resultatene fra avkryssingsskjemaene kan regnes som reliable data. For øvrig diskuterer jeg forskjellen på rapportert og observert språkbruk hos den enkelte informant under informantpresentasjonene i kapittel 4.

3.3.4 Kvalitative intervju

Den neste metoden jeg brukte for å samle inn data til undersøkelsen min, var kvalitative intervju. Formålet med disse intervjuene var både å samle inn vesentlig informasjon om hovedinformantene og å få inn mer språklig data. De språklige dataene fra disse intervjuene sier trolig mer om hvordan informantene *egentlig* prater enn dataene fra avkryssingsskjemaet og bildeundersøkelsen fordi fokuset ikke lå på at informantene skulle velge mellom forskjellige ordformer. Nå måtte de fokusere mer på *hva* de skulle si enn på *hvordan* de skulle si det. Språket i de kvalitative intervjuene er det nærmeste jeg kommer registrert språkbruk i denne studien. De språklige dataene fra disse intervjuene ble analysert kvantitativt. Jeg talte opp hvor mange ganger informantene brukte tradisjonelle varianter og hvor mange ganger de brukte yngre varianter. Selve *innholdet* i intervjuene ble imidlertid analysert kvalitativt. Jeg brukte utsagnene informantene kom med til å danne et bilde av hvem de er og hvordan de ser på livet, for så å se dette i sammenheng med språket deres.

Spørsmålene i det kvalitative intervjuet var delt inn i fem kategorier. Spørsmålene innenfor den første kategorien omhandlet hvilke *holdninger* informantene har til hjemstedet sitt. Målet med disse spørsmålene var å finne ut i hvilken grad informantene hadde et positivt eller negativt forhold til Lista. Jeg ønsket i tillegg å finne ut hva slags forhold de hadde til de nærmeste byene og i hvilken grad de oppfattet seg som en del av en større region. Den neste kategorien handlet om informantenes *fritidsinteresser*. Med disse spørsmålene var målet mitt først og fremst å finne ut om det fantes sosiale felt som markerte seg spesielt som lokalforankra på Lista. Jeg ville også finne ut om informantene foretrakk å tilbringe fritida si i nærmiljøet eller om de heller foretrakk å tilbringe den andre steder. Den tredje kategorien med spørsmål omhandlet informantenes *framtidsplaner*. Her ønsket jeg først og fremst å finne ut

om de så for seg ei framtid på Lista, eller om de helst ville flytte fra hjemstedet når de ble eldre. Hensikten med spørsmålene i den fjerde kategorien var å kartlegge hvordan informantene *så på sin egen dialekt*. Jeg ville finne ut om de var bevisste på sin egen dialekt og om de så på den som ”fin” eller ”stygg”. Den femte og siste kategorien med spørsmål handlet om informantenes *forhold til Amerika*. Svarene på disse spørsmålene ville jeg se i sammenheng med i hvilken grad de hadde oppgitt at de kjente til eller brukte listaamerikanske ord. Men jeg ønsket også å finne ut hvilket syn de hadde på den økte fokuseringa på Amerika som har funnet sted på Lista den siste tida.

3.3.5 Nettverksskjema

Da jeg skulle foreta bildeundersøkelsen og de kvalitative intervjuene, tok jeg de fire første informantene ut to og to. De to siste tok jeg av praktiske årsaker ut én og én, uten at det hadde så mye å si. I de tilfellene der jeg hadde ute to informanter samtidig, sendte jeg den ene ut for å tegne et nettverksskjema samtidig som jeg gjennomførte bildeundersøkelsen og det kvalitative intervjuet med den andre. Før jeg sendte ut informanten med nettverksskjemaet, hadde jeg forklart henne hva hun skulle gjøre. Jeg sendte også med en modell av et nettverksskjema jeg selv hadde laget, og som hun kunne bruke som mal (se vedlegg 8). Da jeg var ferdig med å intervjuer den andre informanten, sendte jeg også denne ut for å tegne sitt nettverksskjema. Samtidig kom informanten som nå var ferdig med sitt nettverksskjema inn igjen. Vi gjennomførte da først bildeundersøkelsen og det kvalitative intervjuet, før jeg stilte noen oppfølgingsspørsmål til nettverksskjemaet hun hadde tegnet. Der informantene ble tatt ut én og én, gjennomførte vi først bildeundersøkelsen og det kvalitative intervjuet. Deretter tegnet informanten nettverksskjemaet sitt mens jeg satt og ventet. Da hun var ferdig med å tegne, stilte jeg oppfølgingsspørsmålene.

Målet med oppfølgingsspørsmålet var å ”bli bedre kjent” med personene informantene førte opp i nettverksskjemaet. Minstekravene for at venner skulle bli ført opp i skjemaet var at informanten hadde jevnlig kontakt med dem, og at de måtte kunne være sammen på tomannshånd. Jeg ønsket imidlertid å få mer informasjon om i alle fall tre av vennene informantene førte opp. Derfor spurte jeg dem blant annet hvor godt informanten kjente vedkommende, hvordan de var blitt kjent og hva de gjør når de er sammen. Jeg ønsket også å få vite hvilke interesser de aktuelle vennene har, i tillegg til hva planene deres er for framtida. Svarene på disse spørsmålene hjalp meg blant annet til å finne ut om de forskjellige personene

i nettverksskjemaene spilte én eller flere roller i informantens liv. Sagt med andre ord, fant jeg ut om de ulike nettverkene var preget av uniplekse eller multiplekse relasjoner. I tillegg fikk disse spørsmålene informanten til å fortelle enda mer om fritida si enn hun hadde gjort i ”hovedintervjuet”. Dermed hjalp de meg også til å få et bedre innblikk i hvilke sosiale felt de ulike informantene var en del av.

4 Presentasjon av resultatene

I dette kapitlet vil jeg først presentere resultatene fra avkrysnings skjemaene (avsnitt 4.1). Deretter (avsnitt 4.2) vil jeg presentere de relevante dataene jeg kunne trekke ut fra bildeundersøkelsen, de kvalitative intervjuene og nettverksregistreringen til de seks hovedinformantene.

4.1 Analyse av data fra avkrysnings skjemaene.

Jeg begynner altså med å presentere resultatene fra undersøkelsen med avkrysnings skjemaene. Totalt deltok 22 informanter i denne undersøkelsen, men to av dem regnes ikke med her, fordi de ikke oppfylte kravene jeg stilte til informantene som skulle delta i denne delen av undersøkelsen. For en nøyere beskrivelse av hvordan denne undersøkelsen ble gjennomført, se avsnitt 3.3.1.

Det har tidligere blitt hevdet at ungdom på Borhaug har et mer tradisjonelt talemål enn ungdom fra andre steder på Lista (Frestad 1991). Derfor valgte jeg å studere resultatene for Borhaug-informantene særskilt nøye. I noen kategorier oppdaget jeg at informantene fra Borhaug skiller seg ut. I disse tilfellene har jeg valgt å presentere resultatene for disse informantene i en egen tabell. Det må imidlertid understrekes at Borhaug-informantenes resultater også er regnet med i tabellen som presenterer resultatene for *hele* Lista-området.

4.1.1 Variabel 1: Presens av sterke verb

I *Listamålet I* lister Njål Vere opp alle de rundt 160 verbene han har funnet i listadialekten og viser hvordan de bøyes (Vere 1993:37-49). I hans oversikt har alle de sterke verbene jeg har med her, i-omlyd og swarabhaktivokalen *e* i slutten av ordet i presens. Veres former svarer for det meste til de formene jeg her kaller tradisjonelle former. I spørreskjemaet mitt kuttet jeg imidlertid ut swarabhaktivokalen i slutten av *sler* fordi jeg ikke tror den finnes i de unges listadialekt lenger. Det var heller ingen av ungdommene som oppga i skjemaene sine at de sier *'slere* i stedet for *sler*. En annen endring jeg gjorde var at jeg skrev *'tege* i stedet for *'teige* i presensforma av *å ta*. *'Teige* virker veldig gammelmodig i mine ører mens *'tege* er ei form av verbet som er vanlig å bruke i dag. Heller ikke her var det noen som oppga at de heller sa *'teige* enn *'tege*. Dere vil i tillegg se at jeg har tatt med presens av verbet *å ha* i denne

sammenhengen. *Ha* er riktignok ikke et sterkt verb, men jeg har det med sammen med disse fordi det har vokalskifte i presens i likhet med de sterke verbene jeg har med her.

Tabell 14 – Resultater avkrysningskjema, alle informantene

1. Pres. st. verb	Tradisjonell form	Yngre form	Tradisjonell form (%)	Yngre form (%)
å komme ('kjemel/'komme)	18	2	90 %	10 %
å sove ('søvel/'sove)	18	2	90 %	10 %
å grave ('grevel/'grave)	12	8	60 %	40 %
å male (katten...) ('mele/'male)	1	19	5 %	95 %
å ha (<i>hi,he/har</i>)	20	0	100 %	0 %
å slå (<i>sler/slår</i>)	16	4	80 %	20 %
å blåse ('blese/'blåse)	13	7	65 %	35 %
å ta ('tege/tar)	19	1	95 %	5 %
å gå ('gjenge/går)	17	3	85 %	15 %
å stå ('stenne/står)	15	5	75 %	25 %
Totalt	149	51	74,5 %	25,5 %

I tabellen over ser vi at de tradisjonelle formene med i-omlyd i presens holder seg godt. I 74,5 prosent av tilfellene blir disse foretrukket framfor de yngre formene uten i-omlyd. Vi ser også at det er i ord som blir mye brukt som *ha*, *ta*, *sove* og *komme* at de tradisjonelle formene står sterkest. Det mest vanlige av disse ordene, *ha*, er også det eneste ordet der alle informantene oppgir at de bruker ei av de tradisjonelle formene. I ord som *blåse*, *grave* og *male* blir de yngre formene mer brukt. Dette gjelder særlig *male* der det kun er én av de tjue informantene som bruker den tradisjonelle forma.

I tabellen under ser vi at Borhaug-ungdommene skiller seg ut ved at de bruker de tradisjonelle formene i større grad enn gjennomsnittet for Lista-ungdommen. Det eneste stedet de bruker den yngre forma, er i verbet *å male*. Ellers sverger alle de fire Borhaug-informantene til de tradisjonelle formene av sterke verb i presens.

Tabell 15 – Resultater avkrysningskjema, Borhaug-informantene

1. Pres. st. verb	Tradisjonell form	Yngre form	Tradisjonell form (%)	Yngre form (%)
å komme ('kjemel/'komme)	4	0	100 %	0 %
å sove ('søvel/'sove)	4	0	100 %	0 %
å grave ('grevel/'grave)	4	0	100 %	0 %
å male (katten...) ('mele/'male)	0	4	0 %	100 %
å ha (<i>hi,he/har</i>)	4	0	100 %	0 %

å slå (<i>sler/slår</i>)	4	0	100 %	0 %
å blåse (<i>'blese/'blåse</i>)	4	0	100 %	0 %
å ta (<i>'tege/tar</i>)	4	0	100 %	0 %
å gå (<i>'gjenge/går</i>)	4	0	100 %	0 %
å stå (<i>'stenne/står</i>)	4	0	100 %	0 %
Totalt	36	4	90 %	10 %

4.1.2 Variabel 2: Perfektum partisipp av sterke verb

I *Listamålet* skriver Njål Vere følgende om kjennemerker for sterke verb: ”Perfektum partisipp (...) er tostava ord med ending *e* (...)” (Vere 1993:37). Dette stemmer ikke for listamålet lenger dersom de yngre formene av perfektum partisipp som *gått*, *skjert* og *slått* har utkonkurrert de tostavede formene *gjenge*, *skore* og *sleje*. Og som vi ser i skjemaet under, er det nettopp dette som er i ferd med å skje.

Tabell 16 – Resultater avkrysningskjema, alle informantene

2. Perf. part. st. verb	Tradisjonell form	Yngre form	Tradisjonell form (%)	Yngre form (%)
å gå (<i>gjenge/gått</i>)	0	20	0 %	100 %
å skjære (<i>skore/skjert</i>)	5	14	26 %	74 %
å slå (<i>sleje/slått</i>)	1	19	5 %	95 %
Totalt	6	53	10 %	90 %

De tradisjonelle formene står altså mye sterkere i presens enn i perfektum partisipp. Det eneste verbet, av dem jeg hadde med i undersøkelsen, der den tradisjonelle forma blir brukt i vesentlig grad i perfektum partisipp er i verbet *å skjære*. Den tradisjonelle forma ble der foretrukket i cirka én fjerdedel av tilfellene. Allerede da Njål Veres far samlet inn materialet til *Listamålet*, må han ha sett tendenser til ei slik utvikling for perfektum partisipp av sterke verb. I bøyninga av verbet *å få* har han nemlig tatt med både tostavellesforma *fengje* og enstavellesforma *fått*. Når det gjelder dette verbet, må altså enstavellesforma ha vært utbredt allerede før 1950. I dag er det svært få som sier *fengje* på Lista. Det er et ord som listafolk helst forbinder med de indre bygder på Agder.

Borhaug-informantene markerte seg ikke som spesielt tradisjonelle med hensyn til denne variabelen. Alle fire holdt seg til de yngre formene av alle ordene. Det var med andre ord ingen av dem som valgte *skore* i stedet for *skjert* som var fra Borhaug-området. Dermed

virker det ikke som om dette er et tradisjonelt trekk som står sterkere der enn andre steder på Lista, snarere tvert i mot.

4.1.3 Variabel 3: Preteritum av sterke verb

I preteritum av de utvalgte sterke verbene, er fordelingen mellom de tradisjonelle og de yngre formene nokså jevn. Totalt sett blir de tradisjonelle formene valgt i 46 prosent av tilfellene, mens yngre former velges i de resterende 54 prosent av tilfellene. Alle disse verbene hører til andre klasse av de sterke verbene, bortsett fra *lese* som hører til femte klasse.

Tabell 17 – Resultater avkryssningsskjema, alle informantene

3. Pret. st. verb	Tradisjonell form	Yngre form	Tradisjonell form (%)	Yngre form (%)
å fryse (<i>fraus/frøys</i>)	9	11	45 %	55 %
å røyke (<i>rauk/røykte</i>)	7	13	35 %	65 %
å skyte (<i>skaut/skøyt</i>)	10	9	53 %	47 %
å lese (<i>las/leste</i>)	10	10	50 %	50 %
Totalt	36	43	46 %	54 %

Det ser ikke ut til å være noen forskjell mellom Borhaug og resten av Lista når det gjelder disse preteritumsformene. Borhaug informantene er hakket mer ”moderne” enn gjennomsnittet for alle deltakerne i undersøkelsen, men det er ikke en markant forskjell.

Tabell 18 – Resultater avkryssningsskjema, Borhaug-informantene

3. Pret. st. verb	Tradisjonell form	Yngre form	Tradisjonell form (%)	Yngre form (%)
å fryse (<i>fraus/frøys</i>)	2	2	50 %	50 %
å røyke (<i>rauk/røykte</i>)	1	3	25 %	75 %
å skyte (<i>skaut/skøyt</i>)	2	1	67 %	33 %
å lese (<i>las/leste</i>)	1	3	25 %	75 %
Totalt	6	9	40 %	60 %

4.1.4 Variabel 4 og 5: Svake verb

Når det gjelder de svake verbene, skriver Njål Vere (1993:36) følgende: ”NB – I tradisjonelt Listamål har me *ikkje* *a*-ending i fortid av linne verb. Dei ender alle på *-de* eller *-te*, eller dei har same form som *infinitiv*. (...) Alle nabobygdene har (...) såkalla *a*-verb med *a*-ending i fortid”. I bøyninga av de svake verbene skiller listamålet seg altså fra alle nabodialektene ved at det ikke har *a*-endelse i preteritum og perfektum partisipp. Dette er et trekk som også finnes

i dialekter langs kysten mellom Kristiansand og Lindesnes. Arne Torp skriver i *Den store dialektboka* følgende om dette området (Torp 1990:40):

Kyststrekningen mellom Kristiansand og Lindesnes er ellers trulig det område i landet der vokalen *a* er minst brukt som endingsvokal i slutten av ord, ettersom den her bare finnes i bestemt form av hunkjønnsord (*bygda, visa*). Fortidsformene av såkalte svake *a*-verb ender her nemlig på *-e*, og ettersom infinitiv og nåtid også ender på *-e*, blir alle former like i denne verbklassen; for eksempel *å kaste, kaste, kaste, har kaste*. Dette kan vel da være noe av forklaringa på at svært få verb bøyes på denne måten i disse måla; for eksempel kan verb som 'sykle' og 'danse' ha fortidsformer på *-te* (*syklte, danste*).

I listadialekten finnes riktignok *a*-endelser i ubestemt form av svake hunkjønnsord også, men når det gjelder bøyning av svake verb, er den tradisjonelle listadialekten identisk med disse sørlandsmåla.

Det eneste stedet der det er plass for *a*-endelse i svake verb i det tradisjonelle listamålet, er når perfektum partisipp kommer i følge med hjelpeverbene *å være* eller *å bli*. Vere (1993:36) skriver: "Mange verb i pf pt plar få *a*-ending når dei bi sagt ihop med være eller bi (bli)". I denne sammenhengen nevner han blant annet eksemplene *bei banna* (å banne) og *ę mulka* (å melke) (gjengitt med Veres lydskrift).

I de unge listalendingenes språk ser det imidlertid ut til at det nå er blitt vanlig å bruke *a*-endelser både i preteritum og i perfektum partisipp av svake verb. Skjekkeland (2005) sier: "me ser i dag ein nokså klar tendens til at mål med reduksjon i pret. og perf. part. får innført *a*-ending: *kaste* pret. > *kasta*; *elske* > *elska* osv." (Skjekkeland 2005:129-130). Dette stemmer godt med resultatene jeg finner i undersøkelsen min også.

Tabell 19 – Avkrysnings skjema, alle informantene

5. Pret. sv. verb	Tradisjonell form	Yngre form	Tradisjonell form (%)	Yngre form (%)
å hoppe (<i>hoppte/hoppa</i>)	12	8	60 %	40 %
å sykle (<i>syklte/sykla</i>)	2	18	10 %	90 %
å regne (<i>regnte/regna</i>)	13	7	65 %	35 %
å score (<i>scorte/scora</i>)	11	9	55 %	45 %
Totalt	38	42	48 %	53 %

I denne tabellen ser vi resultatene der det var størst variasjon mellom hvilken endelse som ble valgt. For verbene *hoppe*, *regne* og *score* er det en liten tendens til at den tradisjonelle forma med endelsen *-te* blir foretrukket. Den yngre forma med *a*-endelse har imidlertid en i mine øyne overraskende stor oppslutning med henholdsvis 40, 35 og 45 prosent. At det er få som foretrekker den tradisjonelle forma *syklte* i stedet for den yngre *sykla* er imidlertid ikke fullt så overraskende fordi den førstnevnte forma er tyngre å si enn den andre. Det at 45 prosent av ungdommene foretrekker å si *scorte*, mens 55 prosent sier *scora*, viser at nyimporterte verb fra engelsk i listadialekten kan bøyes etter mønster både fra *a*-verbene og *e*-verbene.

Neste tabell viser de verbene der de tradisjonelle formene i preteritum ikke hadde *noen* oppslutning. Felles for alle disse verbene er at de tradisjonelle preteritumsformene med *e*-endelse er identiske med både infinitiv- og presensformene av det samme verbet.

Tabell 20 – Resultater avkryssningsskjema, alle informantene

5. Pret. sv. verb	Tradisjonell form	Yngre form	Tradisjonell form (%)	Yngre form (%)
å miste (<i>miste/mista</i>)	0	20	0 %	100 %
å kaste (<i>kaste/kasta</i>)	0	20	0 %	100 %
å løfte (<i>løfte/løfta</i>)	0	20	0 %	100 %

I den siste tabellen i dette avsnittet ser vi at situasjonen er nokså lik for perfektum partisipp som for preteritum. I de tilfellene hvor den tradisjonelle forma samsvarer med infinitiv og presens, foretrekkes den yngre forma med *a*-endelse av alle informantene. Der den tradisjonelle forma er forskjellig fra infinitiv- og presensforma, foretrekker en del av informantene denne. I dette tilfellet hadde jeg også med *hoppe* (perf. part.) som et alternativ i undersøkelsen, men det var ingen av informantene som oppga at de brukte den forma av verbet.

Tabell 21 – Resultater avkryssningsskjema, alle informantene

4. Perf. part. sv. verb	Tradisjonell form	Yngre form	Tradisjonell form (%)	Yngre form (%)
å miste (<i>miste/mista</i>)	0	20	100 %	100 %
å kaste (<i>kaste/kasta</i>)	0	20	0 %	100 %
å hoppe (<i>hoppt/hoppa</i>)	8	12	40 %	60 %

4.1.5 Variabel 6: Endelse ubestemt form entall av svake hunkjønnord

Som tidligere nevnt, regnes talemålet på Lista tradisjonelt som et *e/a*-mål. Skjekkeland (2005:55) gir følgende forklaring på hvorfor noen dialekter på at noen har byttet ut den norrøne *a*-endelsen i infinitiv med *-e*, mens de har beholdt *a*-endelsen i ubestemt entall av hunkjønnord:

Truleg har *e/a*-målet kome opp ved at vokalreduksjonen først råka verba der desse stod trykklett. I samanhengande tale er det slik at verba ofte kjem i trykklett stilling, medan substantiva blir trykksterke. Når først nokre verb hadde fått redusert vokal, kunne denne vokalen lett overførast til alle infinitivar.

Årsaken til at jeg tok med denne variabelen i undersøkelsen min, var at jeg ønsket å finne ut om Listamålet fremdeles er et *e/a*-mål. Randi Frestad fant i 1991 ut at de fleste ungdommene, bortsett fra dem fra Borhaug-området, hadde gått over til et reint *e*-mål (Frestad 1991:155). Jeg ville finne ut hvor langt utviklinga i retning av å bli et *e*-mål hadde kommet hos dagens Lista-ungdom.

Tabell 22 – Resultater avkryssningsskjema, alle informantene

6. Sv. hunkj. ubest. sing.	Tradisjonell form	Yngre form	Tradisjonell form (%)	Yngre form (%)
ei jente (<i>ei jenta/ei jente</i>)	9	11	45 %	55 %
ei kake (<i>ei kaga/ei kage</i>)	7	13	35 %	65 %
ei vege (<i>ei vega/ei vege</i>)	8	12	40 %	60 %
Totalt	24	36	40 %	60 %
<i> neste vege/neste vega</i>	1	19	5 %	95 %

Som vi ser ut i fra denne tabellen, står *e/a*-målet fremdeles relativt sterkt blant ungdommene som er med i undersøkelsen. Og dette gjelder ikke bare for dem som kommer fra Borhaug. Når determinativen *ei* står foran ordet, bruker i gjennomsnitt 40 prosent av informantene den tradisjonelle *a*-endelsen. Prosentandelen varierer litt ut i fra hvilket ord informantene har med å gjøre, men denne variasjonen så liten at den trolig bare skyldes tilfeldigheter. Noen av informantene har krysset av vekselvis for *e*- og *a*-endelse. Dette viser at de sannsynligvis bruker begge deler i dagligspråket sitt.

I det tilfellet *ei* ikke er foran ordet, er det bare én av informantene som har *a*-endelse. Dette er imidlertid ikke et overraskende resultat. Allerede i det listamålet Njål Vere skisserer, er *a*-

endelsen blitt erstattet med *-e* i mange uttrykk. Vere skriver: ”(...) i seiemåtar der kjenneordet *ei* ikkje er brukt, endar det linne hokjønnsordet ofte på *e*” (Vere 1993:34-35). Jeg tror at *a*-endelsen fremdeles blir brukt av en del folk på Lista i uttrykket ”neste uke”, men trolig er den i ferd med å bli erstattet av *e*-endelse også her.

Tabell 23 – Resultater avkryssningsskjema, Borhaug-informantene

1. Sv. hunkj. ubest. sing.	Tradisjonell form (-a)	Yngre form (-e)	Tradisjonell form (%)	Yngre form (%)
ei jente (<i>ei jenta/ei jente</i>)	3	1	75 %	25 %
ei kake (<i>ei kaga/ei kage</i>)	2	2	50 %	50 %
ei vege (<i>ei vega/ei vege</i>)	3	1	75 %	25 %
Totalt	8	4	67 %	33 %
<i>neste vege/neste vega</i>	0	4	0 %	100 %

Tabellen ovenfor viser resultatene for Borhaug-ungdommene som var med i undersøkelsen. Som vi ser, bruker de *a*-endelse i ubestemt form entall av hunkjønnsord i større grad en ungdom fra andre deler av Lista. Gjennomsnittlig bruker Borhaug-ungdommene *a*-endelse i 67 prosent av tilfellene. Det tilsvarende tallet for Lista-ungdommen generelt var som vi så ovenfor 40 prosent.

Dette samsvarer med funnene Randi Frestad gjorde i sin undersøkelse. *E/a*-målet står sterkere i Borhaug-området enn andre steder på Lista. Undersøkelsen min viser imidlertid også at *e/a*-målet ikke er helt utdødd i de andre områdene. Det finnes fremdeles ungdom i Vanse og på andre, mindre steder på Lista som har *e/a*-mål. En del av ungdommene vakler riktignok en del mellom å bruke *e*-endelse og *a*-endelse. Men dialekten har trolig vært i denne vakkende tilstanden i mange år, i alle fall siden 1991. Så da kan det jo hende den holder seg slik noen år til.

4.1.6 Variabel 7: Palatalisering av g- og k-lyd (velarer) i innlyd

Martin Skjekkeland (2005:69) gir denne definisjonen av *palatalisering*:

Med *palatalisering* forstår me ein prosess der lydar som har ein annan uttalestad enn palatum, får flytta denne uttalestaden til palatum. Palataliseringsprosessen blir ofte sett i gang av ein palatal lyd i nærleiken av den lyden som blir endra.

Palatum er et annet ord for den harde ganen, og en palatal lyd blir laget ved at det dannes ei innsnevring eller det stenges helt mellom framtunga og den harde ganen. I de ordene jeg har med i undersøkelsen er det lyder som opprinnelig har vært g- og k-lyder som er blitt palataliserte. Både *g* og *k* er velarer. Når en *g* blir palatalisert, blir den til en [j], mens en *k* blir til en såkalt ”kje-lyd” [ç]. I norsk må palataliseringa av velarer begynt allerede på 1200-tallet (Sandøy 1987:182). I dag er palatalisering av *g* og *k* i framlyd gjennomført der disse lydene i norrønt stod foran /j/ eller *i, e, æ, y, ø, ei* og *øy*. Dette gjelder alle de norske dialektene. Eksempler på ord med palatalisering i framlyd er *gjerne* (norr. *gjarna*) og *kjenne* (norr. *kenna*). Palatalisering i innlyd er ikke like utbredt, men vestlandske dialekter har tradisjonelt hatt mye palatalisering også her. I innlyd kan en få palatalisering av velarer dersom disse står sammen med /j/ eller dersom de står eller stod foran opprinnelig trykklett *-i* eller *-e*. Uttaleformer som *ein bakkje* (norr. *bakki*) og *ein haje* (evt. *haie*) (norr. *hage*) er resultater av palatalisering av henholdsvis *k* og *g* i innlyd. I det tradisjonelle listamålet finnes det en del ord der *g* og *k* er palatalisert, også i innlyd (jf. Frestad 1991:88 f.).

Tabellen nedenfor viser i hvilken grad informantene i undersøkelsen min hevder at de bruker palataliserte former av utvalgte ord.

Tabell 24 – Resultater avkrysningskjema, alle informantene

7. Palatalisering av velarer	Tradisjonell form	Yngre form	Tradisjonell form (%)	Yngre form (%)
Hagen (<i>hagen/hagen</i>)	1	19	5 %	95 %
Stykke (<i>stykke/stykke</i>)	4	16	20 %	80 %
Ikke (<i>ikke/ikke</i>)	19	1	95 %	5 %
Bakken (<i>bakken/bakken</i>)	0	20	0 %	100 %
Magen (<i>magen/magen</i>)	1	19	5 %	95 %
Totalt	25	75	25 %	75 %

Som vi ser, er det et stort flertall av informantene som foretrekker variantene uten palatalisering. Dette gjelder spesielt for ordene *hagen*, *bakken*, og *magen*. De palataliserte formene av disse ordene er så å si ikke i bruk lenger. En ung listalending jeg snakket med trodde sogar at *bakkjen* var et ord jeg hadde funnet på. Dette sier litt om hvor lite denne varianten er i bruk på Lista i dag. Når det gjelder variabelen *ikke/ikkje*, står den palataliserte varianten *ikkje* fremdeles sterkt. For de fleste ungdommer på Lista blir det fremdeles for ”fint” å si ”ikke”.

Der ungdommene varierer mest mellom å velge palatalisert og ikke-palatalisert form er når det kommer til ordet *stykke*. Også her er det et stort flertall som foretrekker den ikke-palataliserte forma. Dette gjelder for 80 prosent av de 20 informantene. 20 prosent hevder imidlertid at de heller ville ha brukt den palataliserte forma *stykkje* i dagligtalen. Det kan se ut som om den sistnevnte varianten står sterkere i Borhaug-området ellers på Lista.

Tabell 25 – Resultater avkryssingsskjema, Borhaug-informantene

7. Palatalisering av velarer	Tradisjonell form	Yngre form	Tradisjonell form (%)	Yngre form (%)
Hagen (<i>hagen/hagen</i>)	0	4	0 %	100 %
Stykke (<i>stykkje/stykke</i>)	2	2	50 %	50 %
Ikke (<i>ikkje/ikke</i>)	4	0	100 %	0 %
Bakken (<i>bakkjen/bakken</i>)	0	4	0 %	100 %
Magen (<i>majen/magen</i>)	0	4	0 %	100 %
Totalt	6	14	30 %	70 %

Som vi ser i tabellen over, kommer to av de fire informantene som foretrekker *stykkje* framfor *stykke* fra Borhaug. Siden det bare er fire informanter fra Borhaug-området med i undersøkelsen, betyr det at hele 50 prosent av Borhaug-informantene foretrekker den palataliserte forma. Også i Randi Lohndal Frestads undersøkelse er det informantene fra Borhaug som bruker palataliserte former mest. Hun skriver: ”Geografisk er det Borhaug-området som har halde best på palataliseringa. Avpalataliseringa er sterkast i Vanse-området, en held på å spreie seg til Borhaug slik at ungdommen har færre palataliserte former enn dei vaksne” (Frestad 1991:112). Det ser ut som om Frestad fikk rett i at avpalataliseringa kom til å spre seg. De informantene som var fra Borhaug i hennes undersøkelse brukte blant annet formene *maje* og *majen*. Som vi ser i tabellen, var det ingen av mine Borhaug-informanter som oppga at brukte varianten *majen*.

4.1.7 Variabel 9: Differensiering *rn/dn*

Det tradisjonelle listamålet har i enkelte ord erstattet den norrøne konsonantforbindelsen *rn* med *dn*. Dette fenomenet kalles *differensiasjon* og innebærer at forskjellen mellom fonemene blir større enn den opprinnelig var. Skriftspråket har beholdt den norrøne realiseringen av konsonantforbindelsen. Et eksempel på differensiasjon som jeg ikke har med i min undersøkelse er norrøn *bjørn* som ble til *bjødn*. Differensiasjoner der *dn* erstatter *rn* finnes i mange dialekter på Sørvestlandet.

Angående denne variabelen skriver Frestad at ”nå har skriftuttalen teke over” (Frestad 1991:69). Hun hevder altså at en på Lista nå er gått tilbake til å si *rn* i stedet for *dn*. Dette stemmer delvis overens med resultatene fra undersøkelsen min. Når det gjelder *horn* og *barn*, er det fremdeles noen som oppgir at de bruker de tradisjonelle formene *hodn* og *bodn*. Totalt foretrekkes disse formene i 21 prosent av tilfellene. Prosentandelen hadde imidlertid trolig vært mye lavere dersom jeg hadde hatt med flere ord der en tidligere hadde differensiering, slik som *ei sjødna* (ei stjerne) og *gjedne* (gjerne). Jeg valgte imidlertid å bare ta med de ordene der jeg kunne tenke meg at det var en viss variasjon mellom å si *dn* og *rn*.

Tabell 26 – Resultater avkryssingsskjema, alle informantene

9. rn/dn	Tradisjonell form	Yngre form	Tradisjonell form (%)	Yngre form (%)
Horn (<i>hodn/horn</i>)	5	15	25 %	75 %
*Barn (<i>bodn/barn</i>)	3	16	16 %	84 %
Totalt	8	31	21 %	79 %

*En del av informantene oppga at de heller ville sagt *onger* i stedet for *barn/bodn*.

Det ser ikke ut til at de tradisjonelle formene med differensiering holder seg bedre i Borhaug-området enn ellers på Lista.

4.1.8 Variabel 11: Særegne former, determinativer

Determinativene *ekven* og *ekko* er ord som ikke har stor geografisk utbredelse. De finnes heller ikke i skriftspråket, som for de fleste på Lista er bokmål. (Nynorsk har ordet *einkvan*, f. *eikor*, n. *eitvart*). Om *ekven* skriver Njål Vere (1993) i *Listamålet*: ”*Ekven* tyder mest det same som *nåen*, men litt meir uvisst, noko imellom *nåen* og *injen*, og gjev talen eit svip som skriftmåla har for lite av” (s.58). Han nevner blant annet dette eksempelet: ”Darr ę *ekven* udanfor. Eg såg kje *nåen*”. *Ekko* betyr ”ett eller annet”. Vere nevner blant annet følgende eksempel: ”Du må då ha *ekko* å seije!”

Undersøkelsen viser at det er kun én informant som bruker *ekven*. Tabellen viser ikke dette, men det vil si at bare 5 prosent ville brukt dette ordet i dagligtalen. *Ekko*, på sin side, er litt mer i bruk. I det ene eksemplet blir *ekko* foretrukket i 37 prosent av tilfellene, i den andre setninga foretrekkes *ekko* av én informant mindre, det vil si 32 prosent. Tabellen viser heller ikke her prosenttallene.

Tabell 27 – Resultater avkryssningsskjema, alle informantene

11. Særegne former, determinativer	Tradisjonell form	Yngre form	Tradisjonell form (%)	Yngre form (%)
<i>ekven, nåne/noen</i>	1+17	2	90 %	10 %
<i>*ekko, någe, nåe/noe</i>	7+3+9	0	100 %	0 %
<i>*ekko, någe, nåe/noe</i>	6+5+8	0	100 %	0 %

I valget mellom *nåne/noen* og *nåe/någe/noe* velger de fleste informantene de tradisjonelle formene *nåne* og *nåe/någe*. De yngre formene *noe* og *noen* har liten eller ingen oppslutning. Som vi ser i tabellen er det bare *noen* som i det hele tatt blir foretrukket av noen av informantene. Men dette gjelder bare to informanter, altså ti prosent av deltakerne i undersøkelsen.

4.1.9 Variabler fra bildeundersøkelsen

I forbindelse med de kvalitative intervjuene av de seks utvalgte informantene, hadde jeg også en bildeundersøkelse som skulle sjekke om informantene også i ”autentisk” talespråk brukte de formene de hadde krysset av for i skjemaet i den store undersøkelsen. I denne bildemontasjen hadde jeg i tillegg tatt med noen nye variabler som ikke var så lette å ha med i den skriftlige undersøkelsen. Disse variablene var *poteter/jårple*, *uge/vege* og *ei molja/ ein molo*. Jeg viste bilder som illustrerte de enkelte ordene, og ba informantene sette ord på det de så.

Tabell 28 – Resultater bildeundersøkelsen, hovedinformantene

12. Tradisjonelle ord	Tradisjonell form	Yngre form	Tradisjonell form (%)	Yngre form (%)
Poteter (<i>jårple/potete</i>)	4	2	67 %	33 %
Uke (<i>vege/uge</i>)	0	6	0 %	100 %
Molo (<i>molja/molo</i>)	1	5	17 %	83 %
Totalt	5	13	28 %	72 %

Som vi ser, har det tradisjonelle ordet for poteter, *jårple*, fremdeles stor oppslutning. Fire av de seks informantene oppga at de brukte dette ordet for å beskrive bildet med potetene. Når det kom til de andre ordene jeg hadde med her, fikk de tradisjonelle formene liten oppslutning. Det falt ikke naturlig for noen av informantene å si *vege* i stedet for *uge*. To av informantene hadde *a*-endelse, *ei uga*, mens de fire andre sa *ei uge*. Ordet *molja* ble bare brukt

av én av informantene og da ble det brukt som egennavn på akkurat den moloen som var på bildet og som befinner seg utenfor havna på Borhaug.

4.1.10 Variabler med liten eller ingen variasjon

De to siste kategoriene med variabler jeg hadde med i den kvantitative undersøkelsen, er personlige pronomen og ubestemt form flertall av hankjønnssord. Av de personlige pronomenene tok jeg med første og andre person flertall, både subjekts- og objektsform. I tradisjonelt listamål blir *mi* brukt som subjektsform i første person entall. Den tilsvarende objektsforma er *åkke*. I andre person flertall brukes forma *dåkke* både som subjekts- og objektsform. Verken *mi*, *åkke* eller *dåkke* er former som finnes i de norske skriftspråkene. De har alle tre sitt opphav i norrøne totallsformer.

Undersøkelsen viste at så godt som alle informantene bruker *mi* framfor *vi*, *åkke* framfor *oss* og *dåkke* framfor *dere* både som subjekt og objekt. Det var kun én informant som oppga at hun brukte *dere* i stedet for *dåkke*, og det var bare i subjektsform. I objektsform brukte hun *dåkke*.

I ubestemt form flertall av hankjønnssubstantiver, har alle informantene endelsen *-e*. Alle hevder at de sier *bile* og *steine* og ikke *bilår* og *steinår* som er det de sier lenger øst på Sørlandet.

4.2 Presentasjon av hovedinformantene

I det følgende vil jeg presentere de seks hovedinformantene. Jeg begynner med å presentere den jenta blant hovedinformantene, som har den minst tradisjonelle listadialekten. Deretter fortsetter jeg med henne som har en middels tradisjonell dialekt. Videre følger den jenta som har den mest tradisjonelle listadialekten. Etter at jeg har presentert jentene, blir guttene presentert i samme rekkefølge, det vil si at gutten med minst tradisjonell dialekt blir presentert først, og så følger de to andre med mer tradisjonell dialekt etterpå.

I presentasjonen av hver informant begynner jeg med å kartlegge språkbruken deres. Aller først viser jeg hvor mange tradisjonelle former de oppga at de brukte i avkryssningsskjemaet. Deretter sammenligner jeg dette med hvilke former de velger i bildeundersøkelsen. Til slutt

trekker jeg inn dataene fra observasjonen av de kvalitative intervjuene. Jeg sammenligner altså hovedinformantenes rapporterte og observerte språkbruk. Jeg kommer imidlertid ikke til å forklare alle forskjeller og likheter i detalj, men velger å trekke ut og kommentere de variablene hos den enkelte informant som gjør at den enkelte informanten skiller seg fra de andre.

Før jeg begynner på presentasjonene, vil jeg først komme med en merknad i forbindelse med den observerte språkbruken til informantene. Da jeg skulle registrere språkbruken i de kvalitative intervjuene, noterte jeg meg blant annet om informantene brukte former med eller uten palatalisering av velarer. I den forbindelsen dukket variabelen *mye/møe/møje* opp. Varianten *møje* er en palatalisert form, og den eneste av disse variantene som er nevnt i *Listamålet*. Jeg valgte imidlertid å klassifisere både *møe* og *møje* som tradisjonelle former fordi det virket som om informantene vekslet mellom disse to formene ut i fra hvorvidt det ble lagt trykk på ordet eller ikke. Dette samsvarer også med min egen kunnskap om og erfaring med bruk av listadialekten. Dermed fant jeg det mer meningsfullt å skille mellom den yngre forma *mye* på den ene sida, og de tradisjonelle formene *møe* og *møje* på den andre sida. Forskjellen mellom disse variantene går følgelig ikke på om det er palatalisering eller ikke, og hører i så måte ikke hjemme blant mine variabler. Jeg valgte likevel å notere meg informantenes realisering av denne variabelen, særlig fordi ”*mye*” er et ord som forekommer ofte.

4.2.1 Anne

4.2.1.1 Rapportert språkbruk

Som vi ser ut i fra tabellen under, oppgir Anne at hun bruker få tradisjonelle former. Tradisjonsprosenten hennes er på bare 29 prosent. Hun er den av alle de tjue informantene i undersøkelsen som oppgir at hun bruker færrest tradisjonelle former.

Tabell 29 – Avkryssningsskjema: Anne

Variabel	Anne	Trad. former (%)
1. Presens sterke verb (10)	5	50 %
2. Perfektum partisipp sterke verb (4)	0	0 %
3. Preteritum sterke verb (4)	0	0 %
4. Perfektum partisipp svake verb (3)	0	0 %
5. Preteritum svake verb (7)	0	0 %
6. Svake hunkjønnsord (4)	0	0 %

7. Palatalisering av velarer (5)	1	20 %
8. Hankjønnord ubestemt form flertall (2)	2	100 %
9. Differensiering rn/dn (2)	0	0 %
10. Personlige pronomen (4)	4	100 %
11. Særegne former determinativer (3)	2	67 %
Totalt (48)	14	
Totalt (%)	29 %	29 %

Forklaring: Tallene i parentes er antall tradisjonelle former informanten maksimalt *kan* ha rapportert i avkryssningsskjemaet.

Med en så lav tradisjonsprosent, kunne det hende at dialekten hennes faktisk ikke var listadialekt. I så fall ville hun ikke vært aktuell å ta med som hovedinformant i den kvalitative undersøkelsen. Grunnen til at jeg likevel tar henne med, er at hun i noen sentrale kategorier konsekvent holder fast på de tradisjonelle variantene av variablene. Dette gjelder for kategorien hankjønnsubstantiv i ubestemt form flertall og for de personlige pronomenene. Hun hevder at hun sier *mange bile* og *mange steine* og bruker de personlige pronomenene *mi* og *åkke* som henholdsvis subjekts- og objektsform i første person flertall. I andre person flertall oppgir hun at hun bruker *hun dåkke* både som subjekts- og objektsform. I tillegg krysser hun av for at hun bruker den palataliserte forma *ikkje*. Når hun holder fast på disse språklige trekkene, mener jeg at en kan karakterisere dialekten hennes for listadialekt selv om hun ellers har fjernet seg mye fra det tradisjonelle listamålet. Anne oppfyller i tillegg kravet om at hovedinformantene må ha bodd på Lista hele livet.

Når vi ser på de resultatene fra *bildeundersøkelsen*, kan vi se en tendens til at Anne bruker enda færre tradisjonelle former i sin faktiske språkbruk enn hun oppgir i avkryssningsskjemaet. Dette ser vi tydeligst i de tilfellene der bildeundersøkelsen og avkryssningsskjemaet inneholder de samme variablene. Innenfor variabelkategori 1 som er presens av sterke verb, gjelder dette variablene *'sove/'søve*, *'blåse/'blese*, *'går/'gjenge* og *'står/'stenne*. I avkryssningsskjemaet har Anne oppgitt at hun bruker de tradisjonelle formene *'søve*, *'gjenge* og *'stenne*. I variabelen *'blåse/'blese* har hun krysset av for den yngre forma *'blåse*. I bildeundersøkelsen er det imidlertid bare i variabelen *'sove/'søve* hun bruker den tradisjonelle forma *'søve*. Når det kommer til de andre variablene, velger hun de yngre formene *'blåse*, *'går* og *'står*.

I de andre variabelkategoriene er det ikke avvik mellom formene hun velger i avkryssningsskjemaet og de hun bruker i bildeundersøkelsen. I alle kategoriene utenom ubestemt form flertall av hankjønnord, velger hun de yngre formene både i skjemaet og i

bildeundersøkelsen. Når det gjelder hankjønns substantiv i ubestemt form flertall, har hun den tradisjonelle endelsen *-e* begge steder.

4.2.1.2 Observert språkbruk

Tabellen under viser alle realiseringene Anne hadde av variabler innefor de tolv variabelkategoriene, i det kvalitative intervjuet.

Tabell 30 – Kvalitativt intervju: Anne

Variabel	Observerte varianter av variablene
1. Presens sterke verb	<i>'kjeme</i> (2), <i>he/hi</i> (16), <i>'komme</i> (8), <i>har</i> (13), <i>'holde</i> (1), <i>går</i> (1), <i>får</i> (1)
2. Perfektum partisipp sterke verb	<i>vært</i> (2)
3. Preteritum sterke verb	<i>gikk</i> (2), <i>bei</i> (3)
4. Perfektum partisipp svake verb	<i>merka</i> (1), <i>flytta</i> (1), <i>snakka</i> (1)
5. Preteritum svake verb	<i>snakka</i> (1), <i>havna</i> (1)
6. Svake hunkjønnsord	<i>side</i> (uten <i>ei</i>)(1)
7. Palatalisering av velarer	<i>ikkje</i> (49), <i>møje</i> (2), <i>mye</i> (2), <i>tenke</i> (3), <i>egentlig</i> (25), <i>merke</i> (1)
8. Hankjønnsord ubestemt form flertall	<i>naboe</i> (1), <i>venne</i> (1), <i>penge</i> (1), <i>katte</i> (1), <i>gutte</i> (1), <i>femiduppeditte</i> (1), <i>ungdomsskole</i> (1), <i>vennår</i> (1), <i>byår</i> (1)
9. Differensiering rn/dn	<i>gjerne</i> (1)
10. Personlige pronomen	<i>mi</i> (13), <i>vi</i> (2)
11. Særegne former determinativer	<i>nåe/någe</i> (3), <i>noe</i> (4), <i>noen</i> (5)
12. Tradisjonelle ord	<i>uge</i>

Forklaring: Tradisjonelle varianter i kursiv.

I analysen av det kvalitative intervjuet med Anne, gjør jeg noen interessante observasjoner. I første omgang gjelder dette for presens av sterke verb. Presens av verbet *å komme* forekommer ti ganger. Åtte ganger bruker hun den yngre forma *'komme*, og to ganger sier hun *'kjeme*. Hun bruker altså den yngre forma i 80 prosent av tilfellene og den tradisjonelle forma i 20 prosent av tilfellene. Et annet sted der hun varierer mellom å bruke tradisjonell og yngre form er i presens av verbet *å ha*. Dette er som sagt ikke et sterkt verb, men jeg har det likevel med i kategori 1. Den yngre forma *har* forekommer tretten ganger, mens hun sier *he* eller *hi* seksten ganger. Det er ingen andre ord som hører hjemme i kategori 1 som forekommer like ofte som disse to. Variablene *går/'gjenge*, *'holde/'helde*, og *får/fer* dukker opp én gang hver. I alle disse tre variablene, er det de yngre variantene som blir brukt. Hun sier *går*, *'holde* og *får*.

Den andre interessante observasjonen gjelder ubestemt form flertall av hankjønns substantiver. I intervjuet med Anne forekommer ord som passer i denne kategorien i alt åtte ganger. To ganger bruker hun yngre varianter med *-år* i slutten av ordet. Dette skjer når hun sier *vennår* (en venn), *byår* (en by) nokså tidlig i intervjuet. Etter hvert går hun imidlertid over til å ha endelsen *-e* i den samme kategorien. Blant annet sier hun *katte* og *duppeditte*. I alt forekommer varianter med *e*-endelse seks ganger. Dette strider i mot det hun rapporterer i avkryssingsskjemaet og også med det jeg observerte i bildeundersøkelsen. Begge disse stedene holder hun seg nemlig konsekvent til de tradisjonelle formene med *e*-endelse. Observasjonen av språket i det kvalitative intervjuet viser imidlertid altså at også når det gjelder hankjønns substantiver i ubestemt form flertall, pendler hun mellom å bruke yngre og tradisjonelle former. På den måten blir det observerte språket hennes enda mindre tradisjonelt enn det rapporterte.

I de andre variabelkategoriene er forskjellen mellom det rapporterte språket i avkryssingsskjemaet og det observerte språket i bildeundersøkelsen på den ene siden, og språket i det kvalitative intervjuet på den andre, mindre. I perfektum partisipp av sterke verb observerte jeg kun ett ord. Hun sier *vært* (å være) to ganger i løpet av intervjuet, og bruker dermed ei yngre form i stedet for den tradisjonelle forma *vore*. I perfektum partisipp av svake verb observerte jeg at hun sa *merka*, *flytta* og *snakka*. Ikke overraskende bruker hun her former med *a*-endelse i stedet for de tradisjonelle formene *merke/merkt*, *flytte* og *snakke/snakt*. Dette samsvarer med avkryssingsskjemaet og bildeundersøkelsen hennes. Også i preteritum av svake verb ser det ut til at Anne foretrekker *a*-endelser. Hun sier *havna* (å havne) og *snakka* (å snakke) i stedet for å bruke de tradisjonelle formene *havne/havnte* og *snakke/snakte*.

4.2.1.3 Om Anne

Anne kommer fra et lite, avsidesliggende sted på Lista. Der har hun bodd hele livet. Selv sier Anne at hun er litt stolt av stedet, men synes det er upraktisk å bo der:

Intervjuer: Æ du stolt a' plassen som du 'kjeme i frå?

Anne: Ja, det 'komme egentlig an på... Hvis du ska' komme dæ a' sted, vet du... Hvis du ikkje har mopedlappen så slite du litt, for det så må foreldran mine kjøre mæ overalt.

Anne kunne likevel ikke tenke seg å bo i en by. Det ideelle for henne ville være å flytte hele hjemstedet nærmere folk. Hun liker den fine naturen og det idylliske ved plassen, men skulle helst sett at den var mer sentralt plassert. På spørsmål om hun kunne tenke seg å bygge hus på Lista svarer hun følgende:

Anne: Ja, æ har.. æ he lyst te å bo der æg æ, liksom, men æ vil atte den plassen ska' vær en ann'n plass, liksom. Visst du skjønne... (...) Det æ sånn atte... æ bor så langt vekke i fra alle, liksom, så æ har bare lyst te å flytte den plassen litt nærmåre...

Familien til Anne bor spredt utover hele Sørlandet. Mor kommer fra Kristiansand mens far kommer fra en av nabokommunene til Farsund.

Anne er ikke helt sikker på hva hun vil gjøre i *framtida*, men etter at hun er ferdig med videregående kan hun tenke seg å flytte til Lyngdal. Hun har allerede en del venner som bor der. I Lyngdal vil hun enten fortsette å gå på skole eller begynne å jobbe. Hvilket yrke hun vil jobbe innen, har hun ikke bestemt seg for enda. Før hadde hun tenkt å bli frisør, men nå er hun ikke sikker lenger. For tiden går hun på design- og håndverkslinja på Lista videregående skole.

Ifølge Anne er det i Lyngdal ”det skjer”. Derfor tilbringer hun mye av *fritida* si der. To av de fire vennene Anne har ført opp i nettverksskjemaet kommer fra Lyngdal. Den ene av disse treffer hun stort sett bare på skolen, men den andre treffer hun for det meste i Lyngdal der de pleier å gå sammen på ungdomsmøte i menigheten Filadelfia. I tillegg til å gå på Filadelfia i Lyngdal driver Anne med ridning på fritida. Hun oppgir imidlertid ikke dette som en aktivitet hun gjør sammen med noen av vennene i nettverksskjemaet. Når hun er sammen med disse er prating hovedaktiviteten. Dette gjelder særlig når Anne er sammen med den venninna hun kjenner best og som hun har kjent hele livet. De ble kjent fordi mødrene deres var bestevenninner. Denne venninna bor også på et litt avsidesliggende sted på Lista, og i likhet med Anne kan hun tenke seg å flytte fra hjemstedet når hun blir eldre.

Annes *nettverk* har en middels stor grad av tetthet. Hun har éi venninne som kjenner alle de andre venninnene til Anne, og de kjenner henne. Men utover det kjenner ikke Annes venninner hverandre. Det virker i tillegg som om relasjonene Anne har til de andre i nettverket for det meste er uniplexe. Éi venninne har rollen som barndomsvenninne, den hun

kjenner ut og inn og kan snakke med om alt mulig. Den andre går hun sammen med på Filadelfia, og den tredje henger hun sammen med på skolen.

Anne er litt i tvil om hva hun skal kalle *dialekten* hun bruker. Noen har påpekt at den har innslag av kristiansandske ord. Hun hevder selv at hun nok snakker litt ”fint”, men litt ”listask” også. Den tradisjonelle listadialekten har hun ikke så mye til overs for. De gamle på Lista snakker ”utrolig breidt”. Et sted sier hun rett ut at hun ikke liker listadialekten, og hun har også vært flau over den:

Æ lige i gronn ikkje listadialekt for å sei’ det på den måden. Selv om det kan kanskje.. Selv om æ kanskje snakke litt sånn sjøl av og te.

(...)

Intervjuer: Hi du nåne gonge vore flau øve dialekten?

Anne: Ja, vet du hva, det tror æ... For at... det æ mange som erte mæ for... visse ord æ seie, liksom, ja, så då kan æ bli litt flau, ellårs så... går det greit.

Frida tror hun automatisk legger om talemålet sitt når hun snakker med folk som har en annen dialekt. Hun synes også at det er greit å skifte dialekt dersom en flytter til et annet sted.

4.2.1.4 Sammenfatning - Anne

Som vi så ut i fra Annes rapporterte og observerte språkbruk, er dialekten hennes lite tradisjonell. Hun er trolig blant de listaungdommene som har den minst utpregede listadialekten uten at vi kan si at hun snakker noe annet enn listamål.

I samtalen med Anne, kommer det fram noen faktorer som kan forklare hvorfor hun velger å bruke færre tradisjonelle varianter enn de andre informantene i undersøkelsen. Det første jeg vil peke på er at selv om hun sier hun er stolt av plassen hun bor på, er hun misfornøyd med at det bor så få folk der. I tillegg ligger plassen et stykke fra stedet der ”det skjer”, som er Lyngdal. Anne ønsker etter hvert å flytte vekk fra der hun bor og til Lyngdal, som har en mer sentral plassering. Særlig interessant er det å legge merke til at hun ikke vet *hva* hun vil gjøre i framtida, men hun vet *hvor* hun vil gjøre det, og det er i Lyngdal.

Aktivitetene Anne driver med, ridning og menighetsaktiviteter, ser heller ikke ut til å påvirke Anne til å holde på den tradisjonelle dialekten. Det virker som om ridning er en aktivitet hun for det meste holder på med alene, og det blir dermed innlysende at den ikke har noe å si for talemålet hennes. Aktivitetene som hun deltar på i Filadelfia i Lyngdal, derimot, kan tenkes å

påvirke henne til å få en mindre tradisjonell dialekt. Det sosiale feltet som hun befinner seg på når hun er i Filadelfia, er ikke lokalbasert til Lista. Jeg vil heller ikke tro at det er lokalbasert til Lyngdal fordi jeg vet at dette miljøet i Filadelfia ikke bare rekrutterer ungdommer fra Lyngdal, men også en del fra Farsund kommune.

Et annet aspekt ved Annes virkelighet som forklarer at hun ikke har en tradisjonell dialekt, er egenskapene ved nettverket hennes. Nettverket til Anne har ikke en stor grad av tetthet, og relasjonene mellom Anne og vennene hennes er for det meste uniplekse. Dermed vil ikke nettverket hennes fungerer som en kontrollinstans som passer på at hun bruker de tradisjonelle dialektformene. I tillegg kommer to av vennene hennes fra Lyngdal. De snakker lyngdalsdialekt, og har dermed ikke forutsetning for å kunne korrigere henne med hensyn til listadialekten.

Til slutt må det bemerkes at Anne synes den tradisjonelle listadialekten, den som de gamle på Lista snakker, er stygg. Selv om hun synes måten hun selv prater på er OK, hender det at hun blir flau over denne dialekten også. Hun er i tillegg positiv til å tilpasse talemålet sitt til ulike sammenhenger. Alt dette medvirker trolig til at Anne velger å styre unna den ”breieste” listadialekten.

4.2.2 Birgitte

4.2.2.1 Rapportert språkbruk

Tabellen under viser hvor mange tradisjonelle former Birgitte oppga i avkrysningskjemaet at hun brukte. Som vi ser av den nederste raden, har hun krysset av for tradisjonelle former i 56 prosent av tilfellene. Blant hovedinformantene er det bare Dagfinn og Frida som oppgir at de bruker flere tradisjonelle former enn Birgitte.

Tabell 31 – Avkrysningskjema: Birgitte

Variabel	Antall trad. former	Trad. former (%)
1. Presens sterke verb (10)	8	80 %
2. Perfektum partisipp sterke verb (4)	0	0 %
3. Preteritum sterke verb (4)	4	100 %
4. Perfektum partisipp svake verb (3)	0	0 %
5. Preteritum svake verb (7)	3	43 %
6. Svake hunkjønnsord (4)	1	25 %
7. Palatalisering av velarer (5)	2	40 %

8.Hankjønnsord ubestemt form flertall (2)	2	100 %
9. Differensiering rn/dn (2)	0	0 %
10. Personlige pronomen (4)	4	100 %
11. Særegne former determinativer (3)	3	100 %
Totalt (48)	27	
Totalt (%)	56 %	56 %

Forklaring: Tallene i parentes er antall tradisjonelle former informanten maksimalt *kan* ha rapportert i avkrysningskjemaet.

Resultatene fra *bildeundersøkelsen* kan imidlertid peke i retning av at Birgitte har et litt mindre tradisjonelt talemål i virkeligheten enn det hun rapporterer i avkrysningskjemaet. Den variabelen der det er størst forskjell mellom avkrysningskjemaet og bildeundersøkelsen, er preteritum av sterke verb. I skjemaet krysser hun av for de tradisjonelle formene i samtlige tilfeller, mens hun i bildeundersøkelsen konsekvent bruker nyere former. Selv der variablene er de samme i bildeundersøkelsen som i avkrysningskjemaet, velger hun ikke de samme variantene. På lydopptaket fra bildeundersøkelsen sier hun *røykte* (bruker transitiv form i stedet for intransitiv) og *leste*, mens hun i avkrysningskjemaet krysser av for *rauk* og *las*. Også når det gjelder ubestemt form entall av svake hunkjønnsord, er det forskjell mellom avkrysningskjemaet og bildeundersøkelsen. I skjemaet veksler hun mellom *e-* og *a-*endelse. I bildeundersøkelsen har hun kun *e-*endelser.

4.2.2.2 Observert språkbruk

Tabellen under viser Birgittes observerte språkbruk. Vi kan her se alle realiseringene av variablene som fantes i det kvalitative intervjuet med Birgitte.

Tabell 32 – Kvalitativt intervju: Birgitte

Variabel	Observerte varianter av variablene
1. Presens sterke verb	<i>he/hi (16), 'kjeme (3), 'gjenge (6), 'helde (1), 'tege (3)</i>
2. Perfektum partisipp sterke verb	<i>vore (6), tatt (1)</i>
3. Preteritum sterke verb	<i>gjekk (2), b(l)ei (1)</i>
4. Perfektum partisipp svake verb	fornya (1), (bli) påvirka
5. Preteritum svake verb	ingen aktuelle observert
6. Svake hunkjønnsord	<i>drillpige (uten ei)(1)</i>
7. Palatalisering av velarer	<i>ikkje (27), egentlig (12), tenke (1), møje/møe (11)</i>
8. Hankjønnsord ubestemt form flertall	<i>onge (1), serie (1), penge (1), østlendinge (1), forlovere (1), venne (1), vennår (1)</i>
9. Differensiering rn/dn	søskenbarn (2), barneskolen (2)
10. Personlige pronomen	<i>mi (10)</i>
11. Særegne former determinativer	<i>nåe (4), nåen (1)</i>
12. Tradisjonelle ord	uge (1)

Forklaring: Tradisjonelle varianter i kursiv.

Ut i fra disse observasjonene kan vi ikke si så mye mer om de variablene der Birgitte bruker flere yngre former i bildeundersøkelsen enn i avkrysningskjemaet. Til det er det for få realiseringer av dem. Jeg registrerer imidlertid at hun i hvert fall holder fast på den tradisjonelle forma *gjekk* i stedet for den yngre forma *gikk* i preteritum av det sterke verbet *å gå*. Hun har altså ikke sluttet helt å bruke de tradisjonelle formene av preteritum av sterke verb. Når det gjelder de svake hunkjønnsorda, dukker det bare opp ett svakt hunkjønnsord i ubestemt form entall i intervjuet. Dette ordet er *drillpige*. I og med at determinativen *ei* ikke står foran ordet her, ville det i dette tilfellet sannsynligvis vært *-e*-endelse også i det tradisjonelle listamålet.

Det er også verd å merke seg at Birgitte et sted sier *vennår* i stedet for *venne*. Hun bytter ut den tradisjonelle *e*-endelsen i ubestemt form flertall av hankjønnsord med endelsen *-år*. Det ser imidlertid ikke ut til at dette er en generell tendens i talespråket hennes i og med at hun bruker *e*-endelsen seks ganger og *år*-endelsen kun én gang. Grunnen til at *år*-endelsen dukker opp, kan være at Birgitte oppfatter intervjusituasjonen som litt formell.

Blant de tradisjonelle trekkene som holder seg godt hos Birgitte, vil jeg trekke fram presens av sterke verb. Den observerte språkbruken viser at hun konsekvent bruker i-omlydte former av disse variablene. Hun sier både *'kjeme*, *'gjenge*, *'helde* og *'tege*.

4.2.2.3 Om Birgitte

Birgitte bor også på et lite *sted* på Lista, men litt mer sentralt enn Anne. Også Birgitte har bodd på det samme stedet hele livet. Birgitte er stort sett fornøyd med å bo der hun bor. Hun synes det er veldig fint på Lista, og i utgangspunktet er hun stolt av plassen hun kommer fra. Hun beskriver det slik:

Intervjuer: Eh... Æ du stolt a plassen?

Birgitte: Ja, egentlig.. det æ veldig fint og sånt, så æg lige mæg der.

Intervjuer: Ja? Og kå syns du om å komme frå ei bygd? Ville du hellår vokst opp i ein by, ellår?

Birgitte: Nei, det... Det æ jo... altså, det hadde jo vore greit for det hadde vore flere, jyssom, onge og lekt mæ då. Men... det he alltid vore nåen.

Intervjuer: (...) Kåssen fordele syns du det æ, spesielt med å bu i ein by... nei, bygd istedenfor en by?

Birgitte: At en bi mer friåre... For då æ 'kje mamma så redd for mæg heile tida. Hehe.

Som vi ser, ville Birgitte ha satt pris på det dersom det hadde bodd litt flere folk der hun bor. Men til gjengjeld tror hun at ungdommer som bor på bygda har større frihet enn dem som bor i byen. Hun ser for seg at mora hadde vært mye mer redd for henne dersom de hadde bodd i en by. Birgitte synes i utgangspunktet det er OK at flere og flere hus på Lista blir kjøpt opp av turister. Men hun er også redd for at det kan bli litt tomt i husene i bygda etter hvert. Det hadde vært bra hvis husene heller hadde blitt kjøpt av fastboende. Hun tror imidlertid ikke at hun vil komme til å bruke krefter på å engasjere seg for få flere folk til å bli fastboende på Lista.

Mesteparten av *familien* til Birgitte bor på Lista eller i Farsund. Mor til Birgitte kommer fra Farsund, mens far kommer fra Lista. Alle besteforeldrene bor i Farsund, og hun tilbringer en del tid med særlig det ene av besteforeldrepårene.

I *framtida* kan Birgitte tenke seg å bygge hus på Lista. Hun må trolig flytte vekk et år for å gå på skole, men etterpå ønsker hun å flytte tilbake og bli lærling på det lokale gartneriet.

På *fritida* er Birgitte drillpike i et skolekorps, i tillegg er hun med i speideren. De fleste av vennene hennes kommer fra Lista, men hun har også noen venner som hun har truffet gjennom speideren, i Arendal. Disse er det imidlertid ikke så ofte hun treffer. Av de vennene Birgitte oppgir i nettverksskjemaet er det to som går på allmennfag på Eilert Sundt videregående skole i Farsund. Begge disse er fra Lista og snakker listamål. Birgitte ble kjent med dem på barne- og ungdomsskolen, men de har mindre kontakt med hverandre nå som de går på forskjellige skoler. Etter videregående kommer disse to venninnene til å måtte flytte til

en større by for å studere. Den ene av de to har bestemt seg for å studere til lege i Oslo. De trives imidlertid godt på Lista, så det er mulig at de kommer tilbake etter endt skolegang. På skolen der Birgitte går nå, henger hun mye med ei som opprinnelig er fra Kvinesdal, men bor i Lyngdal. Hun snakker Kvinesdals-dialekt. Denne venninna er også veldig glad i hjemstedet sitt som er Kvinesdal.

Birgittes *nettverk* har i likhet med Annes en middels stor grad av tetthet. Men de to nettverkene er imidlertid ikke like. I Birgittes nettverk kjenner to av venninnene hverandre, men de kjenner ikke den tredje, og hun kjenner heller ikke dem. Relasjonene mellom Birgitte og vennene hennes virker på samme måte hos Anne, å være uniplekse. De to venninnene som kjenner hverandre gikk tidligere sammen med Birgitte på skolen. Da hadde de trolig roller både som klassekamerater og venninner på fritida. Nå som de går på forskjellige skoler, er de kun venninner på fritida. Den nye venninna som Birgitte har blitt kjent med på videregående, har først og fremst rolle som klassevenninne. De er bare sammen på skolen, ikke på ettermiddagene eller i helgene.

Sin egen *dialekt* definerer Birgitte litt nølende som ”listask”. Det virker som hun har et bevisst forhold til dialekten. På spørsmål om hun retter på andre som snakker ”feil” dialekt, svarer hun ”av og til”, men hun opplever også selv å bli rettet på.

Intervjuer: Eh.. Snakke du ofte om dialekten din... Æ det sånn... at du rette andre nå' di ikkje...?
Birgitte: Eh. Av og te. Men det æ mange gonge dei rette meg øu.... Sånn atte det bi sånn om en ann'n..
Intervjuer: (...) Syns du dialekten din æ fin ellår stygg..?
Birgitte: Han æ...eh... Han æ... egentlig heilt OK (okå). Det æ greit nok nå' ein prate rundt sånn her, men nå' en høre det då sånn som dei som... va' på Farmen.. hehe... Det va' utrolig stygt! Hehe
Intervjuer: Ja.. hehe. Ja, men nå' du æ jysom her så... merkes det ikkje
Birgitte: hehe, nei då æ det heilt OK.

Ifølge Birgitte er altså listadialekten ”grei nok”, men da det var to deltakere fra Lista på *Farmen* på TV2 syntes hun dialekten deres hørt direkte stygg ut. Likevel hevder hun at hun ikke har vært flau over dialekten sin, og hun føler ikke at hun må legge om når hun snakker med folk med et annet talemål. Hun ville heller ikke ha forandret dialekt dersom hun flyttet fra Lista:

Intervjuer: Legge du om dialekten nå du snakke mæ folk... som hi en ann'n dialekt?
Birgitte: Ja.. æh.. nå æ snakke mæ dei i frå Arendal så æ det mange tie æg legge litt om så det bi enda breiåre... Bare sånn for å terge di, men.. Æ legge ikkje om for å snakke penåre i hvert fall.
Intervjuer: Nei. Eh.. Kå syns du om at folk slutte å snakke dialekt nå di fløtte te en ann'n plass?
Birgitte: Det... Æ hadde ikkje gjort det æk.

Likevel påpeker hun også at det er lett å bli påvirket av dialekten på det stedet en flytter til. Den eneste sammenhengen hun tror hun kanskje ville ha lagt om dialekten i, er dersom hun skulle holdt et foredrag for ”masse østlendinger”.

4.2.2.4 Sammenfatning - Birgitte

Birgittes dialekt er ut i fra det jeg kan se, et middels tradisjonelt listamål. Foreldre- og besteforeldregenerasjonen på Lista bruker trolig en del flere tradisjonelle former enn henne. Det samme gjør noen av ungdommene på samme alder. På den andre siden bruker en del Lista-ungdommer færre tradisjonelle former enn Birgitte.

I det kvalitative intervjuet med Birgitte, finner jeg mulige forklaringer på hvorfor hun har en såpass tradisjonell dialekt. Men jeg finner også ting som kan forklare hvorfor hun bruker færre tradisjonelle former enn noen av de andre informantene. En grunn til at hun holder på dialekten, kan være at hun har et positivt forhold til hjemlassen sin. Hun synes Lista er et fint sted å bo, og kan tenke seg å bli boende der i framtida. I tillegg har hun det meste av familien sin på Lista eller i Farsund. De vennene hun er mest sammen med på fritida, bor i tillegg også på Lista og snakker listamål.

Ved å drive med fritidsaktivitetene musikkorps og speider, blir Birgitte en del av sosiale felt som til en viss grad er lokalbaserte. Både speideren og korpset rekrutterer ungdommer fra nærmiljøet, og aktivitetene de driver med finner som oftest sted på Lista. I tillegg reiser imidlertid både speideren og korpset på turer. På den måten treffer Birgitte også folk fra andre kanter av landet gjennom å drive med disse fritidsaktivitetene. Dermed tror jeg ikke at ungdom som driver med disse aktivitetene, nødvendigvis har en mer tradisjonell dialekt enn andre ungdommer på Lista.

En annen grunn til at Birgitte ikke har en mer tradisjonell dialekt enn det hun har, kan være at nettverket hennes er preget av uniplekse relasjoner. Nettverket til Birgitte har heller ikke en stor grad av tetthet. I samfunn som er preget av tette multiplekse nettverk forandrer språket seg saktere fordi medlemmene i tette uniplekse nettverk ”passer på” de andres medlemmenes språkbruk og reagerer dersom de snakker for ”fint”. I åpne nettverk er det sjeldnere at noen reagerer på språket til et annet medlem. Birgitte forteller at hun opplever at andre retter på

henne dersom hun snakker ”feil” listadialekt, men sannsynligvis ville hun ha opplevd slik korrigerende enda oftere dersom nettverket hennes hadde vært tettere og hun hadde hatt flere multiplekse relasjoner. Slike korrigerende ville kanskje også virket mer belastende da. Dette ville trolig ha ført til at hun hadde brukt flere former fra den tradisjonelle listadialekten enn hun gjør nå.

En siste årsak som kan være grunnen til at Birgitte styrer unna de mest tradisjonelle formene i listamålet, er at hun ikke synes dialekten hennes er spesielt fin. Hun beskriver den som ”grei nok”, men stygg når hun hører den på TV. Likevel vil hun ikke slutte å prate listadialekt. Hun synes at en bør holde på sin egen dialekt i de aller fleste sammenhenger, selv om den ikke er den fineste dialekten.

4.2.3 Frida

4.2.3.1 Rapportert språkbruk

I tabellen under ser vi at Frida bruker mange tradisjonelle listamålsformer i talemålet sitt. Hun har en god del mer tradisjonell dialekt enn Birgitte. Blant hovedinformantene er hun den som bruker nest flest tradisjonelle former. Bare Dagfinn bruker flere. Det er ingen av de i alt seks jentene i hele undersøkelsen som bruker flere tradisjonelle former enn Frida.

Tabell 33 – Avkryssningsskjema: Frida

Variabel	Antall trad. former	Trad. former (%)
1. Presens sterke verb (10)	10	100 %
2. Perfektum partisipp sterke verb (4)	1	25 %
3. Preteritum sterke verb (4)	3	75 %
4. Perfektum partisipp svake verb (3)	1	33 %
5. Preteritum svake verb (7)	1	14 %
6. Svake hunkjønnsord (4)	4	100 %
7. Palatalisering av velarer (5)	1	20 %
8. Hankjønnsord ubestemt form flertall (2)	2	100 %
9. Differensiering rn/dn (2)	0	0 %
10. Personlige pronomen (4)	4	100 %
11. Særegne former determinativer (3)	3	100 %
Totalt (48)	30	
Totalt (%)	63 %	63 %

Forklaring: Tallene i parentes er antall tradisjonelle former informanten maksimalt *kan* ha rapportert i avkryssningsskjemaet.

Videre ser vi i tabellen at Frida har en relativt høy tradisjonsprosent i de aller fleste variabelkategoriene. Hun er blant annet den av hovedinformantene som bruker flest i-omlydte former i presens av sterke verb. Også i resten av verbbøyinga bruker hun relativt mange tradisjonelle former. Dette gjelder særlig i preteritum av sterke verb. I tillegg vil jeg trekke fram at hun i avkrysningskjemaet kun velger former med *a*-endelse i ubestemt form entall av svake hunkjønnsord, til og med i setninga der *ei* ikke står foran det svake hunkjønns substantivet.

I *bildeundersøkelsen* bekreftes det faktum at Frida bruker mange tradisjonelle former. Et sted hvor det imidlertid kan være en signifikant forskjell mellom avkrysningskjemaet og bildeundersøkelsen er i preteritum av sterke verb. I avkrysningskjemaet krysser hun av for at hun sier *fraus* og *rauk*, mens hun i bildeundersøkelsen sier *frøys* og *røyg* i stedet for. Frida bruker imidlertid noen tradisjonelle preteritumsformer av sterke verb også i bildeundersøkelsen. Hun sier *flaug* og *las*, og ikke *fløy* og *leste*. I ubestemt form entall av hunkjønnsord bruker Frida kun former med *a*-endelse i bildeundersøkelsen. Dette er i tråd med det hun oppgir i avkrysningskjemaet.

4.2.3.2 Observert språkbruk

Som vi ser av tabellen under, bruker Frida en del tradisjonelle former også i det kvalitative intervjuet.

Tabell 34 – Kvalitativt intervju: Frida

Variabel	Frida
1. Presens sterke verb	<i>'kjeme (7), he/hi (27), 'gjenge (3)</i>
2. Perfektum partisipp sterke verb	<i>vore (4), lest (1), tatt (1)</i>
3. Preteritum sterke verb	<i>gjekk (3), bei/blei (7), fekk (1)</i>
4. Perfektum partisipp svake verb	<i>bygd (2)</i>
5. Preteritum svake verb	<i>bygde (1), fløtta (2), bytta (1)</i>
6. Svake hunkjønnsord	linje (1) (uten det. "ei")
7. Palatalisering av velarer	<i>ikkje (29), møe (4), egentlig (7), tenke (1), ønske (1)</i>
8. Hankjønnsord ubestemt form flertall	<i>dialekte (1), rogalendinge (1), venne (2), bile (1), penge (1), trimenninge (1), gjenge (1), dage (1)</i>
9. Differensiering rn/dn	ingen observasjon
10. Personlige pronomer	<i>mi (24), åkke</i>
11. Særegne former determinativer	<i>nåe/någe (16), nåen (4) (*)</i>
12. Tradisjonelle ord	ingen observasjon

Forklaring: Tradisjonelle varianter i kursiv.

I presens av sterke verb bruker hun kun de tradisjonelle formene 'kjeme og 'gjenge. Dette er de eneste aktuelle presensformene av sterke verb hun bruker, men til gjengjeld dukker de opp flere ganger. I perfektum partisipp av de sterke verbene *være*, *lese* og *ta*, bruker hun den tradisjonelle forma *vore* for det førstnevnte verbet. For de to andre verbene bruker hun de yngre formene *lest* og *tatt* i stedet for de tradisjonelle formene *lese* og *teije*. I kategorien preteritum av sterke verb, bruker hun bare tradisjonelle former når hun sier *gjekk*, *bei/blei*, og *fekk*. Disse verbene hører imidlertid ikke til den samme bøyingsklassen som verbene i avkryssningsskjemaet, og de kan dermed ikke umiddelbart sammenlignes. Likevel viser bruken av *gjekk* at hun har en mer tradisjonell dialekt enn for eksempel Anne som kun bruker den yngre forma *gikk*.

I bruken av svake verb, ser vi at hun tar i bruk yngre former med *a*-endelse når hun sier *fløtta* (flyttet) og *bytta* i preteritum, men hun bruker også de kanskje litt mer tradisjonelle formene *bygde* og *bygd* (perfektum partisipp). Disse formene av verbet *å bygge* er imidlertid tillatt rettskrivingen og kan følgelig ikke sies å være typiske for listadialekten.

For ubestemt form entall av hunkjønnsord er det ikke nok realisasjoner i det kvalitative intervjuet til å si noe mer om hvorvidt hun bruker *a*-former. Hun sier riktignok *linje* én gang, men da er ikke *ei* foran ordet. Ordet er heller ikke en del av et fast uttrykk som eksempelet *neste vega* i avkryssningsskjemaet, var.

Den observerte språkbruken til Frida viser til slutt at hun holder på tradisjonelle former som *møe/møje* og *nåe/någe/nåen*. I tillegg bruker hun de tradisjonelle personlige pronomenerne *mi* og *åkke*. I ubestemt form flertall av hankjønnsord, bruker hun kun tradisjonelle former med *e*-endelse.

4.2.3.3 Om Frida

Frida *bor* i utkanten av Vanse, som er det største tettstedet på Lista. Hun sier hun er ”gala stolt” av å komme fra Lista og er godt fornøyd med ikke å bo i en by. Det er stor forskjell på dem som bor på landet og dem som bor i byen. De som bor på landet setter mer pris på enkle ting enn dem som bor i byen, tror hun.

Intervjuer: (...) Æ du stolt a den plassen du 'kjeme i frå?

Frida: Æg æ gala stolt. Æg æ det. Æ trives veldig.

Intervjuer: Ja... hehe.. Ja. Eh.. Kå syns du om å.. komme i frå ei bygd? Ville du hellår vokst opp i ein by, ellår..?

Frida: Æ tru du sette mer pris på ting hvis du 'kjeme i frå ei bygd enn nå du hi budd i heile livet i en by, så... bi det jyssom.., ja..

Intervjuer: Ja..

Frida: tru det.. det æ litt gøy å komme te ein by då igjen nå du ikkje hi vore i ein..

Intervjuer: mmm.. Men du kunne ikkje tenke dæ.. å bu i ein by.. for alltid.. jyssom?

Frida: Nei, allår.. Æ kunne ikkje det.

Mesteparten av *slekta* til Frida bor på Lista. Besteforeldrene hennes bor i nabohuset, og hun spiser middag hos dem nesten hver dag. Også de fleste av Fridas venner kommer fra Lista. Alle de tre venninnene hun fører opp i nettverksskjemaet kommer fra Lista og snakker listamål. Frida forklarer at de er en gjeng som treffes nesten hver dag. Men medlemmene i gjengen kan selvsagt også ha andre venner som ikke er en del av den samme gjengen. Frida nevner blant annet at den venninna i gjengen som hun har kjent lengst, og som hun var mye sammen med før, nå har andre venner som Frida ikke kjenner så godt. Dette gjør at hun ikke treffer henne like ofte som før. Likevel regner hun henne fremdeles som en del av gjengen.

Når Frida er sammen med venninnene på *fritida*, ser de gjerne film sammen, kjører moped, lager mat eller tar en tur til Snadderkiosken på Brooklyn Square. Men ofte sitter de også bare og prater. Venninnene i gjengen har imidlertid også interesser som ikke nødvendigvis hele gjengen deltar i. To av dem trener regelmessig på treningsstudio, og éi jobber på et lokalt supermarked. Frida på sin side, bruker en del tid på å ta seg av hunden sin. Før drev hun i tillegg på med litt skruing på biler. Felles for hele gjengen til Frida er at de trives godt på Lista, og de kan alle tenke seg å bli boende der i framtida.

Fridas *nettverk* er altså et nettverk med stor grad av tetthet. Alle venninnene er i tillegg til å være venninne med henne venninner med hverandre. I Fridas nettverk er det også eksempler på multiplekse relasjoner. Dette gjelder særlig Fridas forhold til éi av venninnene. I tillegg til å være venner er de klassekamerater. Samtidig er den samme venninna en del av Fridas familie fordi hun er kjæreste med Fridas bror. Det er denne venninna Frida er mest sammen med nå. Der treffes de hver dag på skolen, og ofte finner de på noe sammen rett etter skoletid.

Frida er veldig glad i hjemstedet sitt, og har allerede sett seg ut et sted på Lista der hun ønsker å bygge hus i framtida. Hun har et sterkt ønske om å fortsette å bo på Lista, men innser at det kan bli vanskelig på grunn av mangel på arbeidsplasser. Hun ønsker å utdanne seg til interiørarkitekt, men det er ikke så gode jobbmuligheter innenfor dette yrket i distriktet.

Mangel på arbeidsplasser er et problem som også forhindrer nye folk fra å flytte til Lista, og Frida kan godt tenke seg å gjøre noe med dette slik at flere skal få muligheten til å flytte hit. Grunnen til at hun vil at flere skal flytte til Lista er at hun synes det er en fin plass:

Intervjuer: Ehm.. Hi du lyst te å engasjere dæ for at fler.. vil busette sæ her på Lista, ellår?

Frida: Ja, det vil æ absolutt. For det at det æ en nydelig plass.. Der æ det. Det æ veldig sosialt.. og det æ 'kje sånn... ja æ vett... det.. det, veldig greie folk!

Frida synes i tillegg det er dumt at hus som er til salgs ofte blir solgt til turister. Helst burde de selges til fastboende. Samtidig er det positiv at det blir flere turister om sommeren.

Dialekten Frida snakker kaller hun listadialekt. Hun er ganske opptatt av dialekten, og retter av og til på andre. Det gjelder for eksempel hvis de sier ”noe” i stedet for ”nåe”. Hun mener dialekten hennes er litt annerledes i forhold til den til de eldre. De er ”enda mer grovere enn æg æ”. Frida ser på listadialekten som en spesiell dialekt. Hun synes det er morsomt når Oslofolk tror at hun snakker dansk. Men dialekten hennes er nok ikke den fineste.

Oslo-dialekten, for eksempel, er nok litt finere. De eldres dialekt er litt rar, men også koselig:

Intervjuer: (...) Snakke du ofte *om* dialekten din? Sånn at eh.. ellår sånn.. Rette du andre nå di ikkje prate rett listadialekt, av og te..?

Frida: Jaaa, altså visst nåen bjinne i frå Lista å sei’ ”noen”..

Intervjuer: Ja..

Frida: Då sei du: det heite ikkje ”noen” det heite ”någe”

Intervjuer: hehe. Ja..

Frida: ellår ”nåen”, ellår, ja... Så det bi sånn. Det gjår det.

(...)

Intervjuer: (...) Syns du at listadialekten æ fin ellår stygg?

Frida: Nå’ du høre i fra Oslo, så kanskje Oslo æ litt finåre då, men du..., ja, det æ jo ein *spesiell* dialekt, så det e jo gøy nå’ du ’kjeme te Oslo så tru di du æ dansk, ellår nåe sånn.. det æ veldig.. morsomt.. hehe.

Intervjuer: Ja. Hehe. Eh. Synst du den dialekten som de eldre prate jys som.. æ fin ellår stygg?

Frida: Både øg.. Det ’kjeme mange rare ord der som.. mi allår hi hørt om.. som kan komme ud i frå dei.. så då .. jys som ikkje så fint... Men så æ det koselig øu, syns æ..

Intervjuer: (...) Men du konne ikkje tenke dæg å snakke sånn sjøl, jys som.. hehe.?

Frida: hehe.. Ikkje heilt sånn.

Frida har aldri vært flau for dialekten, men noen ganger legger hun nok ufrivillig om. Hun mener det er rart å forandre dialekt dersom en flytter fra Lista:

Intervjuer: Legge du om dialekten nå’ du prate mæ folk som hi ein ann’n dialekt?

Frida: Det æ av og te visst du æ i fra... folk som æ i fra Kristiansand ellår nåe sånn så bi det, plutselig kan du bare sei’ ”noen”, og så bare, ”nei off”.. Kan ’kje bjinne å sei’ sånn.

Intervjuer: (...) Kå syns du om folk som slutte å snakke listamål nå’ di fløtte te en ann’n plass?

Frida: Syns det æ rart... Ja. Syns det æ rart at di plutselig bare kan forandre. Åsså høre du øu litt i, nå’ di hi fløtta, sånn at du høre jys som at der æ nåe Lista i di. Då bi det på en måde rart.

Hun ser imidlertid også at det kan være vanskelig å holde fast på listadialekten andre steder i landet.

4.2.3.4 Sammenfatning - Frida

Frida er som vi har sett ovenfor, et eksempel på ungdom fra Lista som holder godt på de tradisjonelle trekkene i listadialekten. I det kvalitative intervjuet med henne finner jeg ut en del ting om Frida som kan forklare hvorfor dette er tilfellet.

Det første jeg vil nevne er at Frida er veldig stolt av å komme fra Lista, og hun har et sterkt ønske om å kunne bli boende der i framtida. Frida er i tillegg den av informantene som virker å være mest opptatt av Lista som sted. Blant annet ønsker hun å jobbe med å legge forholdene til rette for at flere kan bosette seg her. Det meste av familien til Frida bor i tillegg på Lista, og hun omgås mye med besteforeldrene. Også Fridas venner bor på Lista og snakker listadialekt.

En annen faktor som virker inn på Fridas dialekt, er trolig hva hun gjør på fritida. Frida driver ikke så mye med organiserte aktiviteter. Når hun har fri fra skolen, kjører hun moped, ser film eller bare henger på Snadderkiosken med vennene. Det å kjøre moped kan være et eksempel på et lokalforankra felt. Sannsynligvis kjører de ikke langt vekk fra hjemstedet sitt på moped, og denne aktiviteten blir dermed knyttet til Lista-/ Farsundsområdet.

At Frida har et tett nettverk, kan også være en forklaring på at hun holder på så mange tradisjonelle trekk i listadialekten. Som tidligere nevnt, er Frida en del av en gjeng der ”alle kjenner alle”. I tillegg er noen av relasjonene i nettverket multiplekse slik at hun treffer noen av personene i nettverket i flere, ulike sammenhenger. Siden alle vennene hennes i tillegg snakker listadialekt, fungerer trolig nettverket som en kontrollinstans som hindrer Frida i å fjerne seg for mye fra den tradisjonelle listadialekten.

Det siste jeg må bemerke i forbindelse med Frida, er at hun ikke har et udelt positivt syn på listadialekten. Hun synes den er spesiell, og kanskje til og med litt rar. Likevel synes hun at folk fra Lista bør snakke listadialekt, og hun passer i tillegg på at vennene hennes ikke kutter ut for mange av de tradisjonelle trekkene i dialekten.

4.2.4 Eskil

4.2.4.1 Rapportert språkbruk

Tabellen under viser språkbruken Eskil rapporterte i avkryssningsskjemaet.

Tradisjonsprosenten hans er 38 prosent, og han er dermed den gutten i undersøkelsen som rapporterte at han brukte færrest tradisjonelle former. Blant hovedinformantene er det kun Anne som bruker færre tradisjonelle former enn Eskil.

Tabell 35 – Avkryssningsskjema: Eskil

Variabel	Antall trad. former	Trad. former (%)
1. Presens sterke verb (10)	7	70 %
2. Perfektum partisipp sterke verb (4)	0	0 %
3. Preteritum sterke verb (4)	0	0 %
4. Perfektum partisipp svake verb (3)	0	0 %
5. Preteritum svake verb (7)	0	0 %
6. Svake hunkjønnsord (4)	1	25 %
7. Palatalisering av velarer (5)	1	20 %
8. Hankjønnsord ubestemt form flertall (2)	2	100 %
9. Differensiering rn/dn (2)	0	0 %
10. Personlige pronomen (4)	4	100 %
11. Særegne former determinativer (3)	3	100 %
Totalt (48)	18	
Totalt (%)	38 %	38 %

Forklaring: Tallene i parentes er antall tradisjonelle former informanten maksimalt *kan* ha rapportert i avkryssningsskjemaet.

Ut i fra skjemaet ser vi først at tradisjonsprosenten for presens av sterke verb er lavere enn de fleste av de andre hovedinformantene. Han foretrekker blant annet *står* framfor *'stenne*. I tillegg er tradisjonsprosenten null i de andre kategoriene som omhandler bøyning av sterke og svake verb. Det er først og fremst i disse kategoriene han skiller seg fra informantene som har høyere tradisjonsprosent enn han selv.

I *bildeundersøkelsen* går tradisjonsprosenten for presens av sterke verb opp. Han bruker tradisjonelle former i fire av fire mulige tilfeller. Også i preteritum av sterke verb går tradisjonsprosenten opp. Årsaken til det er at han sier *las* i stedet for *leste*. Sistnevnte variant er den han satte strek under i avkryssningsskjemaet. I ubestemt form entall av svake hunkjønnsord bruker han i bildeundersøkelsen kun former med *e*-endelser. Her har han altså en lavere tradisjonsprosent i bildeundersøkelsen enn i avkryssningsskjemaet. I avkryssningsskjemaet setter han strek under én variant med *a*-endelse og tre med *e*-endelse.

4.2.4.2 Observert språkbruk

I det kvalitative intervjuet med Eskil finnes det ikke veldig mye data som forteller om hvordan den faktiske språkbruken hans er. Tabellen under viser alle realisasjonene av de aktuelle variablene.

Tabell 36 – Kvalitativt intervju: Eskil

Variabel	Observerte varianter av variablene
1. Presens sterke verb	<i>'kjeme (6), 'stenne (1), he/hi (8), 'helde (1), 'tege (2), 'gjenge (1), forstår (1)</i>
2. Perfektum partisipp sterke verb	vært (2), opptatt (1), b(l)itt (1)
3. Preteritum sterke verb	<i>blei (2)</i>
4. Perfektum partisipp svake verb	ingen aktuelle observert
5. Preteritum svake verb	ingen aktuelle observert
6. Svake hunkjønnsord	ingen observert
7. Palatalisering av velarer	<i>ikkje (29), møje/møe (9), tenke, egentlig (9), ønske, merkelig (2)</i>
8. Hankjønnsord ubestemt form flertall	<i>plasse (1), venne (1), plane (1), naboe (1)</i>
9. Differensiering rn/dn	ingen observert
10. Personlige pronomen	<i>mi (3)</i>
11. Særegne former determinativer	<i>nåen (1), nåe (2)</i>
12. Tradisjonelle ord	uge (1)

Forklaring: Tradisjonelle varianter i kursiv.

Den observerte språkbruken fra det kvalitative intervjuet bekrefter likevel resultatet fra bildeundersøkelsen for presens av sterke verb. Eskil bruker for det meste de tradisjonelle i-omlydte formene. Det er kun i presens av *å stå* at han veksler mellom den yngre og den eldre forma. Ett sted sier han *'stenne*, mens han et annet sted sier *forstår* og ikke *for'stenne*. I perfektum partisipp av sterke verb bruker han kun yngre enstavelsesformer som *vært* og *(opp)tatt*. I de andre variabelkategoriene der det er nok observasjoner, bekreftes det han opplyser i avkryssningsskjemaet og i bildeundersøkelsen.

Til slutt vil jeg legge til at selv om Eskil har en lavere tradisjonsprosent enn Christian, som jeg skal presentere seinere, bruker han likevel de tradisjonelle *møje* og *møe* der Christians sier *mye*.

4.2.4.3 Om Eskil

Eskil har *bodd* i et tettbebygd område i Vanse hele livet. Han synes det er fint på Lista og er stolt over å bo der. Eskil ser på det som en fordel å komme fra ei bygd. Hverdagen er ikke så travel på små plasser, og han mener det er lettere å finne på ting å gjøre på bygda enn i byen.

Intervjuer: Æ du stolt a'.. plassen?

Eskil: Ja-a.. Det æ fint her. Hehe

Intervjuer: Ja? Hehe Eh... Kå syns du om det å eh.. komme i frå ei bygd?

Eskil: Det æ greit.

Intervjuer: Ja?

Eskil: Æ 'kje så travel hverda' her så...hehe... det æ fint.

Intervjuer: (...) Ville du hellår ha vokst opp i en by, ellår?

Eskil: Nei.

Intervjuer: Nei. (...) Kåssen fordele æ det særlig mæ å bu i ein by... nei... i ei bygd i forhold te å bu i en by?

Eskil: Tru det æ møyje lettåre å finne på forskjellige ting, så, ja.. å holde på mæ.

Seinere i livet kan Eskil tenke seg å bygge hus på Lista, men han ønsker ikke å engasjere seg for at flere skal flytte dit. Han synes det er nok folk der. Eskil er i ferd med å utdanne seg til tømrer. Han ønsker helst å få seg jobb på Lista og ønsker ikke å reise vekk for å gå videre på skole.

Fritidsinteressene til Eskil er å spille rock på gitar i tillegg til å være sammen med venner. Han er ikke spesielt glad i å skru på biler og mopeder slik som de andre guttene blant hovedinformantene er.

Eskil har far fra Lista og mor fra Stavanger. Nesten alle *slektningene* hans bor på Stavangerkanten. Dette gjelder også besteforeldrene, så han har ikke så mye kontakt med dem. De fleste vennene til Eskil kommer imidlertid fra Lista. I nettverksskjemaet har han ført opp fire kamerater. Alle bor på Lista, og tre av dem snakker listamål. Den fjerde kameraten snakker østlandsdialekt fordi foreldrene kommer derfra, og han har i tillegg bodd der selv et par år. Det er denne kameraten Eskil har kjent lengst. De har vært naboer helt siden de var små, og vært mye sammen gjennom oppveksten. Når Eskil treffer vennene sine, ser de gjerne på film eller kjører rundt på moped. Alle Eskils venner liker seg på Lista, men noen av dem må kanskje flytte vekk for en periode for å gå på skole.

Eskils *nettverk* er et tett nettverk. Alle de fire vennene han har ført opp, kjenner og omgås hverandre. I tillegg er tre av Eskils venner også kamerater med broren hans som er tre år eldre. Det virker som om Eskil på samme måte som Frida, er en del av en gjeng. De

forskjellige vennene kan imidlertid ha forskjellige roller i forhold til Eskil. Én av kameratene er for eksempel i likhet med Eskil interessert i å spille gitar. Denne samme kameraten er også glad i å spille fotball, og Eskil og han spiller gjerne fotball sammen. Dette gjør han ikke så ofte med de andre kameratene. På den måten blir denne en slags gitar- og fotballkamerat. Men de ser også på film sammen og slike ting som Eskil også gjør sammen med de andre vennene sine. Eskil treffer i tillegg de fleste kameratene sine på skolen hver dag. Relasjonene i Eskils nettverksskjema er altså multiplekse. Én av vennene er nabo i tillegg til kamerat. De andre går han sammen med på skolen i tillegg til at de finner på ting sammen på fritida.

Eskil vil kalle *dialekten* sin listadialekt, men mener sin egen dialekt er ”litt annerledes” enn den de eldre på Lista har. Han er ikke så opptatt av å snakke ”rett dialekt”, og retter ikke på andre som snakker ”feil”. Måten Eskil selv snakker på synes han er fin, mens de eldre dialekt er ”grei nok”, men også ”litt merkelig”. Han er stolt av dialekten sin, og legger ikke om når han snakker med folk med en annen dialekt.

Intervjuer: ehm.. Snakke du ofte om dialekten? Rette du andre nå' di... ikkje snakke rett listadialekt

Eskil: Nei, æ går 'kje det

Intervjuer: Eh. Syns du *din* dialekt æ fin ellår stygg?

Eskil: Han æ fin.

Intervjuer: Syns du dialekten te di eldre i bygda æ fin ellår stygg?

Eskil: Eh.. hehe. Litt merkelig, men.. hehe... grei nok.

Intervjuer: Grei nok. Hehe. Jah.. Eh. Hi du nåne gong vore flau øve dialekten din, ellår æ du stolt a' 'an?

Eskil: Stolt a' 'an.

I tillegg synes han at det å forandre dialekt når en flytter til et annet sted, er merkelig. De som flytter ”burde prate listaspråk” også på det nye stedet. Ifølge Eskil passer det å bruke listadialekten i de fleste sammenhenger.

4.2.4.4 Sammenfatning – Eskil

Som vi har sett, har Eskil et relativt ”ungt” listamål. Han er som tidligere nevnt den gutten i undersøkelsen som brukte færrest tradisjonelle former fra listamålet. Eskil holder imidlertid fast på en god del flere tradisjonelle trekk enn Anne, som er den jenta som bruker færrest tradisjonelle former. I intervjuet med Eskil finner jeg faktorer som kan forklare dette, men det kommer også fram aspekter ved Eskils liv som kanskje tilsier at han skulle hatt en mer tradisjonell dialekt.

Faktorer som tilsier at Eskil skulle hatt en mer tradisjonell dialekt er blant annet at han er stolt av å komme fra Lista, og han kan tenke seg å bli boende der i framtida. I tillegg er Eskil den av de seks hovedinformantene som har det mest positive synet på listadialekten, selv om han riktignok synes de eldres dialekt er ”litt merkelig”. Han mener at en ikke bør legge om dialekten dersom en flytter til et annet sted. Et annet aspekt ved Eskil som normalt henger sammen med bruk av den tradisjonelle dialekten, er det å ha et tett nettverk. Eskils nettverk er like tett som Fridas, og det kan se ut som om han også er en del av en gjeng. I tillegg består nettverket av multiplekse relasjoner.

Det som imidlertid skiller Eskils nettverk fra Fridas, er at han og vennene hans har andre interesser enn Fridas gjeng. Dette kan være en grunn til at Eskils nettverk ikke fungerer som kontrollører på at Eskil holder seg til den tradisjonelle dialekten. Trolig er ikke Eskils interesse for å spille gitar en lokalforankret aktivitet. På den andre siden er det å kjøre moped, som er en aktivitet han har til felles med Frida, som nevnt en aktivitet som er mer knyttet til lokalsamfunnet. Eskil understreker imidlertid at han ikke skrur så mye på mopedene.

Sannsynligvis har det også betydning for Eskils språkbruk at én av vennene i nettverket hans snakker østlandsdialekt. Her skiller han seg fra Frida og de andre informantene som har mer tradisjonell dialekt enn han selv. I tillegg har Eskil lite familie på Lista. De fleste bor i Rogaland. Dette kan også forklare hvorfor Eskil bruker så mange innslag av yngre former fra listadialekten i språket sitt.

4.2.5 Christian

4.2.5.1 Rapportert språkbruk

Som tabellen under viser, velger Christian tradisjonelle former i 48 prosent av tilfellene i avkryssingsskjemaet. Med det resultatet plasserer han seg midt på treet blant alle de fjorten guttene som er med i undersøkelsen. Blant hovedinformantene, bruker Dagfinn, Frida og Birgitte flere tradisjonelle former enn Christian, mens Anne og Eskil har lavere tradisjonsprosent.

Tabell 37 – Avkryssingsskjema: Christian

Variabel	Antall trad. former	Trad. former (%)
1. Presens sterke verb (10)	8	80 %
2. Perfektum partisipp sterke verb (4)	1	25 %

3. Preteritum sterke verb (4)	2	50 %
4. Perfektum partisipp svake verb (3)	0	0 %
5. Preteritum svake verb (7)	2	29 %
6. Svake hunkjønnsord (4)	0	0 %
7. Palatalisering av velarer (5)	1	20 %
8. Hankjønnsord ubestemt form flertall (2)	2	100 %
9. Differensiering rn/dn (2)	0	0 %
10. Personlige pronomer (4)	4	100 %
11. Særegne former determinativer (3)	3	100 %
Totalt (48)	23	
Totalt (%)	48 %	48 %

Forklaring: Tallene i parentes er antall tradisjonelle former informanten maksimalt *kan* ha rapportert i avkryssingsskjemaet.

Resultatene fra *bildeundersøkelsen* samsvarer i Christians tilfelle godt med det han rapporterer i avkryssingsskjemaet. Den eneste forskjellen som er verd å nevne er i kategorien perfektum partisipp av sterke verb. Her er variabelen *skore/skjert* med både i avkryssingsskjemaet og i bildeundersøkelsen. I avkryssingsskjemaet setter han strek under *skore*, mens han i bildeundersøkelsen sier *skjert*. I denne kategorien er det altså en tendens til at han, når han snakker, bruker yngre former i større grad enn det han rapporterer i avkryssingsskjemaet.

4.2.5.2 Observert språkbruk

Hvis vi ser på den observerte språkbruken til Christian, bekrefter den at han veksler mellom yngre og tradisjonelle former av perfektum partisipp av sterke verb. Men de yngre formene dominerer. Han sier *fått*, *tatt* og *b(l)itt* i stedet for *fengje*, *teie* og *bee*. Den eneste tradisjonelle forma han bruker er *vore*, men også den erstattes av de yngre forma *vært* et annet sted i det kvalitative intervjuet.

Tabell 38 – Kvalitativt intervju: Christian

Variabel	Observerte varianter av variablene
1. Presens sterke verb	'kjeme (4), he/hi (15), 'gjenge (4), 'helde (1), 'te(i)ge (1), går (1)
2. Perfektum partisipp sterke verb	vore (1), vært (1), fått (1), tatt (1), b(l)itt (2),
3. Preteritum sterke verb	b(l)ei (1)
4. Perfektum partisipp svake verb	flytta (1), b(l)i påvirka (1), jakta (1), forandra (1)
5. Preteritum svake verb	prata (1), balla (1)
6. Svake hunkjønnsord	side (<i>uten ei</i>) (1)
7. Palatalisering av velarer	ikkje (47), egentlig (3), tenke (3), mye (18)

8. Hankjønnord ubestemt form flertall	<i>presange (1), domme (1), plasse (1), slektninge (1), mopedede (1), bile (1)</i>
9. Differensiering rn/dn	søskenbarn (ent.)
10. Personlige pronomener	<i>mi (17)</i>
11. Særegne former determinativer	<i>nåe (9), nåne/nåen (7)</i>
12. Tradisjonelle ord	ingen observert

Forklaring: Tradisjonelle varianter i kursiv.

Ellers viser den observerte språkbruken at også Christian for det meste holder fast på de i-omlydte formene av presens av sterke verb. Han sier både ‘*kjeme*, ‘*gjenge*, ‘*helde*, ‘*te(i)ge*. Én gang sier han imidlertid *går* i stedet for ‘*gjenge*. Dette viser at også denne yngre varianten finnes i Christians vokabular, men i de fleste tilfeller velger han å bruke ‘*gjenge*.

I bøyninga av svake verb ser vi tydelig hos Christian at *a*-endelsene har tatt over for *e*-endelsene som finnes i det tradisjonelle listamålet. Både i perfektum partisipp og i preteritum av svake verb, bruker han former med *a*-endelser. Han sier blant annet (*he*) *forandra* i stedet for (*he*) *forandre* i perfektum partisipp og *prata* i stedet for *prate* i preteritum. Når det gjelder ubestemt form flertall av hankjønnord, bruker han *e*-endelser hele veien. Han bruker også den tradisjonelle forma *mi* av de personlige pronomenerne i første person flertall, og han holder seg til de tradisjonelle formene *nåe* og *nåne/nåen* framfor å si *noe* og *noen*. For øvrig beit jeg meg merke i at Christian konsekvent sier *mye* i stedet for *møe/møje*. Det kan hende at han bruke *mye* for å markere at han ikke har en veldig tradisjonell dialekt.

4.2.5.3 Om Christian

Også Christian har *bodd* på Lista hele livet, nærmere bestemt midt i Vanse tettsted. Christian er ”i grann stolt” av plassen han kommer fra. Han vil heller bo i ei bygd enn i en by. På bygda er samfunnet mindre, og en blir ikke så mye påvirket av alt mulig som det en blir i byen. Christian har ikke et veldig positivt bilde av byfolk. Han mener at ”byfolk tru det ska vere sånn som det æ i byen”. De er med andre ord transsynte, og har liten interesse for folk som bor ute i distriktene. Stort sett er Christian fornøyd med å bo der han bor, men han synes det er finest på Lista om sommeren.

Christians *mor* kommer fra Lista, mens *faren* kommer fra ei bygd på Østlandet. Mors del av familien bor på Lista, og de fleste av vennene bor der også. Likevel er han ikke sikker på om han kan tenke seg å bli boende på Lista i framtida:

Intervjuer: Konne du tenke dæ å... bygge hus i samme bygd som du æ... eh.. bygda som du æ vokst opp i?

Christian: Eh. Æg æ 'kje sikkår.. eh... det må æ sjå litt på...

(...)

Christian: Det æ stor sjans for at kanskje ikkje det.. Kanskje ikkje æ bygge hus..., men æ 'kjeme nok te å bu her nåne år, men det æ 'kje sikkår... Men æ 'kjeme ikkje te å fløtte te nåe by uansett..

Et alternativ for Christian, siden han ikke vil flytte til en by, er å flytte til stedet der faren kommer fra. Christian er svært interessert i jakt og fiske. Han synes det er litt dumt at han må ”over Norsund-brua” (dvs. ut av kommunen) for å dyrke denne hobbyen. Sannsynligvis er mulighetene for jakt og fiske bedre der faren kommer fra, og det er trolig noe av grunnen til at han kan tenke seg å flytte dit. Men først ønsker han å fullføre skolegangen og bli industrirørlegger. Han håper å kunne gjøre det uten å flytte fra Lista.

De fleste av Christians venner kommer fra Lista. Dette gjelder også de tre han har tatt med seg i nettverksskjemaet; alle tre er fra Lista og snakker listadialekt. *Nettverket* til Christian er litt mer åpent enn Fridas og Eskils nettverk. Noen av vennene kjenner hverandre, men ikke alle. Relasjonene i Christians nettverk er til en viss grad multiplekse. Den vennen Christian kjenner best er i tillegg til å være kameraten hans også hans fetter. De har vært mye sammen helt fra de var små og deler interessen for jakt og friluftsliv. Begge har i tillegg hunder som de går tur med sammen. De andre to kameratene Christian nevner, treffer han på skolen hver dag. De har følgelig begge rolle som skolekamerat. Den ene av disse, treffer han imidlertid ofte på fritida i tillegg. Sammen med denne ser han både på film, kjører moped og driver med jakt og fiske. Den andre skolekameraten Christian nevner er en som liker godt å mekke på mopeder og biler. Når de treffes, er det stort sett bare det de gjør. Den første av disse to skolekameratene har i tillegg rolle som omgangsvenn på fritida, mens den andre mer har rolle som ”mekkekollega” i tillegg til å være skolekamerat.

Christian sier at han først og fremst snakker norsk, men *dialekten* han snakker vil han nok kalle for listadialekt. På spørsmål om han retter andre når de ikke snakker riktig listadialekt svarer han at de unge på Lista ikke har noen ”rett” listadialekt, men snakker slik som de selv vil. Om listadialekten sier han at den ikke er spesielt fin. Likevel er han ikke flau over

dialekten sin, og han synes bare det høres dumt ut å legge om når han snakker med folk som har en annen dialekt:

Intervjuer: Prate du ofte om dialekten din... æ det sånn at du rette andre, av og te, nå' di ikkje snakke rett listadialekt..?

Christian: Nei.. Mi...eh...Mi he 'kje nåe rett listadialekt, *mi*, ... på min aldår, mi snakke litt sånn... som mi vil., egentlig.

Intervjuer: Ja (...)

Intervjuer: (...) Syns du... eh... dialekten din æ fin ellår stygg ?

Christian: Syns han æ stygg, hehe, ... neida. Det...

Intervjuer: Nei, det æ lov det altså. Hehe...

Christian: Nei, han æ'kje veldig fin syns æ, men.. Han duge jo, det gjår 'an.

Intervjuer: Syns du den dialekten som di eldre i bygda prate æ fin ellår stygg?

Christian: Nei, æ syns... Den dialekten æ snakke æ finår enn den... andre dialekten som di prata før... Det di eldre prate.

Intervjuer: Legge du om dialekten... nå du prate mæ folk som hi en ann'n dialekt?

Christian: Nei... Det høres bare domt ut ... spør du mek.

Den eneste situasjonen han kunne tenke seg å legge om var hvis han skulle holdt et foredrag for mange tusen mennesker og ingen skjønnte det han sa dersom han pratet listadialekt.

4.2.5.4 Sammenfatning - Christian

Christians språkbruk kan ut i fra det vi har sett, beskrives som middels tradisjonell. Hvis noen av informantene skal representere gjennomsnittet for hvordan ungdom fra Lista prater i dag, måtte det kanskje være han eller Birgitte. I det kvalitative intervjuet med Christian kommer det fram faktorer som kan forklare hvorfor han holder på fast på noen tradisjonelle trekk, og vi kan legge merke til aspekter ved livet hans som kan forklare hvorfor han velger bort andre tradisjonelle språktrekk.

En faktor som trolig er med på å forhindre Christian fra å fjerne seg *for* mye fra den tradisjonelle listadialekten, er det at alle vennene hans er fra Lista og snakker samme dialekt. Trolig har det også betydning at han har multiplekse relasjoner med vennene i nettverket sitt. Nettverket er i tillegg kun delvis åpent, slik at noen av vennene hans kjenner hverandre.

Årsaker til at han likevel har en del innslag av yngre former i dialekten sin, kan være at kun halvparten av familien sin på Lista. Resten av familien bor på Østlandet der faren er vokst opp. I tillegg kan det være ei forklaring at Christian liker å jakte og fiske. Han påpeker selv at mulighetene for denne aktiviteten er bedre utenfor kommunen. Dermed kan den ikke sies å

være en aktivitet som er lokalbasert på Lista. På den andre siden er Christian også litt interessert i mekking og kjøring på moped, en aktivitet som trolig er lokalbasert.

Christian er ikke mer enn litt stolt av å komme fra Lista, og han holder mulighetene åpne for å flytte fra stedet. Dialekten synes han heller ikke er spesielt fin, og han er ikke opptatt av at andre skal snakke ”rett” listadialekt. Dette kan også være forklaringer på at ikke bruker så mange tradisjonelle listamålsformer. Han legger imidlertid til at han ikke synes det er nødvendig å legge om dialekten, kun hvis det er vanskelig å gjøre seg forstått med den.

4.2.6 Dagfinn

4.2.6.1 Rapportert språkbruk

Dagfinn er den av hovedinformantene som ifølge avkryssningsskjemaet, holder mest på det tradisjonelle listamålet. Tradisjonsprosenten hans er på 67 prosent. Dagfinn velger tradisjonelle former i større grad enn de andre informantene i de fleste variabelkategoriene.

Tabell 39 – Avkryssningsskjema: Dagfinn

Variabel	Antall trad. former	Trad. former (%)
1. Presens sterke verb (10)	9	90 %
2. Perfektum partisipp sterke verb (4)	2	50 %
3. Preteritum sterke verb (4)	4	100 %
4. Perfektum partisipp svake verb (3)	1	33 %
5. Preteritum svake verb (7)	3	43 %
6. Svake hunkjønnsord (4)	2	50 %
7. Palatalisering av velarer (5)	1	20 %
8. Hankjønnsord ubestemt form flertall (2)	2	100 %
9. Differensiering m/dn (2)	1	50 %
10. Personlige pronomen (4)	4	100 %
11. Særegne former determinativer (3)	3	100 %
Totalt (48)	32	
Totalt (%)	67 %	67 %

Forklaring: Tallene i parentes er antall tradisjonelle former informanten maksimalt *kan* ha rapportert i avkryssningsskjemaet.

Her vil jeg først trekke fram bøyning av sterke verb der han krysser av for tradisjonelle former i både perfektum partisipp og i preteritum. I begge disse kategoriene velger han flere tradisjonelle former enn flesteparten av alle deltakerne i undersøkelsen. Han er blant annet den eneste blant alle de tjue informantene som hevder at han sier *he sleje* i stedet for *he slått*. Også når det gjelder de svake verbene, velger han flere tradisjonelle former enn de andre

informantene. Det innebærer helt konkret at han setter strek under færre former med *a*-endelse. Heller ikke *han* bruker former som *he kaste* og *i går kaste æg*. De tradisjonelle formene han velger er former som *he hoppt* og *i går regnte det*.

Dagfinn holder i tillegg langt på vei fast på *a*-endelse i ubestemt form entall hunkjønns substantiver, selv om han riktignok setter strek under alternativet med *e*-endelse to av fire ganger i avkryssningsskjemaet. Den ene gangen dette er tilfellet, står imidlertid ikke determinativen *ei* foran hunkjønns substantivet. Dagfinn er til slutt én av fem informanter i undersøkelsen med avkryssningsskjemaet, som skriver at de sier *hodn* i stedet for *horn*. Han hevder altså å ha det tradisjonelle trekket med differensiering av *rn* til *dn* i talemålet sitt.

Resultatene fra *bildeundersøkelsen* bekrefter at Dagfinn har mange tradisjonelle trekk i dialekten sin. Det eneste stedet der det ser ut til å være en signifikant forskjell mellom avkryssningsskjemaet og bildeundersøkelsen er i tilfellet svake hunkjønnsord. I avkryssningsskjemaet veksler han som sagt litt mellom varianter med *e*- og *a*-endelser. I bildeundersøkelsen holder han seg imidlertid konsekvent til de tradisjonelle variantene med *a*-endelser.

Når det gjelder differensiering, velger han i det ene tilfellet der differensiering er mulig i bildeundersøkelsen, varianten uten differensiering. Dette kan tyde på at han differensierer mindre i sitt faktiske talemål enn det han opplyser i avkryssningsskjemaet. Dette er imidlertid en usikker påstand, i og med at jeg i bildeundersøkelsen kun har med ett ord der det kunne vært aktuelt å differensiere.

4.2.6.2 Observert språkbruk

I tabellen under vises de variantene av de tolv variablene som dukket opp i det kvalitative intervjuet med Dagfinn.

Tabell 40 – Kvalitativt intervju: Dagfinn

Variabel	Observerte varianter av variablene
1. Presens sterke verb	' <i>kjeme</i> (2), <i>hi/he</i> (7), ' <i>teige/tege</i> (3), <i>fer</i> (1), ' <i>gjenge</i> (1)
2. Perfektum partisipp sterke verb	<i>vore</i> (1), <i>gått</i> (1)
3. Preteritum sterke verb	ingen observert
4. Perfektum partisipp svake verb	ingen aktuelle observert
5. Preteritum svake verb	<i>snakka</i> (1)

6. Svake hunkjønnsord	ingen observert
7. Palatalisering av velarer	<i>ikkje (23), tenke (2), møte/møje (3)</i>
8. Hankjønnsord ubestemt form flertall	<i>plasse, bile (3), mopede (4)</i>
9. Differensiering rn/dn	gjærne (2), barneskolen
10. Personlige pronomen	<i>mi (3)</i>
11. Særegne former determinativer	<i>nåe/någe (8), nåen/nåne (4), ekko (2)</i>
12. Tradisjonelle ord	ingen observert

Forklaring: Tradisjonelle varianter i kursiv.

Det viste seg at Dagfinn liker å formulere seg kort og konsist. Derfor er det ikke lett å si så mye mer om Dagfinns talemål ut i fra disse observasjonene. Ut i fra det jeg har beskrevet ovenfor, er jeg imidlertid litt overrasket over at han bruker forma *snakka* og ikke heller sa *snakte*. Dette kan tyde på at han bruker *a*-endelser i bøyning av svake verb i større grad enn han tror. Det er imidlertid problematisk å si noe generelt ut i fra kun én observasjon.

Et tegn som på den andre side bekrefter at Dagfinns talemål er tradisjonelt, finner vi i variabelkategorien for særegne former av determinativer. Han bruker ordet *ekko* to ganger. Et eksempel er da jeg spurte ham hva en av kameratene hans driver med, og han svarer at det er ”*ekko mekanisk*”.

4.2.6.3 Om Dagfinn

Dagfinn *bor* på et avsidesliggende sted mellom tettstedene Vanse og Farsund by. Der har han bodd hele livet. På spørsmål om han er stolt av stedet svarer han: ”Ja, jøss”. Han synes det er fint å bo på et lite sted i stedet for å bo i en by. Folk, særlig fra store byer, oppfatter han som ”sossete”.

Intervjuer: Eh.. Æ det ette’ di meining forskjell på byfolk og bygdefolk?

Dagfinn: Ja, tenke du Farsond-forbindelse, ellår Farsond – Lista, då, ellår, alt...

Intervjuer: Ja, det øu, ellår sjenerelt sånn...

Dagfinn: Ja, det æ *stor* forskjell.

Intervjuer: Ja? Kåssen forskjell, visst du tenke på her... i Farsond og...?

Dagfinn: Neei... Akkorat her veid æ ’kje om det æ så møje forskjell, men... på større plasse så æ byfolkan sossete og...

Intervjuer: Ja. Hehe.

De viktigste fordelene ved å bo på bygda er ifølge Dagfinn: ”lite folk, lite trafikk og lite politi”.

Dagfinns *far* kommer fra Lista, mens *mora* opprinnelig er fra Farsund by. Besteforeldrene er døde. Når han blir eldre kunne han godt tenke seg å bygge hus på Lista, men han ønsker ikke å engasjere seg for at flere skal flytte til Lista. Det er ”nok folk” der.

Intervjuer: Kone du tenkt dæ å bygge hus.. i samme bygda sånn... som du æ...?

Dagfinn: Ja.

Intervjuer: Ja? Du kan tenke dæ å.. bli verans her..?

Dagfinn: På Lista, ja.. Ja, jøss.

Intervjuer: (...) Ønske du å engasjere dæ for at fler ska busette sæ her?

Dagfinn: Nei, æ det ’kje nok folk her?

For Dagfinn passer det godt å bo på en plass der det ikke bor så mange folk fordi han har interesser det ikke er like vanlig å holde på med på større steder. På fritida foretrekker han nemlig å ”jobbe i floren” og å skru på og kjøre moped. Han ønsker i tillegg å bli bilmekaniker etter endt skolegang.

De fleste av vennene til Dagfinn kommer fra Farsund og Lista. I nettverksskjemaet har han med tre venner som alle er fra Lista og snakker listamål. Når Dagfinn er sammen med vennene sine på *fritida* driver de stort sett og skrur på mopeder og biler, ”kjører galmann” og spiller dataspill. Alle Dagfinns venner trives med å bo på Lista, men han er ikke helt sikker på om alle kommer til å bli boende på hjemplassen når de begynner å jobbe. Det kommer an på hvilket yrke de velger.

Nettverket til Dagfinn likner en del på Christians nettverk. Det har en middels grad av tetthet. Noen av vennene kjenner hverandre, men ikke alle. Dagfinn er altså heller ikke en del av en gjeng på samme måte som Frida og Eskil. Alle relasjonene i Dagfinns nettverksskjema er multiplekse fordi han treffer alle på skolen hver dag i tillegg til at han omgås dem på fritida. Det varierer imidlertid litt hva slags rolle de har i tillegg til å være skolekamerater. To av kameratene han lister opp, treffer han en del på ettermiddagene og i helgene for å mekke, spille data og prate. Når det gjelder den tredje kameraten, nevner han én aktivitet de gjør sammen: ”skru på den rådne mopeden han sin som ikkje vil starte”.

Også Dagfinn har et delt syn på sin egen *dialekt*. På spørsmål om hva han synes om den, svarer han at den er OK, men egner seg ikke på TV. Selv om han ikke synes dialekten han snakker er fin, mener han det er viktig å holde fast på den. Han er ikke flau over dialekten sin, og han synes det er ”teit” å legge om når en snakker med noen som har en annen dialekt. I

tillegg sier han at han påpeker det hvis andre listalendinger snakker feil i forhold til dialekten, særlig hvis det er ”en uvane som går om igjen”. Til slutt spør jeg han om det er noen situasjoner det passer dårlig å bruke listadialekten. På det spørsmålet svarer han at det måtte ha vært hvis han skulle ha hilst på kongen:

Intervjuer: Eh. Prate du titt *om* dialekten din? Rette du andre nå’ di ikkje... snakke rett listadialekt og sånn?

Dagfinn: Ikkje visst det ikkje æ nåe sånn.. uvane som ’gjenge om igjen

Intervjuer: Nei...

Dagfinn: Då.. då kan det gå... ei gong...

Intervjuer: Syns du dialekten din æ fin ellår stygg.. eh..?

Dagfinn: Han fonke, men han høres jevli ut på TV

(...)

Intervjuer: Legge du om dialekten nå du.. nå du prate mæ folk som he en ann’n dialekt?

Dagfinn: Må bare ver’ for å plage i så fall. Hehe..

Intervjuer: Bare for å plage, ja. Hehe.. eh... Kå synst du om at folk slutte å prate listamål nå di.. visst di fløtte te en ann’n plass?

Dagfinn: De æ jo teit.

Intervjuer: Ja... Hehe. Æ det nåen situasjone der du syns det passe dårlig å bruke listadialekten?

Dagfinn: ... Kanskje visst æ sko’ hilst på kongen, men... tru ’kje det.

4.2.6.4 Sammenfatning - Dagfinn

Som vi så i den rapporterte og til dels også i den observerte språkbruken til Dagfinn, bruker han mange tradisjonelle listamålsformer. I det kvalitative intervjuet kommer det fram en del opplysninger som kan forklare dette.

For det første er Dagfinn veldig fornøyd med å bo på Lista. Dette er ikke bare fordi han er stolt av stedet, men også fordi det passer greit med hans interesser å bo på et sted med ikke altfor mange folk. I tillegg har han det meste av familie og venner på Lista. En annen faktor som kan være en medvirkende årsak til at Dagfinn holder på den tradisjonelle dialekten, er nettverket hans. Alle relasjonene der er multiplekse, og det har en middels grad av tetthet.

Det jeg imidlertid vil trekke fram som den viktigste forklaringen på Dagfinns språkbruk, er aktivitetsfeltet han er en del av. Hovedinteressen hans er å skru på og kjøre moped. Det er mye som tyder på at dette kan være et lokalbasert felt. Dagfinn påpeker jo selv noen av fordelene ved å bo på et lite sted som Lista for dem som driver med denne aktiviteten.

I synet på listadialekten, skiller ikke Dagfinn seg fra de fleste andre hovedinformantene. Heller ikke han synes at listadialekten er en fin dialekt. Likevel mener han at en bør kunne

bruke den i de fleste sammenhenger. Det litt negative synet på dialekten forhindrer han i hvert fall ikke fra å snakke tradisjonelt listamål selv.

5 Analyse og drøfting av listaengelsken

I dette kapitlet vil jeg presentere resultatene fra undersøkelsen der jeg ønsket å finne ut hvor mange listaengelske ord ungdom på Lista bruker eller kjenner til. Først vil jeg presentere det samlede resultatet for alle de tjue informantene. Deretter vil jeg vise i hvilken grad de seks hovedinformantene kjenner til og bruker listaengelske ord. Dette vil jeg se i sammenheng med hvilket forhold disse har til Amerika og ”det amerikanske Lista”. Her baserer jeg meg på opplysninger fra de kvalitative intervjuene. Til slutt vil jeg vurdere om det finnes en sammenheng mellom i hvilken grad informantene bruker listaengelske ord og i hvilken grad de har en tradisjonell eller ikke-tradisjonell dialekt.

5.1 Bruk av listaengelske ord blant ungdom på Lista i dag

Tabellen under viser hvordan de tjue informantene som deltok i undersøkelsen, svarte på oppgaven der de skulle oppgi hvor mange listaengelske ord de brukte eller kjente til. I alt hadde jeg listet opp 39 listaengelske ord og uttrykk. De fleste av ordene og uttrykkene var hentet fra Siv Ringdals (2002) *Det amerikanske Lista. Med 110 volt i huset.* (s. 265-266). Informantene skulle enten krysse av for om de *ikke kjente til* ordet, om de *kjente til det, men ikke brukte* det selv eller om de *kjente til* ordet og *brukte* det selv i dagligtalen.

Tabell 41 – Listaengelsk: alle informantene

Kjenner ikke ordet	Kjenner ordet, men bruker det ikke selv	Kjenner ordet og bruker det selv
51 %	29 %	20 %

Ut i fra disse tallene, ser vi at de listaengelske ordene ikke er så mye i bruk lenger. Som vi ser i tabellen, er det flest avkryssninger på *kjenner ikke ordet* (51 %). Bare tjue prosent av avkryssningene var på *kjenner ordet og bruker det selv*. Av de 39 ordene og uttrykkene som ble listet opp i avkryssingsskjemaet, var det kun i forbindelse med tolv av dem at mer enn ti prosent (det vil si, mer enn to informanter) krysset av for at de kjente til ordet og brukte det selv. Dette gjaldt følgende ord:

Tørne (skru/vri) (20 %)

Funny (morsom) (25 %)

Laine (stille opp) (25 %)
Trobbel (problemer) (40 %)
Plenty (rikelig) (55 %)
Slippers (tøfler) (60 %)
Halløu der! (70 %)
Spenne/spennepenger (bruke (om penger)/lommepenger) (75 %)
Gå (i betydningen reise). Eksempel: Skal dåkke gå te Danmark i måra? (80 %)
Jyst (akkurat) (85 %)
Toaster (brødrister) (90 %)
Tronk (bagasjerom/reisekiste) (90 %)

Om disse ordene må en kunne si at de brukes fremdeles aktivt av ungdom på Lista. Ser vi på prosenttallene, oppdager vi at mange av dem har stor oppslutning. Blant annet sier 90 prosent av ungdommene *tronken* på bilen i stedet for bagasjerommet. Det må imidlertid påpekes at noen av ordene som er listet opp her, etter hvert er blitt tatt i bruk av folk fra hele Norge. De kan dermed ikke lenger ses på som typiske *listaengelske*. Dette gjelder særlig *slippers* og *toaster* (henholdsvis 35 300 og 1 920 000 treff på norske sider på google). Dersom vi tar vekk disse to ordene, står vi igjen med ti listaengelske ord som brukes av mer enn ti prosent av listaungdommen. I tillegg finnes det antageligvis noen som jeg ikke hadde med i denne undersøkelsen, men ut i fra min egen erfaring, tror jeg ikke det kan være så mange.

5.2 Hovedinformantenes bruk av listaengelske ord

Tabellen under viser i hvilken grad *de seks hovedinformantene* kjenner til og bruker de listaamerikanske ordene.

Tabell 42 – Listaengelsk: hovedinformantene

Informant	Kjenner ikke ordet	Kjenner ordet, men bruker det ikke selv	Kjenner ordet og bruker det selv
Anne	38 %	36 %	26 %
Birgitte	54 %	26 %	21 %
Frida	23 %	38 %	38 %
Eskil	44 %	41 %	15 %
Christian	47 %	26 %	26 %
Dagfinn	56 %	18 %	26 %
Gjennomsnitt	44 %	31 %	25 %

Her ser vi at Frida er den som bruker og kjenner til flest listaengelske ord. Det er hun som har færrest avkryssninger på *kjenner ikke ordet* (23 %). I tillegg er hun den som har flest avkryssninger på *kjenner ordet og bruker det selv*. Blant alle de tjue informantene i undersøkelsen, markerte hun seg som den som brukte og kjente til flest listaengelske ord. Den informanten som, på den andre siden, har flest avkryssninger på *kjenner ikke ordet*, er Dagfinn. Han krysset av for dette alternativet i 56 prosent av tilfellene og er dermed den av de seks som kjenner til færrest listaengelske ord. Dagfinn er imidlertid ikke den som *bruker* færrest listaengelske ord. Den som gjør det er *Eskil*. Han krysser bare av for *kjenner ordet og bruker det selv* i femten prosent av tilfellene.

Noe av forklaringen på hvorfor noen av informantene bruker flere listaengelske ord enn andre, kan ligge i hva slags forhold de har til Amerika og det amerikanske Lista. *Frida*, som bruker flest listaengelske ord, har for eksempel et nært forhold til Amerika. Besteforeldrene hennes bodde der blant annet da faren hennes ble født. Hun har ikke vært i Amerika selv enda, men hun har lyst til å reise dit. Frida synes den amerikanske kulturen er en fin kultur, selv om hun ikke kunne tenkt seg å bo i USA.

Det at det er blitt mer fokus på ”det amerikanske Lista” synes Frida er positivt. Selv jobber hun på butikken ”Trunken” der de selger varer som er importert fra Amerika. Hun synes det er veldig gøy og lærerikt å jobbe der. Frida hevder at det hjalp mye for lokalsamfunnet da Listafestivalen ble erstattet av American Festival. I dagligspråket sier Frida at hun ikke tror hun bruker så veldig mange amerikanske ord, men hun vet at hun kaller bagasjerommet i bilen for *tronken*. På Lista er det i tillegg en del amerikanske fornavn i bruk. Frida synes at noen av disse er fine, men ikke alle. Hun understreker imidlertid at amerikanske navn er finest når de blir uttalt på den amerikanske måten, og ikke slik de blir uttalt på Lista.

Etter Frida er det blant hovedinformantene, Anne, Christian og Dagfinn som bruker flest listaengelske ord. Alle disse tre krysser av for *kjenner ordet og bruker det selv* i 26 prosent av tilfellene. For å begynne med *Anne*, så har ikke hun et spesielt nært forhold til Amerika. Hun tror ikke hun har slektninger der, men kunne likevel tenke seg å ta en tur dit en gang. Den amerikanske kulturen synes hun er kul, men heller ikke hun ville ha bodd i USA. Det å bruke listaamerikanske ord, synes hun høres litt rart ut av og til. Men det er litt kult også. Annes mor

bruker mange ”kristiansands-amerikanske” ord, så hun er vant med å høre slike innslag i språket. Anne synes det er kult med økt fokus på det ”amerikanske Lista”, særlig liker hun butikken ”Trunken” veldig godt. I tillegg synes hun at noen av de amerikanske fornavnene som er utbredt på Lista er fine navn. Det gjelder imidlertid ikke alle.

Christian har noen fjerne slektninger i Amerika, men han har aldri vært der. Han sier imidlertid at det hadde vært gøy å se hvordan det er der. Om den amerikanske kulturen sier han at det er ”mye drit der bårte”. Han kunne ikke tenkt seg å bo der. Amerikafokuset på Lista synes han er ”litt teit”. Men han synes det er greit å bruke listaengelske ord. Å si *trunken* er ”bare heilt normalt”, sier han. Amerikanske fornavn synes han også det er fint å bruke.

Dagfinn på sin side, har ingen slektninger i Amerika. Han har ikke vært der og har ingen planer om å reise dit. Han har inntrykk av at det er ”møje gale folk” i Amerika, og han kan ikke tenke seg å bo der. Dagfinn har i likhet med Christian ikke et positivt syn på det økte fokuset på det amerikanske på Lista. Han synes at det ”tege litt av”. Likevel sier også han at det ”funger fint” å bruke listaengelske ord. Amerikanske fornavn synes han også kan være greie. Han sier om dem at det finnes ”nåen fine” og ”nåen snåle”.

Birgitte, er den av hovedinformantene som har nest færrest avkryssninger på *kjenner ordet og bruker det selv*. Dette til tross for at hun har et nokså levende forhold til Amerika. Selv om hun ikke har nære slektninger der, har hun vært i Amerika én gang før. I tillegg planlegger hun og familien å reise dit neste påske. Birgitte har sansen for deler av den amerikanske kulturen. Særlig liker hun måten de gifter seg på. Hun ønsker selv å gifte seg på amerikansk måte ved blant annet å ha flere forlovere. Det hadde vært kult å bo i Amerika, men hun har ikke lyst til å flytte fra venner i Norge. Den amerikanske kulturen på Lista synes hun til en viss grad er OK. Men i likhet med Dagfinn, påpeker hun at ”det ’tege litt a, av og te”. Selv hevder hun at hun ikke bruker så mange listaengelske ord, men hun kjenner til de fleste. De amerikanske fornavnene liker hun ikke.

Som tidligere nevnt, er *Eskil* den av hovedinformantene som bruker færrest listaengelske ord, med kun femten prosent av avkryssningene på *kjenner ordet og bruker det selv*. Eskil har ingen familie i Amerika. Han har aldri vært der og har heller ingen planer om å reise dit. Den amerikanske kulturen er ”sikkert grei”, sier han. Men han vil helst bo i Norge. Eskil synes også det er litt for mye fokus på det amerikanske på Lista. Særlig syntes han det ble ”litt møje

amerikansk” i forbindelse med American Festival. Selv bruker han ikke listaengelske ord noe særlig, men han synes det er greit at andre gjør det, så lenge han forstår hva de mener. Amerikanske fornavn er OK.

5.3 Årsaker til at noen bruker flere listaengelske ord enn andre

I utgangspunktet hadde jeg forventet at de informantene som brukte flest tradisjonelle former fra listadialekten, også ville bruke flest listaengelske ord. Motsatt antok jeg at de som brukte få tradisjonelle listamålsformer, ville bruke få listaengelske former. Når vi ser på de seks hovedinformantene, ser dette til en viss grad ut til å stemme. Men det ser også ut til å være andre faktorer som har betydning for hvor mange listaengelske ord hovedinformantene bruker.

Frida, som er den som bruker klart flest listaengelske ord, holder i stor grad også fast på den tradisjonelle dialekten. Som vi har sett tidligere, er hun den jenta i undersøkelsen som har den mest tradisjonelle listadialekten. Frida skiller seg imidlertid fra de andre hovedinformantene også på andre områder. Hun er blant annet den eneste som har nær familie som har vært bosatt i USA. I tillegg er hun den som har mest kjennskap til Listas forhold til Amerika, i og med at hun jobber på Amerika-butikken ”Trunken”. Hun tror også det er positivt for Lista at det blitt mer fokus på stedets forhold til USA.

Dersom vi bare ser på hvor tradisjonell dialekt hovedinformantene har, burde Dagfinn bruke minst like mange listaengelske ord som Frida, i og med at han har en enda mer tradisjonell dialekt enn henne. Det gjør han imidlertid ikke. Dagfinn bruker, som vi har sett, like mange listaengelske ord som Anne og Christian. Disse to informantene, særlig Anne, har en mye mindre tradisjonell dialekt enn ham. Dette viser at det ikke er en umiddelbar sammenheng mellom det å ha en tradisjonell listadialekt og det å bruke mange listaengelske ord. For å snakke like mye listaengelsk som Frida, ser det ut til å være en forutsetning at en har kjennskap om, og et positivt forhold til den listaamerikanske kulturen. Dagfinn har ingen slektninger i Amerika slik som Frida har, og han ser heller ikke ut til å bry seg om Listas bånd til Amerika. Tvert i mot synes han det tar litt av med all amerikafokuseringen. Grunnen til at han likevel bruker en del listaengelske ord, kan være at han opplever dem som en integrert del av listadialekten. For eksempel synes han kanskje det høres ”ulistask” ut å si *bagasjerommet* i stedet for *trunken*.

At det å ha et positivt forhold til den amerikanske kulturen på Lista er en faktor som har innvirkning på hvor mange listaengelske ord informantene bruker, bekreftes når vi ser på hvor mange listaengelske ord Anne bruker. Selv om hun har den minst tradisjonelle dialekten, bruker hun altså like mange listaengelske ord som Dagfinn og Christian, som begge har mer tradisjonelle dialekter enn hennes. Dette skyldes trolig at hun liker det listaamerikanske bedre enn dem. Mens Christian og Dagfinn synes det blir ”litt teit” eller at det blir for mye med så mye fokus på det amerikanske Lista, synes Anne det er kult. Hun er i likhet med Frida, tilhenger av butikken ”Trunken”.

Dersom en imidlertid ikke har et slikt positivt forhold til den listaamerikanske kulturen og heller ikke er opptatt av å bruke tradisjonelle dialektformer, vil en trolig bruke få listaengelske ord. Grunnen til at Eskil er den av hovedinformantene som bruker færrest listaengelske ord, kan være at han verken har en tradisjonell dialekt, eller et spesielt positivt forhold til det amerikanske Lista. Som vi har sett er han den gutten blant hovedinformantene som bruker færrest tradisjonelle dialektformer. I tillegg synes han at det er for mye fokus på det amerikanske på Lista, særlig i forbindelse med American Festival.

I innledningskapitlet nevnte jeg at årsaken til at engelske ord kom inn i listadialekten trolig var at amerikafarerne hadde høy status i samfunnet på Lista. De som ikke hadde vært i Amerika ønsket trolig å identifisere seg med dem. I denne sammenhengen er det relevant å trekke inn *identifiseringsfunksjonen til språket*. I kapittel 2 forklarte jeg at språket kan brukes for å markere identiteten vår. Sandøy (1987:150) forklarer imidlertid at

Det blir skilt mellom *verkelig identitet* og *ønskt identitet* (Steinset 1975:49). Den verkkelige identiteten knyter oss til den gruppa som vi er sosialisert inn i, som vi deler verdimønstre med. Men samtidig kan vi ha eit ønske om å ha kunna vore medlem av ei anna gruppe, å ha ein annen identitet. Denne ønskte identiteten kan vi prøve å oppnå med å bruke språket at den gruppa vi vil identifisere oss med.

På den tiden da arbeidsvandringa til Amerika fant sted, ble de engelske ordene brukt fordi også folk som ikke hadde vært i Amerika, ønsket å identifisere seg med gruppa av listalendinger som *hadde* vært der. På samme måte tror jeg at de mest ”sjeldne” listaengelske ordene nå blir brukt til å markere at en er positiv til fokuset på det listaamerikanske. En

markerer tilhørighet til ”det amerikanske Lista”. Når en bruker de mer ”vanlige” listaengelske ordene signaliserer en imidlertid kun at en kommer fra Lista. Disse ordene er blitt en del av den ”normale” listadialekten.

5.4 Sammenfatning - listaengelsk

På bakgrunn av de opplysningene jeg har kommet med i dette kapitlet, kan det virke som at listaengelsken ikke står veldig sterkt blant ungdom på Lista i dag. Bruk av listaengelske ord ser ut til å ha gått av moten. Det er trolig ikke mer enn ti til femten listaengelske ord som kan ses på som en integrert del av listaungdommens språkbruk. Til gjengjeld har imidlertid noen av dem stor oppslutning.

Likevel finner vi blant informantene eksempler på ungdommer som bruker mange listaengelske ord. Disse ungdommene kjennetegnes gjerne ved at de har et positivt forhold til fokuset på ”det amerikanske Lista”. Det ser også ut til at det kan være en viss sammenheng mellom det å bruke mange listaengelske ord og å bruke mange tradisjonelle listamålsformer.

6 Drøfting av variasjon og endring i listadialekten

I dette kapitlet vil jeg først (avsnitt 6.1) drøfte hvilke endringer som skjer i listadialekten. Deretter (avsnitt 6.2) vil jeg se nærmere på hvilke årsaker som ligger bak endringene og variasjonen i listadialekten.

6.1 Endring i listadialekten

Jeg begynner her med å drøfte hva som er status i dag for de tolv variablene jeg har med i undersøkelsen. Jeg ønsker å forklare hvilke endringer som har skjedd i listadialekten med hensyn til disse variablene. I tillegg vil jeg komme med noen mulige forklaringer på hvorfor disse endringene har funnet sted.

6.1.1 Sterke verb

I *presens* av de sterke verbene står de tradisjonelle i-omlydte formene med innskuddsvokal fremdeles sterkt. Som vi så ut i fra resultatene i avkryssingsskjemaundersøkelsen, foretrekkes de i-omlydte variantene i 74,5 prosent av tilfellene. Også i den observerte språkbruken til hovedinformantene finner vi mange eksempler på at i-omlydte varianter fremdeles brukes flittig. Former som *'kjeme*, og *'gjenge* blir foretrukket framfor *'komme* og *går* av de fleste hovedinformantene.

I de tilfellene der informantene imidlertid bruker former uten i-omlyd, kan det skyldes ei indre utvikling i språket. De yngre formene *'komme* og *'sove* ”representerer ei forenkling av systemet slik at disse verba får same mønster som dei andre sterke verba, typen *å skriva – eg 'skrive* (same vokal i inf. og pres., og med *tonem 1* i pres.)” (Skjekkeland 2000:225). De yngre formene kan imidlertid også være hentet fra Farsund by fordi *'komme* er ei form som finnes i det tradisjonelle bymålet i Farsund (Skjekkeland 2000:224).

For *perfektum partisipp* av sterke verb er situasjonen annerledes. Her er de tradisjonelle formene mindre i bruk. I perfektum partisipp er de tradisjonelle tostavellesformene med *–e* som endelsesvokal i ferd med å bli erstatta av enstavellesformer som er dannet etter mønster fra de svake verbene. Dette innebærer for eksempel at *sleje* blir erstatta av *slått*, *gjenge* av *gått* og så videre. Den observerte språkbruken til hovedinformantene viser imidlertid at den

tradisjonelle forma *vore* av verbet ”å være” holder seg relativt godt i konkurransen med den yngre forma *vært*. Det er kanskje i dette verbet (”å være”) at den tradisjonelle tostavellesforma kommer til å holde seg lengst.

Endringene i presens og perfektum partisipp av sterke verb er eksempel på språkendringer som kan skyldes en indre utvikling i språket. Drivkraften som ligger bak er i disse tilfellene *analogi*. Analogi har vi når et medlem av en uproduktiv klasse går over til produktive klasser. Helge Sandøy (1996:133) forklarer det på denne måten: ”Uproduktive klasser er slike som ikke får tillagt flere medlemmer. Det vanlige er at disse klassene blir mindre ved at medlemmene går over til produktive klasser. Slik overgang til en produktiv klasse kallar vi analogi (= ’det å komme i samsvar med’).”

I dette tilfellet er sterke verb et eksempel på en uproduktiv klasse. Denne klassen får ikke tillagt nye medlemmer. Nyimporterte verb fra engelsk blir for eksempel bøydd etter mønster fra de svake verbene. Når listaungdommen for eksempel begynner å si *gått* i stedet for *gjenge*, viser dette at verbet ”å gå” er i ferd med å gå fra å være et sterkt verb til å bli et svakt verb. En kan tenke seg at dette verbet bøyes på følgende måte en gang i framtida: *gå – går – gådde – har gått*. Foreløpig er det imidlertid kun i perfektum partisipp og delvis i presens at overgangen fra sterk til svak bøyning har skjedd. I andre sterke verb har utviklinga kommet lenger. Mange steder er det nå vanlig å bøye ”å bære” på følgende måte: *å bære – bærer – bæerte – har bært*. Før het det: *å bære – bærer – bar – har bære* (jf. Skjekkeland 2005:145).

I *preteritum* av sterke verb holder de tradisjonelle formene seg litt bedre enn i perfektum partisipp. For eksempel er det fremdeles en del som sier *las* og *fraus* i stedet for *leste* og *frøys*. Resultatene fra avkryssningsskjemaene viser at det er en jevn fordeling mellom bruk av henholdsvis tradisjonelle (46 %) og yngre (54 %) varianter i preteritum av sterke verb. Bildeundersøkelsen viste imidlertid at noen av informantene som hadde satt strek under mange tradisjonelle varianter i avkryssningsskjemaet, brukte flere *yngre* former i bildeundersøkelsen. Dette gjelder spesielt Birgitte og Frida (se 4.2.2.1 og 4.2.3.1). Dette gjør at jeg tviler på at de tradisjonelle variantene er *like* mye i bruk som det resultatene fra avkryssningsskjemaene tilsier.

Observasjonen av språkbruken til hovedinformantene i de kvalitative intervjuene viste at de tradisjonelle preteritumsformene for sterke verb fra sjuende klasse trolig holder seg bedre enn

de verbene jeg hadde med i avkryssningsskjemaet. I avkryssningsskjemaet hadde jeg hovedsakelig med preteritumsvarianter av sterke verb fra andre klasse. Både Birgitte og Frida sier i intervjuene konsekvent *gjekk* og ikke for eksempel *gikk* i preteritum av *å gå*. Frida sier i tillegg et sted *fekk* som er den tradisjonelle preteritumsforma av *å få*. Det er kun Anne som bruker den yngre forma *gikk* som preteritumsform for *å gå*. Dette er den eneste observasjonen av en yngre form i preteritum av sterke verb fra sjuende klasse.

Når det gjelder de sterke verbene fra andre klasse, har preteritumsformer der diftongen *au* er erstattet med *øy* kommet inn. I avkryssningsskjemaet er det for eksempel like mange som hevder at de sier henholdsvis *frøys* og *fraus*. Formene med diftongen *øy* er tidligere sørøstlandske bymålsformer som har spredd seg mye ”innafor det norske målområdet dei seinare åra (*brøyt, sjøyt, føyk* osv.)” (Skjekkeland 2000:227). I 2005 var de blitt så utbredt at de også ble tillatt i bokmål. Papazian og Helleland (2005:61) sier at ”(...) når dei spreier seg så raskt som dei gjer, er det truleg fordi dei kan fungere som ei kompromissform mellom bygdemålsformene /æu/ og bokmålsformene med /ø/”. Sandøy (1987:211-212) peker i tillegg på at denne utviklinga kan forklares som analogi med *første* klasse av sterke verb. Første og andre klasse av de sterke verbene, kan etter at denne endringen har funnet sted, slås sammen til én klasse (for nærmere redegjøring, se Sandøy (1987:211-212)).

6.1.2 Svake verb

Både i *preteritum* og *perfektum partisipp* av svake verb bruker unge listalendinger nå former med *a*-endelse. Bøyingsmønsteret der endelsesvokalen er den samme (-e) både i infinitiv, presens, preteritum og perfektum partisipp ser ut til å være fraværende i språkbruken til Lista-ungdommen. I de verbene der de tradisjonelle preteritums- og perfektum partisippformene var identiske med infinitiv- og presensformene av det samme verbet, oppga samtlige av mine informanter at de brukte yngre former med *a*-endelse i preteritum og perfektum partisipp. Et eksempel er *å kaste*, som hadde følgende bøyingsmønster i det tradisjonelle listamålet: *å kaste – kaste – kaste – (he) kaste*. I det yngre listamålet heter det nå: *å kaste – kaste – kasta – (he) kasta*.

Det at *a*-endelsene har erstattet *e*-endelsene i preteritum og perfektum partisipp i blant annet verbet *å kaste*, kan være et eksempel på språkendring som følge av *funksjonell tyngde* (Sandøy 1996:133f.). Denne drivkraften til språkendring kan forklares ved at språkets

grammatikk er bygd opp etter et system av motsetninger som må ha ei språklig markering. Noen språkendringer ”ser ut til å komme nettopp for å skape tydeligere markeringar” (Sandøy 1996:133). I dette tilfellet kan endringen ha skjedd for å skape ei tydeligere språklig markering av opposisjonen mellom tempuskategoriene infinitiv og presens på den ene siden, og preteritum og perfektum partisipp på den andre. Opposisjon mellom disse kategoriene er det i mange tilfeller viktig å markere. Det er dermed en opposisjon som har stor *funksjonell tyngde*.

Også i verb som *å hoppe* og *å regne* har *a*-endelsene gjort sitt inntog i preteritum og perfektum partisipp. Det er kun et knapt flertall av informantene mine som fremdeles foretrekker å bruke *te*-endelsene i preteritum av disse verbene og sier *hoppte* og *regnte* og ikke *hoppa* og *regna*. I perfektum partisipp foretrekker imidlertid flertallet av informantene å si *he hoppa* framfor *he hopt*. Også Frestad (1991:150) observerer en slik tendens i sitt arbeid. I disse verbene har de tradisjonelle endelsene *-te* og *-t* skilt preteritumsforma og perfektum partisippforma fra infinitivs- og presensformene. Årsaken til at *a*-endelsen tar over i disse her kan altså *ikke* være at en trenger å skape ei tydeligere markering av opposisjonen mellom de forskjellige tempuskategoriene. Dermed kan ikke overgangen til *a*-endelse skyldes funksjonell tyngde i disse tilfellene.

6.1.3 Svake hunkjønnsord, ubestemt form entall

Det ser ut til at *e*-endelsen i *ubestemt form entall av hunkjønnsord* er i ferd med å ta over for den tradisjonelle *a*-endelsen. Listadialekten er dermed i ferd med å gå fra å være til et *e/a*-mål til å bli et reint *e*-mål. Det er i ungdomsspråket på Lista i dag vanligere å si *ei jente* og *ei kage* enn *ei jenta* og *ei kaga*. Når determinativen *ei* ikke står foran det svake hunkjønnsordet, er det i tillegg så å si ingen listaungdommer som bruker den tradisjonelle forma med *a*-endelse. Denne tendensen til å bruke *e*-målsformer når *ei* ikke står foran hunkjønnsordet, beskrives imidlertid allerede i Abraham Veres nedtegnelser. Dette viser at utviklinga i retning av å bli et reint *e*-mål sannsynligvis hadde begynt allerede før hans innsamling ble avsluttet i 1950. *E/a*-målet står i dag sterkest i Borhaug-området, men også informanter som bor andre steder på Lista har beholdt *e/a*-målet. Blant hovedinformantene mine er det to informanter som har *e/a*-mål både i følge avkryssningsskjemaet og bildeundersøkelsen. Begge disse bor i områder som grenser til *Vanse* skolekrets.

I 1991 skrev Randi Frestad følgende: ”Bare i Borhaug-området kan målet framleis seiast å vere *e/a*-mål, men også her har vaklinga begynt. Resten av Lista er reint *e*-mål, iallfall for ungdom fødd etter 1970” (Frestad 1991:155). Ut i fra mine observasjoner finnes det altså ungdommer med *e/a*-mål også utenfor Borhaug-området. De er imidlertid i et mindretall. Likevel vil jeg bemerke at det ser ut som om *e/a*-målet er mer seiglivet enn en skulle tro. I og med at det var så få ungdommer som hadde *a*-endelse i ubestemt entall av svake hunkjønnsord i 1991, trodde jeg i utgangspunktet at det ville være enda færre av informantene *mine* som hadde beholdt dette trekket i talemålet sitt.

Dersom *e/a*-målet forsvinner på Lista, skyldes det trolig ikke en indre utvikling i språket. Dersom det hadde vært forklaringen, skulle ikke *e/a*-målet i Nord-Norge *spredd* seg. Og det er akkurat det det gjør. Skjekkeland (2005:56) skriver: ”På kysten av Agder ser ein i dag ein tydeleg tendens til at *e*-målet tek over der det før var *e/a*-mål (Sør-Audnedal og Lista). I Finnmark og Nord-Troms ser ein døme på det motsette. Her breier *e/a*-målet seg innover det tradisjonelle *e*-målet (...)”. Forklaringen på at *e/a*-målet forsvinner ligger trolig heller i at det har liten utbredelse i sørlandsregionen. Det må vike plassen for *e*-målet, som har større geografisk utbredelse her nede. Med andre ord kan denne endringa i listadialekten være et uttrykk for språklig regionalisering.

6.1.4 Palatalisering av velarer

Det ser ut til at *palataliserte velarer* i innlyd er på vei ut av listadialekten. Dette er i tråd med hva Randi Frestad kom fram til i sin hovedoppgave fra 1991. Det er kun i variabelen *ikke/ikkje* at den palataliserte varianten fremdeles dominerer. Fremdeles sier, i følge avkryssningsskjemaene, så godt som alle Lista-ungdommene (95 %) *ikkje* i stedet for *ikke*. For øvrig er det i tillegg noen få informanter som fremdeles foretrekker å si *stykkje* i stedet for *stykke*. Det ser ut til at den palataliserte varianten *stykkje* står sterkere i Borhaug-området enn andre steder på Lista.

Den observerte språkbruken til hovedinformantene bekrefter at den palataliserte varianten *ikkje* fremdeles står sterkt. Jeg observerte ingen forekomster av varianten *ikke* i de kvalitative intervjuene. På den andre siden bekreftet den observerte språkbruken at en del *andre* ord som i det tradisjonelle listamålet hadde palatalisering av velarer, ikke har palatalisering lenger. Dette gjelder blant annet *tenke*, *ønske* og *merke* som tidligere het *tenkje*, *ønskje* og *merkje*.

Det at de palataliserte formene forsvinner skyldes trolig en kombinasjon av ei indre utvikling i språket og språklig standardisering. Skjekkeland (2005:72) skriver følgende:

Det er nok analogi-drivkrafta som fører til at palataliseringa blir borte: Former som *bekk* – *bekkjen* blir til *bekk* – *bekken* (dvs. at ikkje-palatal uttale slår gjennom også i den bundne forma). Det har sikkert også sitt å seia at den palatale uttalen i fleire kategoriar ikkje blir markert i skriftmåla.

Analogi-drivkraften er en *indre* drivkraft i språket selv, mens skriftspråket er en *ytre* drivkraft. Kombinasjonen av disse kreftene gjør trolig at det blir slutt på palatalisering av velarer i innlyd i listadialekten.

6.1.5 Ubestemt form flertall av hankjønnsord

I *ubestemt form flertall av hankjønnsord* er det fremdeles endelsen *-e* som dominerer. De fleste ungdommene på Lista sier *mange steine* og *mange bile*. I undersøkelsen med avkryssingsskjemaet valgte alle (100 %) av informantene de tradisjonelle formene med *e*-endelse. Likevel observerte jeg i de kvalitative intervjuene at to av hovedinformantene brukte variantene *vennår* og *byår* der en tradisjonelt ville ha sagt *venne* og *bye*. Selv om det var den tradisjonelle *e*-endelsen som dominerte også hos disse to hovedinformantene, viser dette at også varianter med *år*-endelse nå er i bruk på Lista i ubestemt form flertall av hankjønnsord.

Selv om den tradisjonelle Kristiansands-dialekten har *år*-endelse i ubestemt form flertall av hankjønns substantiver, tror jeg ikke det er her denne endelsen er hentet fra. I kapittel 2 så vi nemlig at den endelsen i ubestemt flertall av hankjønns substantiver som spredte seg fra Kristiansand til nabobyene var den nye *er*-endelsen (se 2.1.1). Av den grunn tror jeg at det her dreier seg om påvirkning fra skriftspråket. I den tradisjonelle listadialekten finnes allerede endelsen *-år*, for eksempel i verbalsubstantiv som *lugår* (løgner), *svømmår* (svømmer) og så videre. Folk fra Lista er dermed vant med at endelsen *-er* i skriftspråket kan uttales *-år* i talespråket. Det er trolig derfor at blant annet ”venner” uttales *vennår* i de to tilfellene i de kvalitative intervjuene. Det blir trolig ”for fint” for informantene å uttale endelsen *-er*. Grunnen til at de to informantene bruker denne skriftspråksnære forma framfor den tradisjonelle forma *venne* i disse tilfellene, kan være at de ønsker å snakke litt ekstra tydelig.

6.1.6 Differensiering av norrøn *rn* til *dn*

Det ser også ut til at det tradisjonelle trekket med *differensiering av norrøn rn til dn* er på vei ut av listadialekten. I avkryssningsskjemaet oppgir riktignok i gjennomsnitt 21 prosent av informantene at de bruker forma med *dn*. Men her hadde jeg bare med variablene *hodn/horn* og *bodn/born/barn*. I bildeundersøkelsen hadde jeg med et bilde av korn, og her var det ingen av de seks hovedinformantene som brukte den differensierte varianten *kodn*. I de kvalitative intervjuene observerte jeg i tillegg følgende ord der differensiering av *rn* til *dn* hadde vært mulig: *gjerne*, *søskenbarn* og *barneskolen*. Men i alle disse ordene er det variantene uten differensiering som blir brukt. Ingen av informantene sier *gjedne*, *søskenbodn* eller *bodneskolen*. Til og med Dagfinn, som ellers bruker mange tradisjonelle former, sier *gjerne* og *barneskolen*.

Papazian og Helleland peker på at det er vanlig at uttalen *rn* tar over for *dn* i de dialektene som tradisjonelt har hatt denne differensieringen: ”I yngre mål er det ein tendens til å byte ut denne uttalen med den standardnorske, dvs. (...) /rn/ ” (Papazian og Helleland 2005:56). Videre sier de: ”Dette er òg noko ein kunne vente, ettersom formene med (...) /dn/ er ”markerte” former, som skil seg klårt frå formene i både riksspråka og dei fleste dialektane” (op.cit.). Denne utviklinga i listadialekten er med andre ord et eksempel på språklig standardisering, eventuelt regionalisering.

6.1.7 Personlige pronomen

I kategorien personlige pronomen ser det ut til at de tradisjonelle formene holder seg godt. I avkryssningsskjemaet oppgir så å si alle informantene at de sier *mi* framfor *vi*, *åkke* framfor *oss* og *dåkke* framfor *dere*. Dette gjelder også Anne, som i de fleste andre kategoriene foretrekker de yngre formene. I det kvalitative intervjuet med Anne observerer jeg imidlertid at hun sier *vi* to ganger. Varianten *mi* forekommer tretten ganger. Hos de andre hovedinformantene er det kun forma *mi* som blir brukt i intervjuene. Når det gjelder de andre variablene, *åkke/oss* og *dåkke/dere*, er det for få observasjoner til å si noe om hvorvidt disse er like mye i bruk i den observerte språkbruken som i den rapporterte. Fra disse variablene er det kun *åkke* som i det hele tatt blir brukt i de kvalitative intervjuene, og denne varianten forekommer kun én gang.

De tradisjonelle formene *åkke* og *dåkke* skiller seg klart fra de tilsvarende personlige pronomenene i bokmål, ”oss” og ”dere”. De kan sies å være nokså ”markerte” former. Likevel holder de seg altså godt. Årsaken til dette er trolig at personlige pronomen er ord som er mye i bruk. Dermed skjer endringer i denne kategorien sakte. Det at mange av de personlige pronomenene fremdeles har en rest av kasusbøying (skiller mellom subjekts- og objektform), viser at språkendringer får seinere innpass her enn for eksempel i substantivbøyinga.

6.1.8 Særegne former og tradisjonelle ord

Det tradisjonelle determinativet *ekven* er ikke så mye i bruk blant ungdom på Lista lenger. Forma *ekko* blir imidlertid brukt noe mer. De yngre variantene *noen* og *noe* har heller ikke stor oppslutning blant Lista-ungdommen. Fremdeles foretrekker de fleste å si *nåen* eller *nåne* i stedet for *noen* og *nåe* eller *någe* i stedet for *noe*. Blant hovedinformantene er det kun Anne som oppgir at hun bruker en av de yngre variantene av disse variablene. I avkrysningskjemaet krysser hun av for at hun foretrekker forma *noen*. Også i den observerte språkbruken hennes i det kvalitative intervjuet finner vi varianten *noen* i bruk. Her erstattes i tillegg variantene *nåe* og *någe* av *noe* i enkelte tilfeller.

Den observerte språkbruken i de kvalitative intervjuene viste i tillegg at *mye* har kommet inn og erstatter hos noen informanter de tradisjonelle ordene *møje* og *møe*. Én av informantene, Christian, bruker kun varianten *mye*, mens en annen (Anne) veksler mellom variantene *mye* og *møje*.

Blant de tradisjonelle ordene var det kun *jårple* som fremdeles har stor oppslutning. Av hovedinformantene er det kun Anne og Christian som heller sier *potete* (ubest.pl). De andre tradisjonelle ordene jeg hadde med, *vege* og *molje* fikk liten oppslutning.

Alle disse endringene kan karakteriseres som leksikalske endringer. Om slike endringer skriver Skjekkeland: ”Det synest vera klart at nye ord og nye former på ordstammene (nye leksem) langt lettare kjem inn i språket enn systematiske endringar” (Skjekkeland 2000:246). Med dette mener han at det skjer lettere endringer i ordtilfanget, eller leksikon, i en dialekt enn det skjer endringer i for eksempel bøyningmønster. Selv om vi her har sett eksempler på at det er skjedd endringer i bøyningmønsteret når vi sammenligner dagens listamål med det

listamålet Vere (1993) beskriver, er det nok ordforrådet til innbyggerne på Lista som har endret seg mest siden Abraham Veres innsamling fant sted.

6.2 Årsaker til variasjon og endring i listadialekten

I det følgende vil jeg fortsette med å drøfte om endringene i listadialekten skyldes språklig regionalisering eller standardisering. Jeg vil også komme inn på forklaringer på hvorfor noen listaungdommer har et mer tradisjonelt talemål enn andre. Drøftingen av årsakene tar utgangspunkt resultatene jeg har presentert tidligere i avhandlingen. Jeg vil i mange tilfeller jamføre disse resultatene med teoriene jeg presenterte i teorikapitlet.

6.2.1 Regionalisering eller standardisering?

Som vi har vært inne på i drøftinga av variabelnes status, kan mange av endringen i listadialekten forklares ved at det skjer ei språklig regionalisering eller standardisering. Derfor vil jeg her diskutere hvorvidt endringene i listadialekten kan sies å være forårsaket av den ene eller den andre av disse ytre drivkreftene. Som tidligere forklart, finner regionalisering sted der et språktrekk med liten geografisk utbredelse blir erstattet av et trekk som er utbredt i et større geografisk område, det vil si i hele regionen. De nye språktrekkene får som regel først gjennomslag i den største byen i regionen, og sprer seg så til mindre byer og aller sist til bygdene. Standardisering er et annet språkendringsfenomen. Der det skjer ei standardisering utvikler den lokale dialekten seg slik at den blir mer lik standarddialekten som er felles for hele landet. Oslodialekten eller ”talt bokmål” kan for eksempel regnes som standarddialekt i Norge.

Det er imidlertid ikke uproblematisk å operere med begrepet *standarddialekt* eller *standardtalemål* her i landet. I Norge finnes det nemlig ikke noen ”kodifisert overdialektal talemålsnorm (...) (t.d. i form av offisielt vedtekne uttaleordbøker e.l.), slik det gjer i ein del andre land i Europa” (Røyneland 2008:25-26). Jeg ønsker derfor å presisere hva jeg mener med ”standarddialekt” og ”standardisering” i denne sammenhengen.

I Norge har vi to *skriftspråklige* standarder én for bokmål og én for nynorsk. Disse danner i utgangspunktet grunnlaget for to ulike standardtalemål. Unn Røyneland skriver i kapitlet Språk og dialekt i boka *Språkmøte* at ”det har utan tvil etablert seg både eit bokmålsbasert og

eit nynorskbasert normaltalemål i Noreg” (Røyneland 2008:26). Siden bokmål er det skriftspråket som brukes av de fleste innbyggerne på Lista, er det trolig den bokmålsbaserte standarden som har størst innvirkning på listadialekten.

Når det gjelder den bokmålsbaserte standarden, finnes det flere forskjellige ”versjoner” av denne. Talemålet på Oslos vestkant framheves gjerne som det talemålet som ligger nærmest denne standarden. Unn Røyneland peker imidlertid på at en kanskje må dele standarden opp i én *konservativ* og én *radikal* standard, der den konservative likner mest på talemålet på Oslo vestkant og den radikale har mange fellestrekk med østkantmålet i Oslo (Røyneland 2008:27). Begge disse standardene har imidlertid østnorsk aksent. For listalendinger blir det dermed ikke naturlig å bruke noen av disse standarddialektene. (Et unntak kan være små barn fra Lista som bruker den konservative standarden når de leker.)

Det er imidlertid også mulig å snakke om et bokmålsnært standardtalemål *uten* østnorsk aksent. Det vanlige da er ”at ein tek med seg uttalemønsteret frå dialekten sin når ein brukar standardtalemålet” (Røyneland 2008:27). I denne studien har vi sett eksempler på dette når hovedinformantene Anne og Birgitte blant annet sier *vennår* i stedet for *venne*. Disse informantene overfører her uttalemønsteret for endelsen –er i skriftspråket fra andre ord, f. eks. *svømmår* til ubestemt flertall av hankjønnsord. I tillegg holder de fast på skarre-r-en når de sier *vennår*. Røyneland (2008:27) kaller et slikt standard talemål for et ”regionalt farga standardtalemål”. I denne avhandlingen er det denne typen talemål jeg sikter til når jeg bruker begrepene *standarddialekt* og *standardisering*.

Det er ofte vanskelig å si om endringene i listadialekten er et uttrykk for språklig regionalisering eller standardisering. Rune Røsstad (2005:95) peker i sin avhandling *Den språklege røynda - Om oppfatta og realisert talemål i austre Vest-Agder* på hvordan det kan være vanskelig å forklare retninga på utviklinga også når det gjelder andre talemål i Vest-Agder:

Samla syner altså nyare gransking av talemål sentralt på Agder nokså sprikande og ujamne tendensar. Det er riktignok liten tvil om at det har vore relativt mykje endring dei seinare tiåra, men både styrken og retninga på utviklinga er det vanskeleg å seie noko eintydig om. I mangt ser det ut til at endringa skjer i form av ei utjamning, og at ulike former for sentralisering her spelar ei rolle. Med sentralisering meiner eg då tendensar i retning av talemål som finst hos eit

fleirtal av innbyggjarane. Dette kan vere i retning av «normal-norsk», i retning av kristiansandsmål og i retning av kystmål. Og ofte er det her eit samanfall som gjer det vanskeleg å sjå kva som er retninga på utviklinga.

Røsstad skisserer her tre forskjellige endringstendenser. Dialektene i Vest-Agder beveger seg både i retning av ”normal-norsk” (standardisering) og i retning av Kristiansandsmål (regionalisering). I tillegg utvikler innlandsdialektene seg til å blir mer like kystmåla.

Som vi har sett tidligere i denne avhandlingen, kan i tillegg endringene i noen tilfeller forklares ved at det skjer ei naturlig indre utvikling i språket. Et eksempel på dette så vi når *a*-endelsene kommer tilbake i preteritum og perfektum partisipp av svake verb. Her kan endringene forklares med *funksjonell tyngde*. I den samme forbindelsen så vi imidlertid at *a*-endelsene tok over også der det språklig sett *ikke* var behov for det. *A*-endelsene taes i bruk også der det fra før fantes et språklig trekk som markerer opposisjonen mellom de aktuelle tempuskategoriene. Dette indikerer at det kan være andre årsaker enn indre utvikling forårsaker denne språkendringa i listadialekten.

De få andre stedene (Mandal – Søgne) der bøyingsmønsteret for de svake verbene har vært den samme som på Lista, ser vi den samme utviklinga; *a*-endelsene tar over for *e*-endelsene. Skjekkeland skriver følgende om endringa som skjer i disse dialektene: ”Det er vanskeleg å avgjera om dette skjer etter mønster frå bymålet i Kristiansand, som har *a* ending i desse verba, eller om det er utslag av ei indre utvikling i språket” (Skjekkeland 2006:74).

Skjekkeland peker her på at utbredelsen av *a*-endelsene i preteritum og perfektum partisipp av svake verb også kan være et uttrykk for *språklig regionalisering*. *A*-endelser i preteritum og perfektum partisipp har stor geografisk utbredelse i hele Vest-Agder. I tillegg finnes de samme *a*-endelsene i Kristiansands-dialekten og i Farsund bymål (Frestad 1991:159). De kan dermed ha spredd seg fra Kristiansands-dialekten via Farsunds-målet til listadialekten.

Det må i denne sammenhengen også nevnes at denne utviklinga i listadialekten er ei strukturell endring som går *mot* skriftspråket. Skjekkeland (2006:74) skriver: ”I det bokmålet folk les, dominerer (...) pret. på -et i *a* verba (kastet, senket)”. Selv om det er tillatt å skrive ”kasta” og ”senka” på bokmål, er det altså endelsen -et som dominerer i slike verb. Likevel er det, som vi har sett, *a*-endelsen som sprer seg i talespråket. Det ser med andre ord ut som om

bymålsforma fra bymålet i Kristiansand ”vinner over” bokmålsforma i dette tilfellet. Det er denne forma som trolig har spreidd seg til Lista, via Farsund bymål.

En slik liknende utvikling, der bymålsformene utkonkurrerer bokmålsformene, har funnet sted også andre steder i landet. Bymåla ser ”ut til å stå sterkare enn den lokale varianten av bokmålet, t.d. ”fintrøndersk” i Trøndelag” (Papazian og Helleland 2005:142). Dialekten som ser ut til å spre seg også i andre landsdeler er ofte ”eit talemål som er eit kompromiss mellom bokmålet og dei gamle bymåla” (Papazian og Helleland 2005:143).

I de kvalitative intervjuene får jeg imidlertid opplysninger som svekker antakelsen om at endringene i listadialekten skyldes språklig regionalisering. Det ser nemlig ikke ut til at informantene identifiserer seg med Sørlandet som region i særlig stor grad. Når jeg spør dem hvilken betegnelse de vil bruke om seg selv svarer Dagfinn, Frida og Birgitte at de først og fremst beskriver seg selv som listalendinger. De andre tre informantene karakteriserer seg imidlertid som Sørendinger. Alle sier likevel at de kommer fra Lista når de skal fortelle utenforstående hvor de kommer fra.

Kristiansand har heller ikke en markert funksjon som regionsenter for ungdommene som er med i undersøkelsen. Både Frida, Eskil, Kristian og Dagfinn vil helst reise vestover til Flekkefjord eller Stavanger for å ”shoppe”, når det kommer ny vei som korter ned kjøretiden mellom Farsund og Flekkefjord til ett kvarter. For Eskils del skyldes det imidlertid først og fremst at han har mye familie i Rogaland. Anne har ikke noen spesiell formening om hvor hun foretrekker å reise, mens Birgitte først og fremst reiser til Kristiansand for å handle. Hun forklarer at dette først og fremst er fordi søsteren hennes bor der.

I kapittel 2 siterte jeg Unn Røyneland som sier at ”regionaliseringsprosessen er (...) med på å framheve *regionen* som kulturell eining, til forskjell frå andre regionar innom nasjonen, og er på den måten uttrykk for ein form for regionalisme” (Røyneland 1999:104-105). Når informantene mine føler såpass liten tilknytning til Sørlandet som region og Kristiansand som regionsenter, vil jeg ikke anta at de bevisst ønsker å markere tilknytning til denne regionen gjennom språket sitt.

6.2.2 Sosiale felt

I kapittel 2 viste jeg også hvordan Gunnstein Akselberg (1995) bruker begrepet *sosiale felt* for å forklare variasjon i talemålet til informantene sine. Dette begrepet er som jeg nevnte da, hentet fra Bourdieus kultursosiologi. Menneskene som sammen utgjør et sosialt felt strides om å opparbeide seg mest mulig symbolsk kapital. Eksempler på slik kapital kan være penger, ferdigheter eller kunnskap innenfor et bestemt emne. Videre forklarte jeg hvordan ulike sosiale felt kan ha varierende grad av ”fysisk, mental og delvis ideologisk” (Stokstad 2007:49) orientering mot lokalmiljøet. I undersøkelsen min ønsket jeg å finne ut om talemålet til informantene mine bar preg av hvilke sosiale felt de oppga at de var en del av.

Ut i fra dataene jeg samlet inn, ser det ut til å være en viss sammenheng mellom hvilke sosiale felt informantene er engasjert i og graden av tradisjonelt talemål. Særlig ser det ut til at de informantene som mekker mye på mopeder og biler på fritida, i stor grad holder på den tradisjonelle dialekten.

Denne tendensen ser vi tydeligst hos guttene. Dagfinn, som bruker flest tradisjonelle former, er også den som er mest opptatt av å mekke på mopeder. Christian, som har en mindre tradisjonell dialekt, liker også å kjøre moped, men han mekker bare litt. Mekking er ikke hovedinteressen hans. Eskil, som er den av guttene med den minst tradisjonelle dialekten, kjører en del moped på fritida, men han understreker at han ikke pleier å mekke på dem. Som vi ser, samsvarer graden av interesse for mekking med graden av tradisjonelt talemål hos guttene. Også hos jentene kan vi se et lignende mønster. Det er kun éi av jentene som i det hele tatt interesserer seg for mekking. Det er Frida. Hun er også den jenta som har det mest tradisjonelle talemålet.

Mekkemiljøet på Lista er ikke lokalforankra i den forstand at medlemmene av det har en sterk *ideologisk* orientering mot Lista. På den andre siden tror jeg at dette sosiale feltet har en *fysisk* orientering til Lista-området. Det å mekke på mopeder er generelt en aktivitet som er mer populær i bygdesamfunn enn i byer. Årsaken til det er trolig at de fysiske forholdene ligger bedre til rette for denne aktiviteten i bygder enn i byer. Denne påstanden støttes av at Dagfinn sier at den største fordelene med å bo på Lista er at det er lite folk, lite trafikk og lite politi der. Trolig finnes det på Lista veier som er lite trafikkert der de kan prøve ut mopedene sine og se

om mekkingen har gitt resultater. Dette er det mer risikabelt å gjøre i en by med mye trafikk og mennesker (og politi) overalt.

Når det gjelder de andre aktivitetene hovedinformantene oppgir at de driver med, ser det ikke ut til at disse påvirker informantene til å holde på den tradisjonelle dialekten. Verken musikkorps eller speider, ridning eller det å se på film, spille gitar eller fotball eller jakt og fiske kan sies å være spesielt lokalforankra til Lista. Dermed tror jeg ikke deltakerne i disse feltene blir spesielt påvirka til å holde på den tradisjonelle listadialekten. Et av de sosiale feltene Anne er en del av, menighetsaktiviteter i Lyngdal, tror jeg tvert imot kan være med og påvirke henne i retning av å fjerne seg fra den tradisjonelle dialekten. Årsaken til det er at feltet er lokalisert til et annet sted enn hjemstedet. Dermed møter hun der mennesker med et annet talemål.

Jeg har i undersøkelsen min ikke kunnet påvise noen *tydelig* lokalforankra felt som er særegne for Lista. I så måte likner resultatene mine på det Mariann Birkeland (2008:114) kom fram til i sin undersøkelse av lokalsamfunnene Meland og Radøy i Nordhordland. Sammenlignet med feltene Akselberg og Stokstad opererer med på henholdsvis Voss og Aurland, er feltene på Meland og Radøy mer diffuse. Det samme gjelder for de sosiale feltene på Lista.

6.2.3 Sosiale nettverk

I undersøkelsen min studerte jeg hovedinformantenes nettverk. Jeg la spesielt vekt på å studere nettverkenes tetthet og pleksitet. I tillegg så jeg på hvor medlemmene i nettverket bodde og hva slags dialekt de snakket. Som tidligere beskrevet, virker ofte tette nettverk preget av multiplekse relasjoner konserverende for den tradisjonelle dialekten. Derfor hadde jeg forventet å finne en slik sammenheng også mellom nettverkene og talemålet til hovedinformantene mine.

I undersøkelsen min var det to av hovedinformantene som markerte seg ved å ha nettverk med stor grad av tetthet og flere multiplekse relasjoner: Frida og Eskil. Det ser ut til at det er kun hos Frida at nettverket har en tradisjonsbevarende funksjon. Hun har den høyeste tradisjonsprosenten blant jentene, mens Eskil har den laveste blant guttene.

En årsak til at Eskils nettverk ikke får han til å holde mer på den tradisjonelle dialekten, kan være at én av kameratene snakker østlandsdialekt. Når Eskil snakker med denne kameraten, konvergerer han kanskje litt for å minske avstanden mellom de to dialektene. Dette medvirker trolig til å holde tradisjonsprosenten til Eskil nede.

Fridas nettverk skiller seg fra Eskils ved at alle medlemmene av nettverket hennes snakker listadialekt. Dermed blir det ikke nødvendig for Frida å konvergere når hun snakker med dem. Tvert om møtes hun sannsynligvis med sanksjoner fra de samme personene dersom hun fjerner seg for mye fra den tradisjonelle listadialekten. Frida oppgir i hvert fall at *hun* retter på andre dersom de snakker for ”pent”. Eskil, på sin side, oppgir at han *ikke* gjør det. Det kan dermed se ut til at det i større grad er kultur for å korrigere yngre former i dialekten i Fridas nettverk enn i nettverket til Eskil.

Årsaken til at talemålet er forskjellig i Fridas og Eskils nettverk kan forklares teoretisk ved at medlemmene av de to nettverkene ikke er styrt av de samme *normene* for korrekt språkbruk. Sandøy (1987:136) skriver dette om slike normer: "Det er vanlig at eit samfunn har *normer* for korleis ein skal velje språklege variantar. Dette er sjølvagt uskrivne normer, men dei blir innøvde gjennom den såkalla *sosialiseringssprosessen*." Videre forklarer han at "normene blir etablert og halde oppe innafor grupper; der er dei ein del av fellesskapen gruppemedlemmene imellom" (Sandøy 1987:137). Normene som er etablert i Fridas nettverk er trolig ikke de samme som finnes i Eskils nettverk. Bakgrunnen for dette kan være at det i Eskils nettverk også finnes et medlem som ikke snakker listadialekt. Dermed blir det kanskje urimelig å ha normer som krever bruk av de mest tradisjonelle variantene i listamålet i dette nettverket.

Når det gjelder nettverkene til de andre informantene, er det ingen av dem som er verken helt åpne eller helt tette. Anne og Birgitte skiller seg imidlertid ut ved å ha flest uniplekse relasjoner i nettverkene sine. For Birgitte ser ikke dette ut til å ha noen innvirkning på tradisjonsprosenten i talemålet hennes, mens for Anne kan de være ei forklaring på at hun har en lav tradisjonsprosent. Både Anne og Birgitte har personer i nettverkene sine som ikke snakker listadialekt. Anne har to venninner fra Lyngdal, og Birgitte har éi fra Kvinesdal. For Christian og Dagfinn er det vanskelig å se en klar sammenheng mellom nettverket og talemålet dere. Nettverkene deres er så å si identiske, men tradisjonsprosenten i talemålet deres er likevel forskjellig.

6.2.4 Listadialektens identifiseringsfunksjon

Et klart flertall av hovedinformantene har ei negativ holdning til listadialekten. De synes ikke den er spesielt fin. For de personene som har disse holdningene, er det mest nærliggende å tro at de ville ønske å bruke så få tradisjonelle listamålsformer som mulig. Dette ser imidlertid ikke ut til å stemme for mine informanter. Selv om de synes dialekten er stygg, ønsker de ikke å forandre på den. Trolig skyldes dette at listadialekten har en identifiseringsfunksjon.

Lignende observasjoner er gjort i studier av andre norske dialekter. Blant annet fant Per P. Gulbrandsen i 1979 ut at utviklinga i Tønsberg bymål på noen områder gikk *mot* den dialekten som hadde prestisje. ”Han tolka denne utviklinga som uttrykk for at språkbrukarane ønskjer å markera indre solidaritet, dei vil ikkje bryta med identiteten sin” (Skjekkeland 2000:82). En av informantene hans sa blant annet: ”Vi snakkær jo stygt, men vi kan jo’kke snakke sossespråk heller!” (Gulbransen 1979:65) (her: Skjekkeland 2000:82). Helge Sandøy (1987:151) sier følgende om dette fenomenet: ”Språket har altså også ein annen verdi enn den vi omtaler som prestisjeverdien. Denne verdien ("covert prestige") vil vi beskrive som identifikasjonsfunksjonen åt språket”.

Det følgende utdraget fra intervjuet med Frida viser hvordan hun på samme tid ikke synes den tradisjonelle dialekten er spesielt fin, men likevel synes det er gøy å ha en litt spesiell dialekt. Hun synes også det er koselig når de eldre på Lista snakker sin dialekt, selv om den ikke er så fin:

Intervjuer: (...) Syns du at listadialekten æ fin ellår stygg?

Frida: Nå du høre i fra Oslo, så kanskje Oslo æ litt finåre då, men du..., ja, det æ jo ein *spesiell* dialekt, så det e jo gøy nå du ’kjeme te Oslo så tru di du æ dansk, ellår nåe sånn.. det æ veldig.. morsomt.. hehe.

Intervjuer: Ja. Hehe. Eh. Synst du den dialekten som de eldre prate jys som.. æ fin ellår stygg?

Frida: Både òg.. Det ’kjeme mange rare ord der som.. mi allår hi hørt om.. som kan komme ud i frå dei.. så då .. jys som ikkje så fint... Men så æ det koselig øu, syns æ..

Intervjuer: (...) Men du konne ikkje tenke dæg å snakke sånn sjøl, jys som.. hehe.?

Frida: hehe.. Ikkje heilt sånn.

Dette utdraget viser hvordan dialekten, selv informanten ikke ser på den som fin, kan brukes til å uttrykke sin sosiale identitet. Frida synes det er gøy å ha en litt særegen dialekt, kanskje fordi den da lett kan brukes for å markere tilhørighet til hjemstedet, Lista, som hun er veldig stolt av. Språkbruken til Frida viser nemlig at hun holder fast på mange av de tradisjonelle variantene i listadialekten. I tillegg sier hun her at hun synes det er koselig å høre når de eldre

snakker sin dialekt fylt med rare ord, selv om hun ikke helt kunne tenke seg å snakke like ”breidt” som dem selv.

Det at noen av informantene holder fast på listadialekten selv om en betrakter den som stygg, er et uttrykk for at dialekten har ”skjult prestisje”. Begrepet ”skjult prestisje” eller *covert prestige* er hentet fra Peter Trudgill og ble lansert for å forklare hvorfor språklige varieteter med liten prestisje i mange tilfeller holder overraskende god stand mot standardtalemålet som gjerne har høy prestisje. Både Labov og Trudgill observerte dette i sine studier i henholdsvis New York og Norwich (Holmes 1992:348):

After talking to many New Yorkers, Labov described the city as a 'sink of negative prestige'! Similarly in Norwich Trudgill was told 'I speak 'orrible' by men who used the local vernacular. (...) The term covert prestige was therefore introduced to explain the fact that, despite their 'official' protestations, people clearly do in fact value vernacular varieties.

Som vi så ovenfor, setter Sandøy (1987) likhetstegn mellom “covert prestige” og identifiseringsfunksjonen til språket. Dermed kan en si at når informantene snakker tradisjonell listadialekt selv om de ikke synes den er fin, viser det at dialekten er en del av identiteten deres. Generelt kan en si at de informantene som har en tradisjonell dialekt, trolig ønsker å markere tilhørighet til Lista i sterkere grad enn dem som har en yngre dialekt.

Denne antakelsen styrkes også når vi ser på hvilke holdninger de forskjellige informantene har til å forandre på dialekten. Det ser ut til at disse holdningene spiller en viktigere rolle for tradisjonsprosenten deres enn om hvorvidt de synes dialekten er fin eller stygg. De tre hovedinformantene som bruker flest tradisjonelle varianter, oppgir alle at de av og til retter på andre som snakker ”feil dialekt”. Dette er et tegn på at det er disse informantene som er mest opptatt av at en ikke må forandre den tradisjonelle dialekten *for* mye. De tre andre hovedinformantene er ikke så opptatt av om andre snakker rett listadialekt. Likevel sier hele fem av de seks informantene negativt på det å forandre dialekt dersom en flytter til et annet sted. Den eneste som synes dette kan være OK, er Anne. Hun er også den informanten som bruker færrest tradisjonelle dialektvarianter av alle

Det er ikke uvanlig at ungdommer er opptatt av å ikke fjerne seg for mye fra den lokale dialekten. Sandøy (1987:139) skriver at "(...) funksjonen som solidaritetsmarkør ser vi svært

godt at språket har i ungdomsmiljø. Der er kravet til samhold med gruppa stort, og som ungdom er ein òg svært avhengig av denne gruppa, det er viktig å kjenne seg godtatt i dette miljøet".

Ut i fra dette kan det se ut som at de fleste informantene, mer eller mindre bevisst, har en oppfatning av at det finnes en sammenheng mellom språk og identitet. De synes det blir feil å la være å snakke listadialekt fordi den ikke er en "fin" dialekt. Grunnen til at de føler det slik, er trolig at de ser på dialekten som en del av identiteten deres. Ved å bruke den, signaliserer de at de vil markere tilhørighet til det sosiale fellesskapet av mennesker som bor på Lista.

6.2.5 Samfunnstype

Ut i fra opplysninger jeg fikk i de kvalitative intervjuene, vil jeg karakterisere Lista som et samfunn med diffus identitet av positiv valør. Mariann Birkeland gir følgende karakteristikker av denne samfunnstypen (Birkeland 2008:23-24):

Det kan til dømes vera ei lita bygd der innbyggjarane har gode sosiale relasjonar, men der bygda ikkje har noko som gjer at ho skil seg ut på nokon måte. Det kan også vera ein anonym mellomstor by eller bygdeby der innbyggjarane trivst godt.

Disse beskrivelsene synes jeg passer godt med det inntrykket jeg får av Lista-samfunnet gjennom hovedinformantene. Alle informantene er fornøyd med å bo på Lista. Frida og Birgitte sier blant annet følgende:

Intervjuer: Eh... Æ du stolt a plassen?

Birgitte: Ja, egentlig.. det æ veldig fint å sånt, så æg lige mæg der.

Intervjuer: (...) Æ du stolt a den plassen du 'kjeme i frå?

Frida: Æg æ gala stolt. Æg æ det. Æ trives veldig.

(...)

Intervjuer: Ehm.. Hi du lyst te å engasjere dæ for at fler.. vil busette sæ her på Lista, ellår?

Frida: Ja, det vil æ absolutt. For det at det æ en nydelig plass.. Der æ det. Det æ veldig sosialt.. og det æ 'kje sånn... ja æ vett... det.. det e veldig greie folk!

Dette viser at stedets identitet har en positiv valør. Folk som bor på Lista er fornøyd med plassen. Dette skyldes trolig at de ser på stedet som en "nydelig plass", men også at de synes at menneskene som bor der er "greie folk".

Det virker imidlertid ikke som om hovedinformantene tror at Lista er en kjent plass for folk fra andre steder i landet. Dette er et tegn på at stedets identitet er diffus. Christian sier blant annet at han ofte må forklare hvor Lista ligger når han skal presentere seg:

Intervjuer: Eh.. nå du ska' fortelle folk henne du 'kjeme i frå, kå sei du då?
Christian: eh.. fra Lista (...) Ellår æ må vel som regel forklare henne Lista æ.. Hehe..

Det at Lista er en fin plass og at folkene der er greie, er ikke nok til å sette Lista på Norgeskartet. For at stedet skal bli kjent for andre nordmenn, må det skille seg ut på en eller annen måte. I den seinere tid har det vært mye fokus på det ”amerikanske Lista”. Blant annet har det vært innslag om dette Lista-fenomenet på NRK. Dette kan være et steg i retning av å gi Lista en mer fokusert identitet. En av hovedinformantene, Frida, trekker fram American Festival som noe som var særlig bra for stedet:

Intervjuer: Ehm.. Kå synst du om... den nye botikken.. sånn.. Tronken og... det at Listafestivalen hi blitt te American Festival og...?
Frida: Æ syns det æ veldig gøy.
Intervjuer: Ja?
Frida: Æ syns det. (...) og den derne American Festival to' jo heilt a' så.. tru den hjalp.
Intevjuer: Ja?
Frida: Det hjalp mæ nåe nytt øu.
Intervjuer: Ja. Det hjelpe for jysom identiteten?
Frida: Ja. Æ syns det va' bra.

Det å arrangere en vellykket festival, kan skape en mer fokusert stedsidentitet. Kulturforsker Lennart Fjell sier følgende (her: Birkeland 2008:23):

- En vellykket festival har enormt mye å si for et lokalsamfunns selvfølelse. Det er samme hva slags festival det er, bare den blir anerkjent og setter bygden på kartet. Særlig er det viktig at folk utenfra sier at det er en bra festival.

Selv om Lista har en diffus identitet i dag, trenger det ikke å være slik for alltid. Ifølge Lennart Fjells utsagn, kan det å arrangere en festival være veien å gå. For Frida har American Festival kanskje allerede bidratt til å gjøre henne ekstra stolt av hjemstedet. Dette kan igjen ha motivert henne til å holde ekstra fast på det tradisjonelle talemålet på Lista.

Like fullt må Listas identitet per i dag beskrives som diffus, men av positiv valør. Enkelte talemålstudier antyder at det finnes en sammenheng mellom graden av fokusert identitet og graden av tradisjonsbevaring av dialekten (Sandøy 2008:234). Siden Lista ikke har en

fokusert identitet, kan vi generelt sett ikke regne med at denne tradisjonsbevarende kraften påvirker innbyggerne på Lista.

Det at valøren på identiteten er positiv, ser ikke ut til å ha stor betydning når identiteten ikke er fokusert. Dette bekreftes ved at alle informantene ser ut til å ha et positivt bilde av Lista, både de som i stor grad holder fast på den tradisjonelle dialekten og de som bruker få tradisjonelle listamålsformer.

6.2.6 Underordnede språksamfunn

I kapittel 2 skrev jeg om overordnede og underordnede språksamfunn. Jeg karakteriserte der hele Lista som et overordnet språksamfunn, mens jeg forklarte at jeg ønsket å finne ut om det fantes underordnede språksamfunn på Lista. Underordnede språksamfunn kan være ”små nettverk, som ein vennegjeng, men det kan også vera bygder” (Birkeland 2008:26).

Ut i fra resultatene fra avkryssningsskjemaene, ser det ut til at ungdom fra bygda Borhaug generelt sett holder mer på de tradisjonelle formene i listadialekten enn ungdom fra andre steder på Lista. Dette gjelder særlig i kategoriene *ubestemt entall av svake hunkjønnsord* og *palatalisering av velarer*. Dette indikerer at Borhaug kan være et underordnet språksamfunn på Lista.

Ingen av informantene mine var fra Borhaug-området. Jeg kan derfor ikke si så mye om hvilke språkholdninger innbyggerne på Borhaug har. Randi Frestad peker imidlertid i sin hovedfagsavhandling på at hun som lærer på Lista ungdomsskole har observert at elevene fra Borhaug så ut til å være mer opptatt av hjemstedet sitt enn elever fra andre steder på Lista. Da Borhaug-elevene skulle skrive stil og én av oppgavene var å skrive om hjemstedet sitt, valgte påfallende mange denne oppgaven. Frestad skriver videre: "Borhaug blei skildra med varmare kjensler enn eg hadde opplevd i heimstadsskildringar av andre elevar før" (Frestad 1991:159).

Randi Frestad nevner også et eksempel på at ungdommer fra Borhaug er opptatt av å ikke snakke for ”fint”. Hun forteller om en elev som forklarte at "dersom han skulle ha e-ending [i ubestemt form entall av hunkjønnsord], ville det vere å tale "fint", (...). Solidariteten med Borhaug-miljøet var for stor til at han ville endre språket sitt til det han sjølv kalla "fint" (op.cit.).

Et annet miljø som kanskje kan karakteriseres som et underordnet språksamfunn på Lista er vennegjengen til Frida. Det ser ut til at språket som dominerer i gjengen er nokså homogent. Ei av venninnene Frida fører opp i nettverket sitt, har også fylt ut avkryssningsskjema. Hennes tradisjonsprosent er i likhet med Fridas høy. Dette tyder på at det er et tradisjonelt talemål som dominerer i dette nettverket. Trolig har de også mange av de samme holdningene til listadialekten som Frida har.

6.2.7 Sammenfatning

Når vi ser på hvordan alle de forskjellige sosiale faktorene jeg har tatt for meg her påvirker de seks hovedinformantene, er det etter min mening *språkets identifiseringsfunksjon* som virker å være den viktigste årsaken til at noen av dem holder på den tradisjonelle listadialekten i større grad enn de andre. Det eneste jeg kan se tydelig at de tre hovedinformantene som bruker flest tradisjonelle formene har felles, er at de reagerer når andre ikke snakker "rett" listadialekt. Dette viser at de ser på det å snakke dialekt som en viktig del av det å markere solidaritet til hjemstedet. Det å ikke bruke listadialekten, blir dermed nærmest usolidarisk.

Videre ser det også ut til at de *sosiale feltene* og de *sosiale nettverkene* informantene er en del av, har betydning for talemålet deres. Disse faktorene ser imidlertid ut til å ha varierende betydning hos de forskjellige informantene. For Frida ser det ut til at hennes tette nettverk med multiplekse relasjoner er en tradisjonsbevarende faktor, mens Eskils nettverk, som er av samme type, ikke virker tradisjonsbevarende. Når det gjelder de sosiale feltene, så vi at det å mekke på moped er en aktivitet som forhindrer at en fjerner seg for mye fra den tradisjonelle dialekten. Her ser det ut til at graden av engasjement innen feltet har betydning. Dagfinn, som er svært engasjert i det å mekke, holder fast på mange tradisjonelle dialekttrekk. Christian, som ikke har mekking som hovedinteresse, har en mindre tradisjonell dialekt.

Det ser i tillegg ut til at *foreldrebakgrunn* kan ha betydning for hvor tradisjonell dialekt ungdommer fra Lista har. Dette er imidlertid en faktor som jeg ikke har valgt å legge særlig vekt på i denne studien. Likevel må jeg nevne at de tre informantene som brukte flest tradisjonelle former, kom alle fra hjem der begge foreldrene var fra Farsund kommune. De andre tre informantene hadde minst én forelder som ikke var oppvokst i kommunen.

7 Oppsummering

Til slutt vil jeg her oppsummere de viktigste resultatene jeg har kommet fram til i denne avhandlingen. Dette vil jeg gjøre ved å ta utgangspunkt i problemstillingene jeg formulerte i innledningen. Aller sist vil jeg komme med forslag til videre forskning innenfor det feltet i sosiolingvistikken jeg her har studert.

7.1 Svar på problemstillingene

Jeg vil begynne med å svare på følgende forskningsspørsmål:

- Hvordan snakker ungdom på Lista i dag? Hvor godt holder den tradisjonelle dialekten seg?
- Hvilke endringer er det eventuelt som skjer i listadialekten?

Svaret på det aller første spørsmålet er at ungdomsspråket på Lista kan variere fra person til person. Undersøkelsen min viste at det kan være stor forskjell på hvor mange innslag av tradisjonelle varianter som finnes i de forskjellige ungdommenes språkbruk.

For å svare på de neste to spørsmålene, må vi se på hvilken status de tradisjonelle variantene har i de tolv ulike variabelkategoriene. Dataene jeg brukte for å få informasjon om dette er resultatene fra avkryssningsskjemaene, og til dels resultatene fra bildeundersøkelsen, samt de språklige dataene fra de kvalitative intervjuene.

Når det gjelder de *sterke verbene* holder de tradisjonelle formene seg godt i *presens*, både i den rapporterte og den observerte språkbruken. I *preteritum* har yngre former tatt over i større grad. Dette gjelder særlig for sterke verb som hører til i 2. klasse. Her har yngre former med diftongen *øy* hos mange tatt over for de tradisjonelle formene som har diftongen *au*. I denne kategorien var det en tendens til at informantene oppga at de brukte den tradisjonelle formen i den rapporterte språkbruken, mens de *faktisk* brukte den yngre varianten i observert språkbruk. I *perfektum partisipp* av sterke verb ser det ut til at de yngre formene som er dannet etter mønster fra de svake verbene, har tatt over hos de fleste ungdommene.

I de *svake verbene* er de nå blitt vanlig med *a*-endelse, både i *preteritum* og i *perfektum partisipp*. *A*-endelsene har tatt over i alle tilfellene der de tradisjonelle formene falt sammen med infinitiv og presens. Også der hvor den tradisjonelle dialekten hadde *te*-endelse som markerte opposisjonen mellom disse tempuskategoriene, har *a*-endelsene delvis tatt over.

I *ubestemt form entall av svake hunkjønnord* er *e*-endelsene i ferd med å ta over for *a*-endelsene. Det betyr at listadialekten går fra å være et *e/a*-mål til å bli et reint *e*-mål. Utviklinga i retning av å bli et *e*-mål går imidlertid relativt sakte.

Når det gjelder *palatalisering av velarer i innlyd* ser dette trekket ut til å være på vei ut fra listadialekten i de fleste aktuelle ordene bortsett fra *ikkje*.

I *ubestemt flertall av hankjønnord* holder den tradisjonelle *e*-endelsen seg godt. I den observerte språkbruken finnes imidlertid et par eksempler på varianter med *år*-endelse.

Differensiering av norrøn rn til dn ser ut til å være på vei ut av listadialekten.

For de *personlige pronomene* holder de tradisjonelle variantene seg godt. Skriftspråksforma *vi* finnes imidlertid også i den observerte språkbruken.

Noen av de *særegne formene* og de *tradisjonelle ordene* jeg hadde med i undersøkelsen er fremdeles mye brukt. Andre, for eksempel *ekven* og *vege* ser ut til å være på vei ut av dialekten.

Det neste spørsmålet jeg vil prøve å besvare er:

- I hvilken retning utvikler listadialekten seg?

På dette spørsmålet er det ikke lett å gi noe sikkert svar. I noen tilfeller ser dialekten ut til å utvikle seg i retning av kristiansandsmålet. I andre tilfellet ser den ut til å utvikle seg til å bli mer lik standarddialekten, det vil si et bokmålsnært standardtalemål *uten* østnorsk aksent. Det som imidlertid er det vanligste, er at de ”nye” formene i listamålet finnes både i kristiansandsdialekten *og* i standarddialekten.

I noen tilfeller kan endringene også forklares ved at de er resultat av en indre utvikling i språket.

Til slutt vil jeg komme med noen svar på spørsmålet:

- Hva er grunnen til at noen holder mer på den tradisjonelle dialekten enn andre?

Det kan se ut som om enkelte *sosiale felt* kan påvirke medlemmene sine til å holde på den tradisjonelle listadialekten. Det er trolig de feltene som er *lokalforankra* til Lista som har denne funksjonen. I undersøkelsen min finner jeg kun ett sosialt felt som ser ut til å ha disse egenskapene. Det er ungdomsmiljøet på Lista som driver med skruing og mekking på mopeder og biler.

Egenskapene til informantenes *sosiale nettverk* ser også ut til å kunne ha betydning for hvor mange tradisjonelle listamålsformer de bruker. Dette ser vi tydeligst hos Frida. Hun har et tett nettverk som inneholder multiplekse relasjoner. Alle medlemmene av nettverket hennes snakker i tillegg listamål. Et slikt nettverk er sannsynligvis en viktig dialektkonserverende faktor.

I tillegg til dette er *identifiseringsfunksjonen* til dialekten viktig. Informantene som knytter identiteten sin til Lista, markerer dette ved å holde fast på listadialekten. Det ser ut til at de informantene som i sterkeste grad har identiteten sin knyttet til Lista også ha den mest tradisjonelle dialekten. Det at listadialekten er viktig som identitetsmarkør understrekes ved at flere av informantene i stor grad holder på den tradisjonelle dialekten selv om de ikke synes den er spesielt fin.

I forbindelse med språkets identifiseringsfunksjon, må jeg også presentere hvilke konklusjoner en kan trekke ut fra undersøkelsen av den såkalte listaengelskens stilling blant ungdom på Lista i dag. Det er ikke mange listaengelske ord som fremdeles er i bruk blant disse ungdommene. Når de blir brukt, ser det ut til at de i noen tilfeller brukes for å markere tilhørighet, enten til Lista generelt eller til "Amerika-miljøet" på Lista spesielt.

Det at en er en del av et *underordnet språksamfunn* som verdsetter den tradisjonelle dialekten høyt, kan også være ei forklaring på hvorfor enkelte holder mer på den tradisjonelle dialekten

enn andre. Bygda Borhaug kan være et eksempel på et slikt språksamfunn, men også Fridas vennegjeng.

7.2 Forslag til videre forskning

I denne studien har jeg studert talemålet til ungdom fra Lista. Alle informantene mine gikk på Lista videregående skole. I utgangspunktet hadde jeg planlagt å ha med representanter fra begge de videregående skolene i kommunen. Da jeg imidlertid fikk inn mer data enn jeg hadde tenkt på Lista videregående, fant jeg ut at jeg ikke trengte å besøke Eilert Sundt, som er den andre videregående skolen i kommunen. Datamaterialet jeg fikk inn, var i tillegg såpass variert at jeg anså det som et tilstrekkelig grunnlag for å kunne studere de aspektene ved listadialekten som jeg hadde tenkt å studere.

Ulempen med dette er at Lista videregående er en skole som kun tilbyr yrkesfaglige studieretninger. Eilert Sundt, på den andre siden, tilbyr enkelte yrkesfaglige, men hovedsakelig studiespesialiserende retninger. Det kan tenkes at de elevene fra Lista som har valgt denne studieretningen har et annerledes talemål enn dem som har valgt yrkesfag. Derfor mener jeg det hadde vært interessant i en annen studie å undersøke disse Lista-ungdommenes talemål.

I arbeidet med denne avhandlingen har det i tillegg skjedd innimellom at jeg har savnet informasjon om Farsunds-dialekten. Så vidt jeg vet, finnes det ingen omfattende beskrivelser av Farsund bymål. Denne dialekten skiller seg ikke mye fra listadialekten, men trolig har den mer til felles både med skriftspråket og kristiansandsdialekten enn det listadialekten har. Det ville ha vært interessant å se om endringer som har skjedd i Kristiansandsdialekten de seinere åra, slik som overgang fra de blaute konsonantene *b, d, g* til *p, t, k* i enkelte ord har fått gjennomslag i Farsunds-dialekten. Dersom en hadde visst mer om bymålet i Farsund, kunne en også lettere sett om det er denne byen eller Kristiansand som er den viktigste påvirkningskilden på listadialekten.

Litteraturliste

- Akselberg, Gunnstein (1995): *Fenomenologisk dekonstruksjon av det labov-milroyske paradigmet i sosiolingvistikken. Ein analyse av sosiolingvistiske tilhøve i Voss kommune*. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Akselberg, G. og Mæhlum B. (2008): *Sosiolingvistisk metode. I: Språkmøte. Innføring i sosiolingvistik*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. Red. Mæhlum, B., Akselberg, G., Røyneland, U. og Sandøy, H. 73-87. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Andreassen, August (1986): *Krigen sett fra Lista*. Farsund: Forlaget Lister.
- Berge, Abraham (2006): *Lista. En bygdebok*. Vanse: Klokkhammer Forlag AS.
- Birkeland, Mariann (2008): *"Dei e teite og dei e mær stil enn oss". Ein komparativ analyse av talemål, haldningar og samfunnsforhold i nordhordlandskommunane Meland og Radøy* (upubl. mastergradsavhandling). Bergen: Universitetet i Bergen.
- Bourdieu, Pierre (1993): *Kultursociologiska texter. I urval av Donald Broady og Mikael Palme. (Moderne franska tänkare 11)*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokforlag Symposion.
- Bourdieu, Pierre (1995): *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax Forlag.
- Einarsson, Jan (2004): *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Fossåskaret, Erik (2000): *Surapalen som identitetsmarkør. Regionalisering, stad og sjølvforståing. I: Målbryting nr. 4, 2000*. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Frestad, Randi Lohndal (1991): *Lydverket og formverket i Lista-målet. Utviklinga i dette hundreåret* (upubl. hovedfagsoppgave). Bergen: Universitetet i Bergen.
- Haugen, Ragnhild (1998): *Variasjon og endring i sogndalsdialekten. I: Målbryting nr. 1, 1998*. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Holmes, Janet (1992): *An Introduction to Sociolinguistics*. New York: Longman Publishing.
- Johannessen, Silje (2001): *Fra isolasjon til kontakt. Om talemålsutviklingen i Åseral på 1900-tallet* (upubl. hovedfagsoppgave). Kristiansand: Høgskolen i Agder.
- Lothe, Jakob, Christian Refsum og Unni Solberg (2007): *Litteraturvitenskapelig leksikon. 2. utgave*. Oslo: 2007.
- Løvhaug, Per (1997): *Lista – det eldste Norge*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag a.s.
- Milroy, Lesley (1987): *Language and social Networks*. Second edition. Oxford: Blackwell.

- Mæhlum, Brit (2008): Språk og identitet. I: *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistik*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. Red. Mæhlum, B., Akselberg, G., Røyneland, U. og Sandøy, H. 105-126. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Papazian, Eric og Helleland, Botolv (2005): *Norsk talemål. Lokal og sosial variasjon*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Ringdal, Siv (2002): *Det amerikanske Lista. Med 110 volt i huset*. Oslo: Pax forlag.
- Rudjord, Kåre (1987): *Listaboka IV. Bygdehistorie. Fra formannskapslov til kommunesammenslutning*. Utgitt av Farsund Kommune.
- Røyneland, Unn (1999): Språkleg regionalisering på Røros og Tynset? I: *Målbryting* nr. 2, 1999. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Røyneland, Unn (2008): Språk og dialekt. I: *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistik*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. Red. Mæhlum, B., Akselberg, G., Røyneland, U. og Sandøy, H. 15-34. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Rune Røsstad (2005). *Den språklege røynda. Om oppfatta og realisert talemål i austre Vest-Agder*. Avhandling for graden doctor artium. Høgskolen i Agder. Fakultet for humanistiske fag
- Sandøy, Helge (1987): *Norsk dialektkunnskap*. 2. utgave. Oslo: Novus Forlag.
- Sandøy, Helge (1996): *Talemål*. 2. utgave. Oslo: Novus forlag.
- Sandøy, Helge (2008): Kontakt og spreining. I: *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistik*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. Red. Mæhlum, B., Akselberg, G., Røyneland, U. og Sandøy, H. 221-240. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Skjekkeland, Martin (1978): Noko om målet i Vest-Agder. I: *Agder Historielag 1978. Årsskrift nr. 56*. Red. Harald Holfeldt Roscher og Olav Ulltveit-Moe. Utgitt av Agder Historielag.
- Skjekkeland, Martin (1999): Agder – ein region mellom aust og vest. Kva skjer med talemålet i området? I: *Målbryting* nr. 2, 1999. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Skjekkeland, Martin (2000): *Lokal identitet – ein konserverande faktor i talemålsutviklinga. Regional og sosial variasjon i talemålet sørvest på Agder*. (Upublisert rapport). Kristiansand: Høgskolen i Agder.
- Skjekkeland, Martin (2005): *Dialektar i Norge. Tradisjon og fornying*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Skjekkeland, Martin (2006): Språk og samfunn på Agder. Om dialektutviklinga i dag. I: *Agder Historielag 2006. Lokalhistorie siden 1914. Årsskrift nr. 82*. Red. Johnny Haugen og Beint Foss. Utgitt av Agder Historielag.

- Stokstad, Ingunn (2007): *Talemål og livsverd. Ein aldersavgrensa populasjonsstudie blant ungdomar i Aurland i Sogn*. (Upublisert masteravhandling). Bergen: Universitetet i Bergen.
- Syvertsen, Jorunn (2008): "Om Farsund kommune" på nettstedet farsund.kommune.no. Lasta ned 07.07.08 fra:
<http://www.farsund.kommune.no/Modules/article.aspx?ObjectType=Article&Article.ID=774&Category.ID=878>
- Torp, Arne (1990): Sørlandet. I: *Den store dialektboka*. Red. Ernst Håkon Jahr. 29 – 43. Oslo: Novus Forlag.
- Vere, Njål (1993-1995): *Listamålet. Grammatikk, ordbok, stadnamn og folkeminne*. Bind I-III. Eget forlag.
- Ågedal, Reidar (2001): *Mellom kyst og innland. Ei gransking av talemålsutviklinga i Konsmo i Vest-Agder* (upubl. hovedfagsavhandling). Kristiansand: Høgskolen i Agder.

Vedlegg 1 – Kvalitativt intervju med Birgitte

Intervjuer: Kå henne på Lista bu du?

Birgitte: Ehm. På Vere. De bi liksom på Norbygda.

Intervjuer: Ja. Mhm. Hi du bud der heile livet?

Birgitte: Ja.

Intervjuer: Ja. Eh... Æ du stolt a plassen?

Birgitte: Ja, egentlig.. det æ veldig fint og sånt, så æg lige mæg der.

Intervjuer: Ja? Og kå syns du om å komme frå ei bygd? Ville du hellår vokst opp i ein by, ellår?

Birgitte: Nei, det... Det æ jo... altså, det hadde jo vore greit for det hadde vore flere, jyssom, onge og lekt mæ då. Men... det he alltid vore nåen.

Intervjuer: Eh. Så du.. Kåssen fordele syns du det æ, spesielt med å bu i ein by... nei, bygd istedenfor en by?

Birgitte: At en bi mer friåre... For då æ 'kje mamma så redd for mæg heile tida. Hehe.

Intervjuer: hehe. Nei, ja. Eh.. Nå' du ska fortelle folk henne du 'kjeme i frå. Kå sei du då?

Birgitte: i fra Lista eh..

Intervjuer: Eh. Æ det ette' di meining forskjell på byfolk... og bygdefolk og sånn..?

Birgitte: Jah! Det æ veldig forskjell...

Intervjuer: Kåssen forskjelle..?

Birgitte: Di.. eh.. altså.. Bygdefolkan bry sæ 'kje så veldig møje... om forskjellige ting, mens det går byfolkan, åsså æ det veldig annårledes på kåssen ein preke.

Intervjuer: Ja. Ja, det er forskjell på kåssen en prate og så, ja. Ehm. Nå' du ska' te byen, meine du då Farsond ellår Kristiansand?

Birgitte: Kristiansand.

Intervjuer: Ja. Hm. Eh.. nå' den nye veien 'kjeme, vil du då reise te Flekkefjord og Stavangår ellår vil du reise te Lista.. nei.. eh.. Kristiansand. Hehe.

Birgitte: reise nok te Kristiansand.

Intervjuer: Ja.

Birgitte: det æ der søstera mi bu så då...

Intervjuer: Åja.

Birgitte:... bi det litt greiåre den veien.

Intervjuer: Ja. Ehmm. Hi du mesteparten a' famelien din her på Lista?

Birgitte: Ehm. Æ he bare.. jyssom.. søstera mi og familien ho sin på Lista. Så he æ alle søskenbarn og besteforeldre i Farsund

Intervjuer: Okay. Ja. Ehm. 'Kjeme mor.. eh foreldran dine i frå Lista?

Birgitte: hmm. Altså, pappa 'kjeme i frå Lista. Mamma æ i frå Farsund. Men, det æ jo 'kje så langt i frå.

Intervjuer: Nei. Nei, det æ jo 'kje det. Eh. Bu besteforeldran dine på Lista? Nei..

Birgitte: Di bu i Farsund.

Intervjuer: Ja. Hehe. Eh. Æ du møje i hop mæ dei jyssom. Tilbringe du møje tid mæ besteforeldran?

Birgitte: Jaa. Mamma sine foreldre bruke æ møje tid på.

Intervjuer: Ja.

Birgitte: Men pappa si mamma æ det 'kje så titt ho preke så møje.

Intervjuer: Å nei. Ehmm. Konne du ha tenkt dæ å bygge hus i samme bygda som du æ vokst opp i?

Birgitte: mmm. Ja, egentlig.

Intervjuer: mhm. Eh. Konne du ha engasjert dæ for at fler sko' busette sæ i bygda?

Birgitte: mmm. Det... vett æ 'kje heilt om æ hadde hatt gidd te. Hehe.

Intervjuer: hehe, nei.

Birgitte: Æ kunne sikkert visst æ hadde liksom tatt mæg tid te det, og sånn. For det hadde vore greit det.

Intervjuer: Ja. Eh. Kå synst du om at eh fler og fler hus bi brukt som feriehus? ... på Lista?

Birgitte: Eh. Egentlig heilt greit. Det bi jo litt tomt ette' kvert, men eh... ja.

Intervjuer: Ja. Heilt greit. Eh hvilken betegnelse vil du bruke om dæ sjøl, listalending, sørlending, vestlending, vest-egd ellår nordmann?

Birgitte: Listalending.

Intervjuer: Ja. Ehm kassen fritidsinteresse hi du?

Birgitte: ehm. Æg eh. Æg e drillpige og speidår, så. Så æg, ja.. vett 'kje. Æg drive og drille møe heime.

Intervjuer: Ja.

Birgitte: Så der æ 'kje så møe å gjår.

Intervjuer: nei. Det æ jo fint. Hehe.

Birgitte: Ja.

Intervjuer: eh. 'Kjeme di fleste vennan dine i frå samme bygda som deg ellår hi du andre venne sånn i Farsond ellår Lyngdal ellår? Enda lengår vekk, ellår?

Birgitte: ehm. Di nærmaste vennan 'kjeme jo då i frå Lista. For det æ dei æ he sett mest. Men æg he ganske mange vennår i Arendal.

Intervjuer: I Arendal, ja?

Birgitte: Jah. Hehe.

Intervjuer: Åja, hehe, ehm. Kassen mosikk lige du å høre på?

Birgitte: Ehm, æg høre egentlig på alt.

Intervjuer: Ja. Alt mulig.

Birgitte: Ehm. Ja, det æ 'kje alt æ lige lige godt. Men æ kan høre på det alligavel.

Intervjuer: Ja. Nokså altedans, hehe.

Birgitte: Ja.

Intervjuer: Æ du opptatt a' mode og sånn. Æ det viktig å kle sæ moderiktig, ellår æ det mest praktisk som æ viktig?

Birgitte: E bare kle mæg i det som æ syns æ godt å gå i. Så 'gjenge det greit. Hehe.

Intervjuer: Ja. Hehe. Eh. Ser du møje på TV og kå lige du best?

Birgitte: Ehm. Det bi kanskje en del, men eh æ vett 'kje æg.. ser på di fleste serie og sånn. Nå' æ he tid.

Intervjuer: Ja.

Birgitte: Ja. Men Grey's Anatomy det æ et sånn møst. Hehe.

Intervjuer: Grey's Anatomy, ja. Hehe. Og bruke du internett og data møje?

Birgitte: Ja. Hehe.

Intervjuer: Hehe. Æ du opptatt a' bile? Æ det viktig å ha en fin bil? Nå' du ska' ha det?

Birgitte: mmm. Nei, det hadde jo vore greit å hatt.. at typen hadde hatt fin bil då.

Intervjuer: En?

Birgitte: ..at typen hadde hatt en fin bil. Hehe.

Intervjuer: Åja, at typen, ja. Hehe. Ehm. Kassen utdanning hi du ette' ongdoms skolen?

Birgitte: Æg 'gjenge jo på design og håndverk nå.

Intervjuer: Ja.

Birgitte: Så vil æg utdanne mæg som blåmstårdekoratør.

Intervjuer: Ja. Eh. Ønske.. vil du reise vekk for å studere ellår?

Birgitte: Ja, det nærmaste e jo Søgne då.

Intervjuer: Okay.

Birgitte: Så då må æ jo reise te neste år.

Intervjuer: Ja. Eh. Vil du helst då jobbe her på Lista ettepå då, ellår vil du jobbe i ein større by?

Birgitte: Jaaa, Æ hadde jo tenkt åsså vere lerling på Grønhøu' i hvert fall. Så ser æg om æ vil jobbe som det, ellår..

Intervjuer: Mhm.

Birgitte: Ja ehm.

Intervjuer: Ehm. Kå synst du om det å ta ein lang utdanning? Syns du det æ nødvendig?

Birgitte: Ikkje egentlig.

Intervjuer: Nei. Hehe.

Birgitte: Æ bi så skolelei så det at æ skjønne ikkje kassen di 'helde ut, men ja.. Di greie det nok.

Intervjuer: Hehe. Ja. Æ det, tru du.. kåffår tru du det æ nåne som velge å ta lang utdanning?

Birgitte: Di vil ha mer penge.

Intervjuer: Ja. Hehe. Eh.. Kå vil du kalle dialekten du prate?

Birgitte: Eh, vett 'kje.. listask, kanskje?

Intervjuer: Ja. Eh.. Snakke du ofte om dialekten din... Æ det sånn... at du rette andre nå di ikkje...?

Birgitte: Eh. Av og te. Men det æ mange gonge dei rette meg øu.... Sånn atte det bi sånn om en ann'n..

Intervjuer: Ja. Eh. Æ det.. Synst du din dialekt æ annårledes enn den te di eldre i bygda?

Birgitte: Ehm.. Det.., ja, egentlig.

Intervjuer: Hm. Kå æ det som æ forskjellen jyssom.

Birgitte: Dei seie mange fler a' dei gamle ordan, som mi bare he fornya litt og sånn.

Intervjuer: Ja. Ehm. Syns du dialekten din æ fin ellår stygg..?

Birgitte: Han æ...eh... Han æ... egentlig heilt OK (okå). Det æ greit nok nå ein prate rondt sånn her, men nå en høre det då sånn som dei som... va på Farmen.. hehe... Det va utruglig stygt! Hehe

Intervjuer: Ja.. hehe. Ja, men nå du æ jyssom her så... merkes det ikkje

Birgitte: hehe, nei då æ det heilt OK.

Intervjuer: Hi du nåne gonge vore fløu øve dialekten din?

Birgitte: Nei. Det he e 'kje.

Intervjuer: Du æ stolt a' 'an?

Birgitte: Ja, egentlig.

Intervjuer: Legge du om dialekten nå du snakke mæ folk... som hi en ann'n dialekt?

Birgitte: Ja.. æh.. nå æ snakke mæ dei i frå Arendal så æ det mange tie æg legge litt om så det bi enda breiåre... Bare sånn for å terge di, men.. Æ legge ikkje om for å snakke penåre i hvert fall.

Intervjuer: Nei. Eh.. Kå syns du om at folk slutte å snakke dialekt nå di fløtte te en ann'n plass?

Birgitte: Det... Æ hadde ikkje gjort det æk.

Intervjuer: Nei..

Birgitte: eh.. ja.. Det æ jo lett å bi påvirka sånn atte...

Intervjuer: Ja..

Birgitte: det e jo forståelig.. det e litt naude.

Intervjuer: Synst du det æ nåne situasjone der det passe dårilig å bruke listadialekten?

Birgitte: Eh. Nei. Kanskje nå' en hi foredrag for masse østlendinge, men eh.. vett 'kje.

Intervjuer: Og visst en æ på TV. Hehe?

Birgitte: Ja. Hehe, ja.

Intervjuer: Ehm. Hi du nåen slektninge i Amerika?

Birgitte: mmm.

Intervjuer: Ja, nå va' det Amerika...

Birgitte: Ja, ellår. Bestemor he jo søskenbarn, og bestefar. Men æ he 'kje sånn veldig nærme.

Intervjuer: Nei. He du vore i Amerika, ellår? Plane om å reise der?

Birgitte: eh. Mi va' der for fire år si'

Intervjuer: åja?

Birgitte: Så ska' mi der tebage igjen i påska.

Intervjuer: Åja. Kå synst du om det å bruke sånn amerikanske ord, sånn.. "tronken" og "striten" og..hehe.

Birgitte: Nei, eg.. Æ bruke jo "tronken" te då "bagasjerommet"

Intervjuer: Ja.

Birgitte: Men æ bruke ikkje "striten".

Intervjuer: Nei. Du bruke ikkje.. Du bruke nåne, men ikkje..

Birgitte: Ja. Æg bruke ikkje alt.

Intervjuer: Nei.

Birgitte: Men æ kjenne te di fleste.

Intervjuer: Ja. Kå synst du om di. Æ det..?

Birgitte: Det høres litt snålt ut. Hehe.

Intervjuer: hehe. Ja. Kå synst du om etableringa a' Trunken og Listafestivalen æ blitt American Festival og La mer æ blitt 8th Avenue?

Birgitte: Det æ greit nok det mæ 8th Avenue og Trunken, men æ syns det 'tege litt a', av og te.

Intervjuer: Hehe.

Birgitte: Det æ litt sånn. Ja.

Intervjuer: Det 'tege litt a'. mhm. Hi du lest dei bogan om det amerikanske Lista?

Birgitte: Nei, æg lese ikkje så mølge, så..

Intervjuer: Nei. De bi jo.. å ha tid te det.. ehm.

Birgitte: Ja.

Intervjuer: Kå synst du om den amerikanske kulturen?

Birgitte: Den... æ egentlig heilt grei... ja... æ he veldig lyst te å gifte mæ på sånn amerikansk måte..

Intervjuer: Okay.. Ja.

Birgitte: sånn at en hi mange forlovåre og sånn..

Intervjuer: Åja? Spennans..

Birgitte: Så de e jo litt kult.

Intervjuer: Ville du hellår ha bud i USA enn i Norge?

Birgitte: Ehm. Det hadde vore kult og budd der, men når æ tenke på kå mange venne og sånt æ he her, så.. æ he 'kje lyst te liksom å flytte i frå di.

Intervjuer: Nei. Eh. Synst du amerikanske fornavn æ fine? Sånn som Jerry og Larry og..?

Birgitte: Egentlig ikkje.

Intervjuer: Nei. Hehe. Ikkje så veldig..

Birgitte: Nei.

Vedlegg 2 – Avkryssningsskjema

Sett strek under det ordet i tekstboksen som du helst bruker i dagligtalen. Hvis du bruker andre ord enn dem som er oppgitt, kan du skrive dem ved siden av.

Nå

kjeme
komme

 æg snart.

Æg

sove
søve

 alltid godt om nettan.

Sjå! Han

greve
grave

 djupt i lomman.

Sjå! Katten ligge der og

male
mele

Æg

hi
he
har

 det godt nå.

Æg

slår
sler

 deg i sjakk kver gøng.

I dag

blese
blåse

 det felt ude.

Nå

tege
tar

 æg et eple.

Tida

går
gjenge

 altfor fort.

Her

står
stene

 du greit parkert.

Han hi

gjenge
gått

 heile veien

Han fekk

skore
skjert

 seg på kniven.

Han hi

skrive
skreve

 heile boka sjøl.

Hi du

slått
sleje

 av lyset?

I går

fraus
frøys

 æg felt.

I går

røyk
rauk

 det frå piba

I haust

skaut
skøyt

 dei to elger

Han

leste
las

 den boga i fjor.

Æg finne ikkje pengeboga mi, æg tru æg hi

mista
miste

 ho.

Æg hi

kaste
kasta

 opp i heile nøtt.

Hi dökke ikkje

hoppt
hoppa
hoppe

 høgåre enn det.

I går

hoppte
hoppa

 ein sau øve gjerdet.

I går

mista
miste

 han pennen på gòlvet.

Veit du om ho

kaste
kasta

 opp møje i går.

Han

sykla
syklte

 alltid te skolen då han gjekk på barneskolen.

Æg

løfta
løfte

 ein tong stein i går.

Det

regnte
regna

 kver dag den vega.

Ronaldo

scora
scorte

 mange mål i sin karriere.

Nå he di ein gut og ei

jenta
jente

 .

Ho spørde om du konne bage ei

kaga
kage

 te festen.

Han kjeme om ei

vege
vega

 te.

Ho kjeme neste

vege
vega

 .

Dei æ møje ude i

hagen
hajen

 om sommeren.

Vil du ha det siste pizza

-stykket
-stykkjet

 ?

Æg vil

ikkje
ikke

 gå mæ på det.

Dei bu midt i den bratte

bakkjen
bakken

 .

I går hadde æg vondt i

magen
majen

 .

Der æ mange

steine
steinår

 ude på Steinodden.

Der æ mange

bilår
bile

 på veian om sommeren.

Den sjuende far i huset henge i et

hodn
horn

 på veggen.

Dei hi mange

bodn
born
barn

 .

Vi
Mi
Me

he
hi
har

 kjøpt

åkke
åss

 nytt hus.

Nå må

dere
dåkke

 skjerpe

dere
dåkke

 !

Der æ

ekven
nåne
noen

 udanfor.

Hi du ikkje

ekko
någe
noe
nåe

 ærend æg kan gjorr for deg?

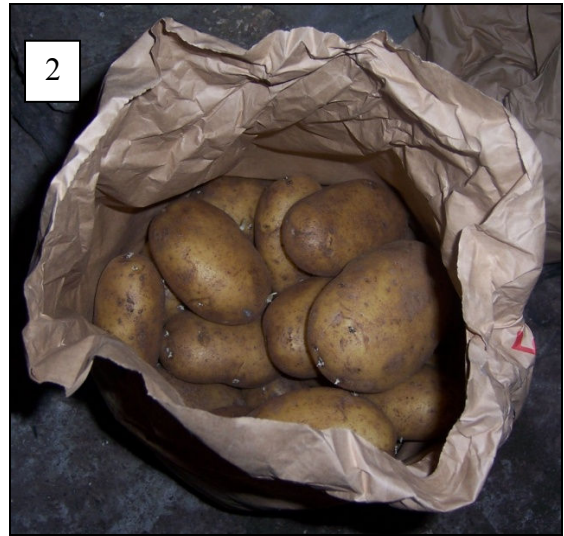
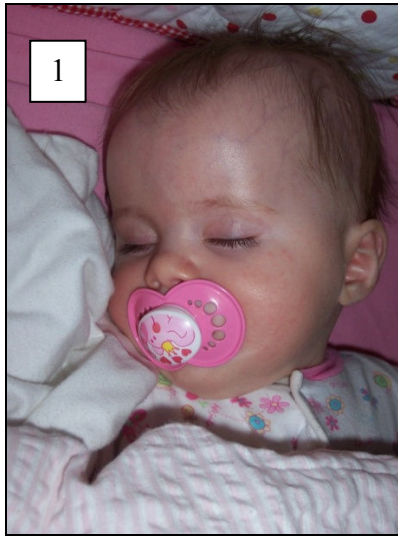
Finn på

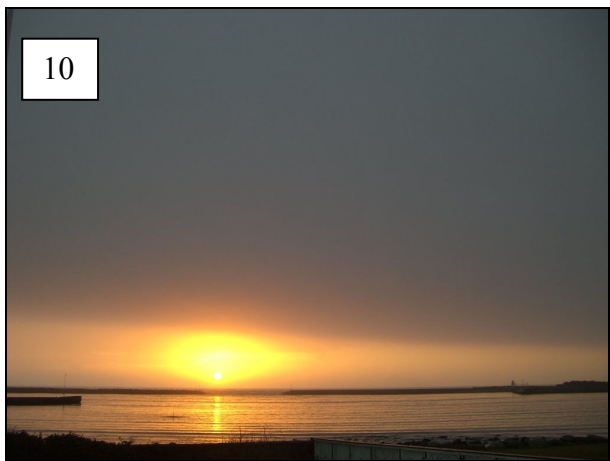
ekko
någe
noe
nåe

 !

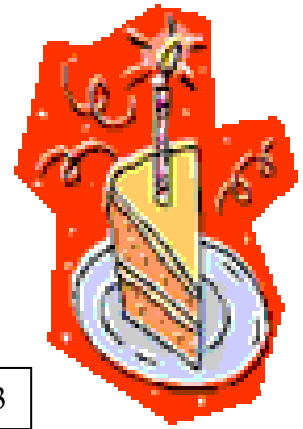
Vedlegg 3 – Bildeundersøkelsen

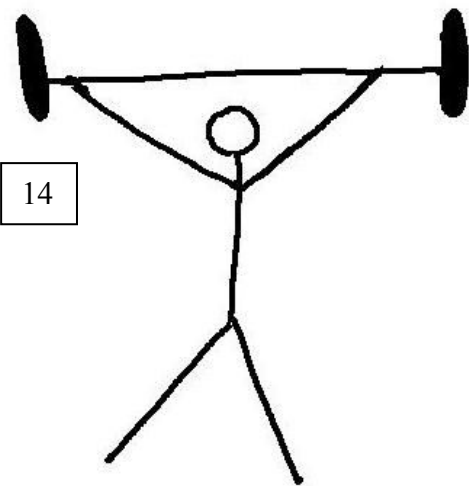

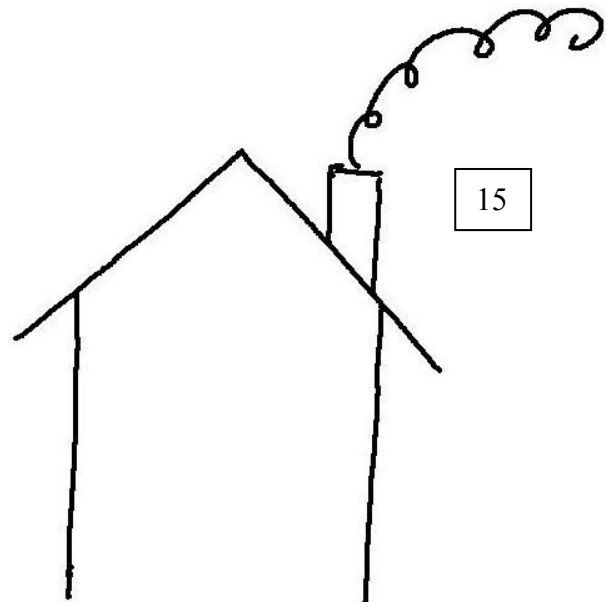
12

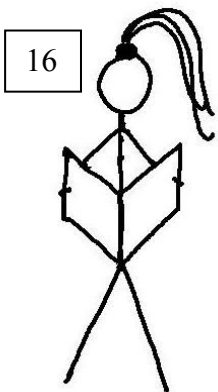
13

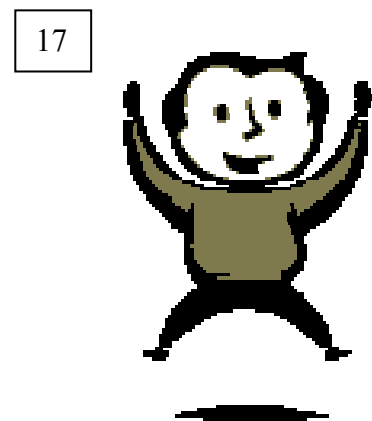
14

15

16

17

mandag	tirsdag	onsdag	torsdag	fredag	lørdag	søndag
18	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21

Vedlegg 4 – Intervjuguide, kvalitative intervju

Holdninger til hjemstedet

1. Hvor på Lista bor du? Har du bodd der hele livet?
2. Er du stolt av stedet du kommer fra?
3. Hva synes du om å komme fra ei bygd? Ville du heller ha vokst opp i en by? Hvilke fordeler finnes det ved å bo i ei bygd kontra det å bo i en by?
4. Når du skal fortelle folk hvor du kommer fra, hva sier du?
5. Er det etter din mening forskjell på byfolk og bygdefolk? Hvis ja, hvilke forskjeller finnes det?
6. Når du sier du skal til *byen*, mener du da Farsund eller Kristiansand?
7. Når den nye veien til Flekkefjord åpnes, kommer du da til å foretrekke å reise vestover (til Stavanger) eller østover (til Kristiansand) når du skal på shoppingtur/ ta fly etc?
8. Har du mesteparten av familien din her på Lista eller andre steder?
9. Kommer mor og/eller far fra Lista?
10. Bor besteforeldrene dine på Lista? Hvis ja, tilbringer du mye tid med dem?
11. Kunne du tenke deg å bygge hus i samme bygda som du er vokst opp i?
12. Hva synes du om stedsutviklingsprosjektet på Borhaug? Ønsker du å engasjere deg for at flere skal bosette seg i bygda di?
13. Hva synes du om at flere og flere hus i bygda blir brukt som feriehus?
14. Hvilken betegnelse ønsker du å bruke om deg selv: listalending, sørlending, vestlending, vestegd eller nordmann?

Fritidsinteresser

1. Hvilke fritidsinteresser har du? (Idrett, speider, menighetsarbeid, røde kors, korps, friluftsliv, fuglekikking..)
2. Kommer de fleste vennene dine fra samme bygd som deg, eller har du flest venner fra andre steder som Farsund eller Lyngdal eller enda lenger vekk?
3. Hva slags musikk liker du å høre på?
4. Er du opptatt av moter? Er det viktig for deg å kle deg moteriktig eller teller det praktiske mest?
5. Ser du mye på TV? Hva liker du best å se på TV?
6. Bruker du Internett og data mye?
7. Er du opptatt av biler? Er det viktig for deg å ha en fin bil?

Framtidsplaner

1. Hva slags utdanning har du etter ungdomsskolen?
2. Hvilket yrke ønsker du å jobbe med?
3. Ønsker du å reise vekk for å studere etter at du har fullført videregående? Hvor vil du eventuelt reise?
4. Når du er ferdig med utdannelsen, ønsker du helst å få en jobb på Lista, eller vil du heller jobbe i en større by?
5. Hva synes du om det å ta en lang utdanning? Er det nødvendig?
6. Hvorfor tror du folk velger å ta en lang utdanning? Er det for å oppnå større prestisje eller tjene mer penger?

Interesse for språk/dialekt

1. Hva vil du kalle dialekten du snakker?

2. Snakker du ofte om dialekten din? Retter du andre når de ikke snakker "rett" listadialekt?
3. Er din dialekt annerledes enn dialekten til de eldre i bygda? Hva er det i så fall som er annerledes?
4. Synes du dialekten din er "fin" eller "stygg"? Synes du dialekten til de eldre i bygda er "fin" eller "stygg"?
5. Har du noen gang vært flau over dialekten din eller er du stolt av den?
6. Legger du om dialekten din når du snakker med folk som har en annen dialekt?
7. Hva synes du om folk som slutter å snakke listamål når de flytter til et annet sted?
8. Er det noen situasjoner du synes det passer dårlig å bruke listadialekten?

Forhold til Amerika

1. Har du slektninger i Amerika?
2. Har du vært i Amerika eller har du planer om å reise dit?
3. Hva synes du om å bruke "listaamerikanske" ord som *trunken*, *streeten* osv? Bruker du slike ord selv?
4. Hva synes du om etableringen av den nye butikken "Trunken", at Listafestivalen har skiftet navn til "American festival" og at "La mer" er blitt til "8th Avenue"?
5. Har du lest Siv Ringdals bøker *Det amerikanske Lista* og *Lapskaus Boulevard*?
6. Hva synes du om den amerikanske kulturen?
7. Ville du heller ha bodd i USA enn i Norge?
8. Synes du amerikanske fornavn er fine? Hva synes du om navn som Jerry, Larry, Gladys og Belinda?

Vedlegg 5 – Spørsmål til bildeundersøkelsen

Spørsmål til bildene. Variabler i parentes.

1. A) Hva ser du på bildet? (sove/søve)
B) Hvis jenta har sovet i fem minutter, hva gjorde hun for fem minutter siden?
(sovna/sovnte)
C) I hvilken sovestilling ligger jenta? (ryggen/ryggjen)
2. Hva ser du på bildet? (potete/jorple)
3. Hva ser du på bildet? (korn/kodn)
4. A) Hva ser du på bildet (steinår/steine,)
B) Hva har sommerfuglen gjort for å komme der den er? (fløye/floje)
C) Hva gjorde sommerfuglen før den satte seg der? (fløy/flaug)
5. Hva ser du på bildet? (moloen/molja)
6. Hva ser du på bildet? (ei hytte/ei hytta)
7. Hvor er krakken plassert? (står/stenne)
8. Hva slags vær er det her? (blåse/blese) Hvis det kom vann ned fra himmelen, hva gjorde det da?
9. Hva gjorde denne mannen den dagen? (sykla/syklte)
10. Hva gjør sola her? (går ned/ gjenge ner)
11. A) Hva ser du på bildet? (ei flaske/ei flaska)
B) Dersom du har levert ei flaske på butikken og fått igjen penger for den. Hva har du gjort da? (panta/pante)
12. Hva er blitt gjort med dette brødet? (skjert/skore)
13. Hva er dette? (stykke/stykkje)
14. Hva har mannen gjort for å få denne vektstanga opp i lufta? (løfta/løfte) Hva hadde skjedd dersom jeg som ikke er så sterk, hadde blitt overrekt ei slik stang? (mista/miste)
15. Hva gjorde det fra naboens pipe hver dag i fjor vinter? (raug/røyk) Hvorfor tror du mannen tente opp i peisen? (fraus/frøys)
16. Hva gjorde jenta med denne avisen? (las/leste)
17. Hva gjorde denne mannen når han ble glad? (hoppa/hoppte)
18. Hva utgjør disse sju dagene til sammen? (vega/vege, uge/uga)

Vedlegg 6 – Resultater, bildeundersøkelsen

Variabel	Anne	Birgitte	Christian	Dagfinn	Eskil	Frida	Totalt	Totalt (%)
1 (4)	1	4	4	4	4	4	21 (25)	84 %
2 (2)	0	0	0	1	0	0	1 (12)	8 %
3 (4)	0	0*	1	3*	1	2	7 (22)	32 %
4 (2)	0	0	0	0	0	0	0 (12)	0 %
5 (4)	0	2	2	2	0	1	7 (24)	29 %
6 (2)	0	0	0	2	0	2	4 (12)	33 %
7 (2)	0	0	0	0	0	0	0 (12)	0 %
8 (1)	1	1	1	1	1	1	6 (6)	100 %
9 (1)	0	0	0	0	0	0	0 (6)	0 %
10 (3)	0	2	0	1	1	1	5 (18)	28 %
Totalt (25)	2	9	8	14	7	11	51 (149)	
Totalt (%)	8 %	36 %	32 %	56 %	28 %	44 %	34 %	34 %

* Mangler realisering av én variabel.

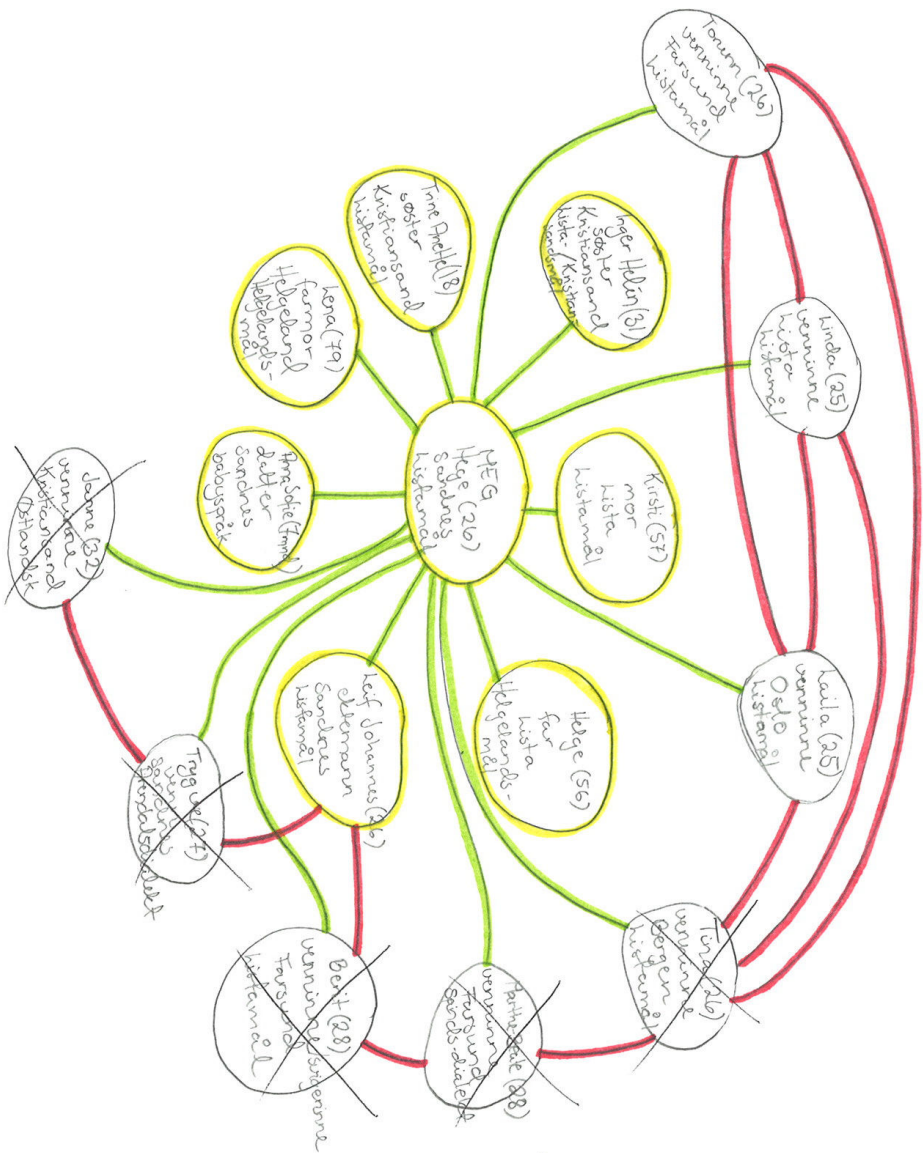

Vedlegg 7 – Spørreskjema, listaengelsk

Listaengelsk ord	Kjenner ikke ordet	Kjenner ordet, men bruker det ikke	Kjenner ordet og bruker det selv
Bodre (bry seg)			
Boiler (kokekar)			
Boisan (gudan/guttene)			
Blanket (teppe/pledd)			
Bøvelskver (verktøy)			
Even (til og med)			
Figre det ut (finne ut av)			
Funny (morsom)			
Garbiss (søppel)			
Gå (i betydningen reise). Eksempel: Skal dåkke gå te Danmark i måra?			
Halløu der!			
Iceboks (kjøleskap)			
Important (viktig)			
Jyst (akkurat)			
Kline (i betydningen rens/gjøre reint)			
Komfjusa (forvirra)			
Kætsje (oppdage/avsløre)			
Laine (stille opp)			
Laisen (sertifikat)			
Middloff (kjøttpudding)			
Nois (bråk)			
Pakkebog (pengebok)			
Plenty (rikelig)			
Plett (i betydningen tallerken)			
Potets (poteter)			
Rommer (leieboer)			
Rønne ud a (gå tom for)			
Rågg (teppe/fillerye)			
Screendør (stormdør)			
Sink (vask)			
Slippers (tøfler)			
Småkjings (småpenger)			
Spenne/spennepenger (lommepenger)			

Stapler (stiftemaskin)			
Toaster (brødrister)			
Trobbel (problemer)			
Tronk (bagasjerom/reisekasse)			
Tørne (skru/vri)			
Valis (koffert)			

Vedlegg 8 – Nettverksskjema

Grunn stek : relasjon til meg (krav : jevnlig kontakt, må kunne vart sammen på tomannshånd).

Red stek : relasjoner innfor nettkretsen (krav : samme som over).

Gul sirkel : familie . Her trenger man ikke sette stiker mellom personene. Det er naturlig at familien har kontakt med hverandre.